

9—10 maj

Debatter m. m.**Tisdagen den 9 maj**

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Lassinantti ang. skogsarbetarnas förläggningsförhållanden och det skoglga arbetarskyddet	3
herr Ekström i Iggesund ang. innehållande av överskjutande preliminär skatt	6
herr Carlsson i Huskvarna ang. beskattningen av folkpensionärens arbetsinkomster	8
herr Gustavsson i Alvesta ang. skatteavdrag för resor med egen bil till och från arbetsplatsen	9
herr Nordgren ang. nyttiggörande av beslagtagna tobaksvaror	11
herr Nilsson i Tvärålund ang. tillgången på frivilliga övervakare	13
herr Fröding ang. huvudförhandling i högsta domstolen	20
herr Martinsson ang. ändring av lagen om fri rättegång	21
Svar på interpellation av fru Johansson i anledning av företagen om- läggnings av radioprogrammen och på fråga av herr Dahlgren ang. planerna på ett tredje radioprogram	23
Interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. djurskyddslagstiftningens tillämpning på hästporten	30
herr Spångberg ang. djurskyddsförhållandena inom hästporten	32
herr Lindkvist ang. övergång till femdagarsvecka i skolorna	32

Onsdagen den 10 maj

Godkännande av konventionen angående Organisationen för ekono- miskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.	38
Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut	40

	Sid.
Granskning av statsrådsprotokollen:	
Principerna för dechargegranskningen	45
Resning i visst tryckfrihetsmål	51
Uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde	59
Ombyggnaden av operahuset i Stockholm	65
Tvåinstansjämv eller instansfusion	85
Bisysslor inom statsförvaltningen	87
Export av krigsmateriel	87
Vissa donationsmedel	89
Interpellation av herr Lundberg ang. kostnaderna för sjuktransporter, m. m.	91

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 10 maj

Val av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret samt ledamöter och suppleanter i riksdagsbiblioteksstyrelsen	36
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.	38
— nr 2, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m.	40
— nr 3, ang. Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen	40
— nr 4, i anledning av anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut	40
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 15, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	44

Tisdagen den 9 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 och den 3 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att ledamoten av riksdagens andra kammare professor Henrik Munktel p. g. a. gastroenteritis acuta är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet t. o. m. 13 maj 1961.

Uppsala 8/5 1961

Annagreta Malmström-Groth
leg. läk.

Härmed intygas att riksdagsmannen Anders Dahlgren i dag intagits på centrallasarettets i Västervik kir. klin. och opererats för akut blindtarmsinflammation.

Han beräknas vara sjukskriven minst två veckor.

Västervik den 7 maj 1961

Göran Gibson
lasarettsläkare

Herr Munktel, som vid kammarens sammanträde den 25 nästlidne april beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, erhöll nu fortsatt ledighet till och med den 13 innevarande maj.

Herr Dahlgren beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 7 innevarande maj tills vidare.

§ 3

Svar på interpellation ang. skogsarbetarnas förläggningsförhållanden och det skogliga arbetarskyddet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lassinantti har frågat om jag har uppmärksammat den kritik, som riktats mot skogsarbetarnas förläggningsförhållanden och det skogliga arbetarskyddet. Han frågar vidare om jag finner denna kritik berättigad och om jag vill medverka till sådana ändringar i gällande författningar, att skogsarbetarna i angivna hänseende får en förbättrad ställning. Slutligen frågar han om förstärkning av skogsyrkesinspektionens befogenheter och personella resurser är aktuell.

Såsom interpellanten framhåller har förläggningsförhållandena för skogsarbetarna utsatts för kritik under den senaste tiden. Det har anförts att vissa förläggningar inte fyller de krav skogs-förläggningsslagen ställer. Vidare har lagens bestämmelser ansetts otillfredsställande.

Beträffande den kritik som riktats mot vissa särskilt utpekade förläggningar kan jag nöja mig med att uttala min tillfredsställelse över att missförhållandena dragits fram i ljuset så att rättelse kan komma till stånd. Om lagen skall kunna ge avsett resultat kräves inte minst skogsarbetarnas egen aktiva medverkan.

Vad gäller behovet av ändrad lagstiftning vill jag vara mera utförlig.

Skogsförläggningsslagen trädde i kraft den 1 januari 1952. De undersökningar, som föregick lagen, utfördes under 1940-talet. Sedan dess har arbetsförhållandena inom skogsbruket radikalt förändrats. Utbyggnaden av skogsbilvägarna och bilismens snabba frammarsch i skogsbygden har gjort det möjligt för skogsarbetarna att i en helt annan utsträckning än tidigare bo hemma. Jag kan som exempel nämna, att under den gångna vintern ca 3 000 man bodde i skogsförläggningar i Norrbotten. För tio år sedan var siffran 9 000 dvs. tre

Svar på interpellation ang. skogsarbetarnas förläggningsförhållanden och det skogliga arbetarskyddet

gångar så stor. Denna utveckling innebär en djupgående förändring inte bara av skogsarbetarnas bostadsförhållanden utan av hela livsföringen i skogsbygden. Så som jag ser saken måste en fortsatt utveckling i samma riktning som hittills vara det verksamaste medlet att höja skogsarbetarnas bostadsstandard under huggningssäsongen.

Helt kan man dock inte vara utan skogsförläggningar. Dessa kvarvarande förläggningar borde kunna ges betydligt högre standard än vad den nuvarande lagen förutsätter. Om det över huvud taget skall gå att få folk till förläggningarna i framtiden tror jag för övrigt, att man måste sikta mot att nå upp till en standard som i princip motsvarar den som i allmänhet utmärker de s. k. skogsstationerna.

Jag anser det under dessa förhållanden naturligt att, såsom Skogs- och Flottningsarbetareförbundet begärt, skogsförläggningsslagen nu ses över. Arbetarskyddsstyrelsen har meddelat att den är sysselsatt med en sådan översyn. Jag kommer under den närmaste tiden att överlägga med arbetarskyddsstyrelsen rörande denna översyn.

Interpellanten har uttalat, att skogsarbetarna är undantagna från arbetarskyddslagens tillämplighetsområde. Så är emellertid inte förhållandet. Skogsförläggningsslagen avser att komplettera bestämmelserna i arbetarskyddslagen.

Under de senaste åren har skogsarbetet mekaniserats i snabb takt. Även om traktorn inte helt slagit ut hästen har den övertagit mycket av hästarnas arbete. Maskinella lastnings- och lossningsanordningar förekommer nu allmänt. Barkningsmaskiner ersätter allmer barkspaden, motorsågen har definitivt slagit igenom, osv. Mekaniseringen kommer säkerligen att fortsätta och omfatta allt större delar av skogsarbetet.

Denna utveckling påverkar givetvis i hög grad arbetarskyddets utformning

inom skogsbruket. Typbesiktningar av olika tekniska anordningar får t.ex. större betydelse. Därmed undviks att från arbetarskyddssynpunkt olämpliga maskiner saluföres. Över huvud taget torde inspektionsverksamheten inom skogsbruket framdeles komma att få en med yrkesinspektionen inom andra områden mera likartad prägel. För ett framgångsrikt skyddsarbete anser jag det vidare angeläget, att stor vikt lägges vid skyddsfrågorna inom alla de olika former av yrkesutbildning, som förekommer inom skogsbruket.

Arbetarskyddsstyrelsen har meddelat, att personalfrågorna rörande arbetarskyddet inom skogsbruket kommer att tas upp i årets anslagsframställning. De kommer därför att behandlas i höstens budgetarbete.

Så länge skogsarbetet huvudsakligen bedrivs vid tillfälliga arbetsplatser kommer det att vara svårt för yrkesinspektionen att hålla tillfredsställande kontakt med arbetsplatserna. Samarbetet mellan arbetsgivarna och arbetstagarerna blir därför särskilt betydelsefullt. Önskvärt är att företagens interna skyddsarbete intensifieras och att, i varje fall inom storskogsbruket, ett eller flera skyddsombud utses för varje skogvaktaredistrikt eller kronojägarebevakning. Så har i begränsad utsträckning skett under de två senaste åren. Om en sådan form av lokal skyddstjänst mer allmänt komme till stånd, skulle detta underlätta yrkesinspektionens arbete och öka dess möjligheter till rådgivande verksamhet och till effektivt ingripande i förekommande fall.

Vidare anförde

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Svaret vill jag

Svar på interpellation ang. skogsarbetarnas förläggningsförhållanden och det skogliga arbetarskyddet

för min del beteckna som synnerligen positivt, och jag är övertygad om att vad statsrådet här anfört kommer att bli inledningen till ett för skogsarbetarna och även för skogsbruket betydelsefullt reformarbete i olika hänseenden.

Det har ibland antytts, att den kritik, som skogsarbetarna framfört mot förhållandena på vissa arbetsplatser i skogen, skulle varit alltför generaliserande. Så har — enligt min mening — inte varit fallet, eftersom skogsarbetarna jämsides med kritiken också pekat ut, var och hos vilka arbetsgivare man sörtj för utmärkta förläggningsförhållanden. Det är glädjande att statsrådet i skogsarbetarnas egen verksamhet för att klarlägga förhållandena ser en positiv faktor på vägen till ett bättre tillstånd.

Skogsförläggningsslagen kom till vid en tidpunkt, då man i skogsarbetet ansåg sig böra tillämpa särbestämmelser på de områden interpellationen berör. Utvecklingen har — som statsrådet omnämner — därefter ridit fram med stor snabbhet. Allt fler skogsarbetare kan tack vare bilar och skogsbilvägar bo hemma till glädje för sig och sina familjer. Denna utveckling medför självfallet, att de som nödgas bo i skogsförläggningar har än svårare att förlika sig med 1930- och 40-talens allmänna standard på förläggningarna.

Statsrådets deklaration att man allmänt måste sikta mot den standard, som utmärker skogsstationerna, förefaller mig inte bara realistisk utan också vidsynt som mål för strävandena. Beskedet om att skogsförläggningsslagen skall överses betraktar jag som ett understrykande av den vikt med vilken man inom socialdepartementet och arbetarskyddsstyrelsen ser på dessa problem.

Jag är givetvis ense med socialministern om att samarbetet mellan arbetsmarknadsparterna är nödvändigt även på detta område. I vissa fall måste emellertid arbetsgivarparten känna sitt

ansvar på ett alldeles speciellt sätt. Jag tänker t. ex. på sådana fall, där arbetet planläggs långt innan man anställer några arbetare. I sådana fall kan det vara för sent att ändamålsenligt ordna bostadsfrågan, när arbetet påbörjas.

Sådana fall skärper behovet av kontroll från arbetarskyddsmyndigheternas sida. Den mycket omfattande undersökning om skogsförläggningarna som skogsarbetarnas fackliga organisationer genomfört, främst i Norrbotten men också på andra håll, har blottat allvarliga brister på en del arbetsplatser också inom storskogsbruket. Vattenhink, slaskhink och tvättfat betraktas tydligen fortfarande som lyx av en del arbetsgivare. Värmen och utrymmet i bostäderna har på vissa håll varit långt under vad man rimligen kan begära. Mot denna bakgrund är det tillfredsställande, att arbetarskyddet inom skogsbruket får sina resurser omprövade.

När skogsarbetarna i Norrbotten för över ett år sedan upptog sina förläggningsförhållanden till diskussion, så gjorde de gällande, att 9 § i arbetarskyddslagen och 12 § i arbetarskyddskungörelsen borde gälla i full utsträckning även för skogsarbetarna. En av mig rådfrågad person, som centralt sysslar med dessa frågor, påstod att förstnämnda paragraf inte gällde för skogsarbetarna. Så är ju inte fallet. Det är 3 § i skogsförläggningsslagen som tycks förlama förutnämnda 9 § i arbetarskyddslagen och 12 § i kungörelsen till sina verkningar. Då skogsförläggningsslagen nu skall överses, kan vi vara helt överens även på denna punkt.

Statsrådet lämnar i svaret vidare en mycket klarläggande bild av vad som fordras av yrkesutbildningen och det interna skyddsarbetet i dagens läge, då skogsbruket genomgår en mekanisk och teknisk process i mycket snabb takt. Detta besked är ägnat att bekräfta intrycket, att man på högsta håll inser vilken värdefull insats skogsarbetaren

Svar på interpellation ang. innehållande av överskjutande preliminär skatt

fullgör i samhället. Vi måste för landets skulle slå vakt om skogsarbetaren.

Herr statsråd, än en gång ett tack för ett klagörande svar!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. innehållande av överskjutande preliminär skatt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Ekström i Iggesund ingått på vissa frågor som sammanhänger med återbetalningen av överskjutande skatt. I en del fall innehålles sålunda det belopp som skall återbetalas i avbidan på särskild prövning av riktigheten av taxeringen. Herr Ekström frågar om jag uppmärksammat den praxis som nu tillämpas och om jag anser att den skattskyldige bör få särskild underrättelse om innehållandet, innan han får sin slutskattesedel.

Såsom herr Ekström också framhåller i sin interpellation måste möjlighet finnas att innehålla överskjutande skatt i vissa fall när det belopp som skall återbetalas förefaller stort i förhållande till den skattskyldiges inkomst och det därför är tänkbart att ett misstag förelupit vid taxeringen. Lika klart är, att man så långt möjligt bör försöka undvika sådana dröjsmål med återbetalningen som kan vålla irritation hos den skattskyldige. Myndigheterna har sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad härpå. Bl. a. har riksräkenskapsverket i cirklar till länsstyrelserna anvisat olika möjligheter att åstadkomma snabbare återbetalning. Antalet s. k. stoppfall har genom dessa åtgärder också minskat betydligt.

När så kan ske, innehålles endast den del av överskottsskatten som efter

granskning kan beräknas tillkomma kronan. En sådan partiell återbetalning förutsätter emellertid, att granskningsarbetet är avslutat. I dessa fall torde i regel den skattskyldige få besked, innan han mottar slutskattesedeln.

Om däremot granskningen inte är avslutad när debetsedeln utsändes, måste hela skattebeloppet innehållas. Dessa fall är dock numera tämligen få. Oftast torde särskilda omständigheter föreligga som fördröjt granskningsarbetet, såsom att tillräcklig personal inte kunnat avdelas för detta arbete. Den förstärkning av taxeringsorganisationen som nu är avsedd kan beräknas leda till en förbättring av förhållandena även på det ifrågavarande området.

Vidare anförde

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation.

Jag har här aktualiserat några frågor som sammanhänger med uppbördsförordningens bestämmelser om innehållande av överskjutande preliminär skatt. Jag hade i interpellationen frågat, dels om herr statsrådet uppmärksammat den praxis som nu tillämpas, och dels om herr statsrådet delade min uppfattning att man skulle kunna undvika en hel del irritation, om de personer, vilkas skatt innehålles, underrättas härom vid en tidigare tidpunkt än då vederbörande får sin debetsedel å slutlig skatt.

Jag är angelägen framhålla att det givetvis är denna irritation som föranlett mig att ställa dessa frågor, men anledningen är även att jag funnit att systemet medför en arbetsbelastning för de tjänstemän, som skall syssla med dessa ting, om de skall följa de instruktioner som riksräkenskapsverket i samråd med riksskattenämnden har utfärdat.

Det torde väl vara allmänt bekant att många skattebetalare för närvarande betalar in mera i preliminär skatt än

Svar på interpellation ang. innehållande av överskjutande preliminär skatt

vad som skulle ske med ledning av skattetabellerna. Man har funnit att det är av värde att ha en sparad slant att få ut i november eller december månad. Men enligt de föreskrifter, som nu är utfärdade, skall det upprättas förteckningar över de skattskyldiga som har pengar att få tillbaka, och dessa förteckningar ingives sedan till länsstyrelsen, eller rättare sagt till taxeringsintendenten, för närmare granskning. Efter vilka regler detta sker, skall jag inte här gå närmare in på. På hösten under taxeringsåret sker granskning av förteckningarna, och kompletterande utredningar göres i vissa fall genom t. ex. taxeringsassistenterna. I många fall hinner man inte detta. Givetvis är det huvudparten av dessa skattskyldiga som så att säga »släpps fria» och får sina pengar i och med att slutskattsedeln tillställs dem. Enligt gällande system måste denna granskning samt korrespondensen mellan taxeringsintendenten och den lokala skattemyndigheten till sist upphöra — skattsedlarna skall skickas ut — och då inträffar det som jag påtalat nämligen att det utsändes skattsedlar, påstämplade följande text: »Med stöd av 68 § 4 mom. 2 st. uppbördsförordningen innehålls den överskjutande preliminära skatten i avvaktan på prövning av taxeringen.»

Det är givet att den skattskyldige blir förvånad, då han anser att hans deklARATION är fastställd av taxeringsnämnden. Han har svårt att förstå, att någon tjänsteman — i detta fall taxeringsintendenten — kan gripa in och bestämma att pengarna tills vidare skall hållas inne. Enligt taxeringsintendentens mening kan han kanske komma att anföra besvär hos länsprövningsnämnden, och då är det betydelsefullt att pengarna finns kvar och att den skattskyldige inte fått dem tillbaka. Jag delar helt denna uppfattning. Samhället måste ha denna möjlighet, intill dess taxeringen blivit prövad i länsprövningsnämnden. Men det är ju inte att förvåna sig över

att vederbörande skattskyldige blir ledsen; han har kanske kontrollerat sin taxering i taxeringslängden och funnit att han skall ha igen så och så mycket. Han har ingenting hört från skattemyndigheterna och så kommer meddelande om innehållandet, när andra i stället får igen sina pengar.

Nu säger herr statsrådet att man försöker att komma ifrån dessa avigsidor och att man, när så ske kan, innehåller endast den del av överskottsskatten, som efter granskningen kan beräknas tillkomma kronan. I sådana fall torde nog den skattskyldige få besked, innan han mottar slutskattsedeln, säger statsrådet. Jag tror att det går till på det sättet i de allra flesta fall — han hinner kanske få ett tidigare meddelande, i varje fall har han kanske fått någon förfrågan av taxeringsintendenten. Men om granskningen inte är avslutad, händer just det som jag här har relaterat: han får debetsedeln såsom det första meddelandet om beloppets innehållande.

I slutet av sitt svar erinrar herr statsrådet om den föreslagna förstärkta taxeringsorganisationen, och det är hans förhoppning att denna skall leda till en förbättring. Jag hoppas att herr statsrådet blir besannad i detta avseende. Men jag har en känsla av att granskningsarbetet just på det speciella område som av mig påtalats kanske skulle bli effektivare, om man låte taxeringsassistenterna i större utsträckning än vad som föreslagits placeras hos de lokala skattemyndigheterna — men det är ju en fråga som riksdagen kommer att få ta ställning till i annan ordning om några veckor.

Jag tackar ännu en gång för det svar jag erhållit och som tydligt och klart utvisar att herr statsrådet haft uppmärksamheten riktad på spörsmålen. Av svaret framgår också att dessa s. k. stoppfall i fråga om skatt minskat successivt, och jag hoppas att missförhållandena helt skall kunna elimineras i

Svar på interpellation ang. beskattningen av folkpensionärers arbetsinkomster

fortsättningen till båtnad både för skattemyndigheter och skattskyldiga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. beskattningen av folkpensionärers arbetsinkomster

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Carlsson i Huskvarna frågat mig om jag vill taga initiativ till att utredning sker och förslag framlägges för riksdagen om sådan ändring i gällande skattelagstiftning, att folkpensionärer, som har mindre inkomst av eget arbete, blir lindrigare beskattade härför.

Till svar får jag anföra följande.

Det av interpellanten berörda spörsmålet sammanhänger med den större frågan om den direkta beskattningens verkningar vid mindre löneinkomster. I direktiven för allmänna skatteberedningen framhöll jag, att det på längre sikt betydelsefullaste reformkravet på den direkta beskattningens område torde vara att minska skatten på mindre löneinkomster och i samband därmed förenkla uppbörden. Det gamla önskemålet om en definitiv källskatt för löntagare träder härvid i blickpunkten. De förslag allmänna skatteberedningen kommer att framlägga kan förutsättas komma att påverka även folkpensionärernas beskattning. Någon specialutredning av denna fråga synes därför inte nu böra igångsättas.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr **CARLSSON** i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret på min interpellation.

Det var inte helt oväntat för mig att herr statsrådet i sitt svar skulle hän-

visa till någon pågående utredning, där denna fråga är under övervägande. Detta är emellertid inte någon ny fråga, och ingen vet när allmänna skatteberedningen, där man enligt herr statsrådet funderar över hur den skall lösas, blir färdig med sitt arbete. Under tiden kvarstår den i min interpellation påtalade orättvisan, den orättvisa — eller om man så vill ogenerösa — behandling av våra gamla som innebär att de så snart de råkar förtjäna någon hundralapp extra i månaden får betala skatt inte bara på denna extraförtjänst utan även på den annars skattebefriade folkpensionen.

Jag är inte ensam om att tycka att detta är en felaktig ordning. Den expertgrupp, som arbetade med samordnandet av utbetalningen av folkpensionen och ATP-förmånerna, ansåg att inkomstprövade bostadstillägg och hustrutillägg inte borde preliminärbeskattas. Till detta gjorde tidningen Folket i Nyköping följande som jag tycker helt riktiga kommentar: »Det viktigaste för dagen blir därför att se till, att en redan nu uppenbar oskäligen behandling av dem, som har en liten inkomst vid sidan av folkpensionen, dels rättas till och dels inte upprepas i mångdubbelt fler fall, när de första små ATP-förmånerna kommer som utfyllnad. Det förhåller sig nämligen tyvärr så, att taxeringsnämnderna är mycket restriktiva i fråga om det extra avdraget för folkpensionärer så snart det finns någon liten biinkomst. En liten företagspension eller blygsam arbetsinkomst blir inte mycket värd, när den leder till bortfall av ett avdrag, som eljest skulle åtnjutas.»

När vi nått 67 års ålder tycker kanske många av oss att vi gjort nog och att vi vill dra oss tillbaka från förvärvslivet. Men för många andra är det i stället ett svårt problem att i och med pensioneringen helt avkopplas från aktiv yrkesverksamhet, och de vill gärna fortsätta. Om det gamla arbetet inte pas-

Svar på interpellation ang. skatteavdrag för resor med egen bil till och från arbetsplatsen

sar därför att det i ett eller annat avseende är för krävande, tar man kanske ett nytt slags jobb som inte ger så mycket pengar men som skänker tillfredsställelsen att man ändå utför något och som ger fortsatt möjlighet till daglig kontakt med människor. Jag tycker vi har all anledning att både uppmuntra och underlätta för dem som så vill att ta ett arbete även efter den »officiella» pensionsåldern. Jag tycker också att vi har råd att låta dessa gamla behålla en skälig del av de oftast ganska blygsamma inkomster det här i regel är fråga om.

Den s. k. Möllerkommittén, som just har till uppgift att verka för att åldringar beredes möjlighet till arbete, har hos finansministern begärt utredning både av reglerna för inkomstprövningen av vissa pensionsförmåner och av frågan om särskilda avdrag för förvärvsarbetande folkpensionärer. Jag tror att kommittén här har pekat på en framkomlig väg. Varför inte — vid sidan av en uppmjukning av inkomstprövningen — införa ett särskilt avdrag för folkpensionärer med inkomster vid sidan av pensionen, ett avdrag som gäller automatiskt? Det kunde vara konstruerat så, att det avtrappades med stigande biinkomst. På det sättet får de folkpensionärer, som utöver sin pension har en mycket blygsam extrainkomst, den skattelindring de behöver, utan att fördenskull de pensionärer som har höga inkomster ges någon oberättigad skatteförmån.

Jag tror, herr statsråd, att det är möjligt att lösa denna fråga för sig utan att avvakta allmänna skatteberedningens förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. skatteavdrag för resor med egen bil till och från arbetsplatsen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Gustavsson i Alvesta frågat om jag har för avsikt att ge riksskattenämnden i uppdrag att utfärda nya anvisningar om avdrag för kostnader för resor till och från arbetsplatsen i egen bil. Herr Gustavsson frågar vidare om jag i så fall vill medverka till att de fasta bilkostnaderna beaktas i dessa anvisningar på sätt sker i det statliga resereglementet och att därvid även den nuvarande enmilsgränsen blir föremål för revidering.

Till svar på interpellationen vill jag till en början erinra om att det uteslutande ankommer på riksskattenämnden att utfärda anvisningar av detta slag. Det är således helt riksskattenämndens sak att bedöma om en anvisning behövs och vad anvisningen skall innehålla. Kungl. Maj:t har inte befogenhet att ge nämnden uppdrag i dessa hänseenden.

Den anvisning herr Gustavsson åsyftar utfärdades på hösten 1957 och innebär att avdrag för kostnad för resor i egen bil mellan bostad och arbetsplats under vissa förutsättningar bör medges vid inkomsttaxeringen. Avdragsbeloppet beräknas enligt anvisningen efter 1 krona 70 öre per mil. En av förutsättningarna för avdrag är att vägvärdet mellan bostad och arbetsplats är minst en mil.

Det rekommenderade avdraget per mil är beräknat med hänsyn tagen till de fasta bilkostnader som efter en schablonmässig beräkning kan anses belöpa på bilens användande till och från arbetet. En schablonisering är här av naturliga skäl ofrånkomlig.

Det förhållandet att statens ersättning för tjänsteresor i egen bil numera beräknas efter en något högre milkostnad — 1 krona 90 öre i jämförbara fall, d. v. s. en mindre bil med lägst 1 500 mil körlängd per år — innebär i och

Svar på interpellation ang. skatteavdrag för resor med egen bil till och från arbetsplatsen

för sig inte att avdragen enligt anvisningen är för låga. Reseersättningens storlek bestäms efter förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna och kan betraktas som ett hyrespris för att statsverket utnyttjar tjänstemannens privata bil. Ersättningsbeloppet fastställs således efter andra synpunkter än när det gäller att tillämpa kommunalskattelagens restriktiva avdragsbestämmelser.

Slutligen vill jag erinra om att lönebeskattningsutredningen enligt sina direktiv har att överse reglerna om avdrag för resor till och från arbetet. I avvaktan på resultatet av denna översyn är det naturligt att man inte gör väsentligare ändringar i nuvarande avdragsprinciper.

Med det anförda anser jag, herr talman, att jag besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för finansdepartementet för det svar han lämnat på min interpellation. Statsrådet menar att de regler som gäller då staten utnyttjar tjänstemannens privata bil inte är direkt jämförbara med normerna för avdragsrätt för kostnaden för resor till och från arbetet i egen bil. Vissa toleranser kan givetvis få accepteras av praktiska skäl, men enligt min mening finns det ingen orsak att ha olika utgångspunkter för bedömningen. Rent principiellt skulle en sådan olikhet kunna leda till att olika skatteregler komme att gälla för olika skattebetalare beroende på anställningens art.

Om det inträffar en kostnadsstegring som medför att bilkostnaderna ökar så drabbar denna kostnadsökning inte endast de i offentlig tjänst anställda utan alla som är i behov av bil. Den logiska konsekvensen härav borde därför enligt min mening vara att om

man genomför en förbättring av ersättningen till de statligt anställda så bör också en justering av avdragsreglerna för resor till och från arbetet övervägas.

Jag vill också påminna om att statsrådet i direktiven till lönebeskattningsutredningen framhållit att det i fråga om traktamenten är naturligt med en viss anknytning till de normer som upptas i det allmänna statliga resereglementet. Accepterar man detta betraktelsesätt i fråga om traktamentena så bör man väl också göra det i fråga om bilkostnaderna.

Statsrådet framhöll att man med hänsyn till behovet av schablonmässiga avdragsregler och av praktiska skäl måste acceptera vissa avvikelser. Det kan man naturligtvis göra, och det gör jag också. Men jag kan inte godta det exempel som statsrådet anförde. Jämförelsen med ersättningen för en mindre tjänstebil med lägst 1 500 körmil per år anser jag inte vara riktig. Räknar man schablonmässigt, alltså med ett medeltal, så kommer man aldrig ned så långt som till 1: 90 kronor per mil. Den genomsnittliga milkostnaden för de första 1 500 milen blir nämligen, såvitt jag kan finna, 2: 83 kronor för en mindre bil. Vad statsrådet belyst med sitt exempel är således inte en schablon utan den lägsta förekommande ersättningen för tjänstebil, då man utgår från att de fasta kostnaderna är täckta under de förut körda milerna. Avdraget för resor till och från arbetet är lägre än denna lägsta ersättningsgrund. Skall man föra ett schablonresonemang bör alltså avdragsnormerna justeras uppåt. De bör i varje fall inte stanna under 1: 90 kronor utan ligga högre för att resonemangets skall gå ihop.

Riksskattenämndens anvisningar grundar sig på utredningar från 1956. Sedan dess har det hänt en hel del. Man kan därför fråga sig om inte dessa beräkningar som låg till grund för an-

Svar på interpellation ang. nyttiggörande av beslagtagna tobaksvaror

visningarna har blivit föråldrade. Det har numera blivit allt vanligare att skaffa sig bil för arbetets skull. Många som är bundna till en viss bostadsort har en viss sträcka som de måste färdas med bil om inget annat kommunikationsmedel står till buds. Detta motiverar enligt min mening att vederbörande får avdrag för de fasta kostnaderna.

Inför årets taxering har riksskatte-nämnden utfärdat nya anvisningar angående värdet av fri bil vid inkomst av tjänst. I dessa anvisningar har man tagit hänsyn till kostnadsstegringarna. Enligt anvisningarna värderas användandet av en PV som körs 500 mil till 2 000 kronor, d. v. s. fyra kronor per mil. Om bilen körs 1 500 mil värderas det till 3 000 kronor. Användandet av en något större bil, t. ex. en Opel Kapitän, värderas vid 500 mils körning till 2 500 kronor, d. v. s. fem kronor per mil, och vid 1 500 mils körning till 4 000 kronor.

Statsrådet framhåller vidare, att Kungl. Maj:t inte har någon befogenhet att ge direktiv till riksskattenämnden. I så fall finns det väl andra möjligheter. Statsrådet har erinrat om att lönebeskattningsutredningen enligt sina direktiv just har att överse reglerna om avdrag för resor till och från arbetet. Men enligt riksdagsberättelsen kommer denna utredning inte att avsluta sitt arbete förrän tidigast 1962, och beslut kan sålunda fattas tidigast 1963, varvid de nya regler, som kunde komma att beslutas, skulle tillämpas först vid 1964 års taxering. Ett så långt dröjsmål kan inte vara riktigt, när det gäller en så viktig fråga som denna. Det finns därför skäl att genom tilläggsdirektiv ge utredningen i uppdrag att bryta ut frågan om resorna till och från arbetet och så snart som möjligt lägga fram ett provisoriskt förslag.

Herr talman! Jag tror att det finns möjligheter att göra justeringar och förbättringar, och med dessa ord ber

jag än en gång att få tacka för det svar jag fått.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 7

Svar på interpellation ang. nyttiggörande av beslagtagna tobaksvaror

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har i en interpellation frågat mig om jag vill medverka till att åtgärder vidtages, som möjliggör att av tullen beslagtagna tobaksvaror kan nyttiggöras i stället för att brännas.

Till svar får jag anföra följande.

De beslagtagna tobaksvarorna består nästan uteslutande av cigaretter. De representerar ett varuvärde, utan skatt och tull, på omkring 60 000 kronor varje år.

Tidigare inlöstes varorna av tobaksmonopolet, som försökte nyttiggöra dem genom försäljning. Eftersom varorna till stor del inte var fullgoda, sorterades varorna, och de som till synes var felfria blev sålda. Emellertid visade det sig att dessa varor föranledde berättigade reklamationer. Monopolet upphörde därför med försäljningen och övergick till att bränna samtliga inlösta tobaksvaror. Numera bränns varorna genom tullverkets försorg.

Jag har i och för sig förståelse för herr Nordgrens önskan, att varorna skall komma till nytta. Av det sagda framgår emellertid att en reguljär försäljning inte kan ske. Den av interpellanten antydda utvägen att realisera varorna, exempelvis inom försvarsmakten, torde inte heller vara framkomlig. Tull och skatt för ifrågavarande cigar-

Svar på interpellation ang. nyttiggörande av beslagtagna tobaksvaror

retter uppgår till 13,5 öre styck, medan fullgoda cigaretter av inhemskt tillverkning i allmänhet kostar 15 öre styck i detaljhandeln. Under sådana omständigheter torde varorna inte kunna realiserats till ett pris, som täcker statens fordran på tull och skatt jämte försäljningskostnaderna. Att för vissa speciella grupper av medborgare tillhandahålla skatte- och tullfria tobaksvaror ger gällande författningar ingen möjlighet till, och ett sådant förfarande torde också ge anledning till vissa komplikationer.

Med det anförda anser jag, herr talman, att interpellationen besvarats.

Vidare anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Jag har till min glädje konstaterat, att herr statsrådet och jag är överens i princip om det stötande i den nuvarande ordningen. Herr statsrådet säger sig ha förståelse för min önskan att de beslagtagna tobaksvarorna skall komma till nytta. Det är väl också varje sunt tänkande människas inställning. Vi reagerar genom uppfostran och allmän inställning mot att nyttigheter i form av varor förstörs. Orsakas — som i detta fall — förstörelsen av att författningarna gör det nödvändigt att bränna upp varorna, i det aktuella fallet cigaretter, i vanliga värmepannor, då tycker jag att författningarna skulle ändras.

Även om det i och för sig inte är värdet av de brända partierna det här i första hand är fråga om, vill jag ändå redovisa, att det årligen är varor för närmare en halv miljon kronor som på detta sätt bränns upp. Förutom varuvärdet på cirka 60 000 kronor rör det sig, enligt finansministerns svar, om ett beskattningsvärde på 400 000 kronor. Men vi kan bortse från såväl varuvär-

det som beskattningsvärdet, eftersom man vid förbränningen inte får tillbaka en enda krona. Pengarna är med andra ord borta.

Med den utgångspunkten vill jag ännu en gång understryka, att finansministern helst av allt tycks vilja att varorna nyttiggörs. Men, säger finansministern, gällande författning ger inte möjlighet att låta vissa grupper få tobaksvaror skatte- och tullfritt. Ett sådant förfarande skulle också kunna ge anledning till vissa komplikationer.

Herr talman! När man är överens om det vettiga i en åtgärd, som emellertid gällande författningar lägger hinder i vägen för, brukar man också vara överens om att söka ändra författningarna, så att de möjliggör en vettigare ordning. Man frågar sig, om det även i fortsättningen verkligen skall vara nödvändigt att dessa tobaksvaror förstörs genom bränning, när de skulle kunna delas ut till åldringar, till handikappade eller inom försvarsmakten, t. ex. till de svenska FN-soldaterna. Det finns en hel rad behövande som skulle bli glada om de kunde få ett eller några paket cigaretter av de beslagtagna varorna. Jag är dessutom säker på att ingen skulle tycka illa om en sådan ordning. Vad som sägs om skiftande kvalitet skulle också vara av mindre betydelse, om vi kunde ordna så att dessa tobaksvaror skänktes bort i stället för att förstöras.

Med hänsyn till den förståelse för mina synpunkter, som herr statsrådet ger uttryck för i sitt svar, vill jag fråga, om inte den förståelsen skulle kunna utsträckas till att herr statsrådet medverkade till sådana ändringar av nuvarande författningar, att det bleve möjligt att på ett eller annat sätt nyttiggöra de beslagtagna tobaksvarorna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Man kan naturligtvis säga, att vem som helst har förståelse för den synpunkt som herr Nordgren

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

har framfört i sin interpellation. Innan man konfronterats med problemet tycker man att det ligger en viss orimlighet i att en vara, som inte är helt värdelös förstörs. Men jag måste bekänna att jag lika litet som någon av mina företrädare som konfronterats med detta problem har kunnat finna någon plausibel lösning på det hela. Varorna befinner sig inte i det skick, att de enligt gängse grunder kan saluföras. Man har försökt plocka ut det bästa av tidigare beslagtagna partier men fått dessa sändningar reklamerade såsom olämpliga att föra i handeln.

Då ligger det naturligtvis, säger herr Nordgren, ett visst värde i att man delar ut de sekunda varorna till vissa grupper av medborgare.

Ja, det är inte alldeles säkert att man kan göra detta utan kontroverser. Det kan ju tänkas att andra anser sig ha lika stor rätt att få fördel av statens funktion som jultomte som just de vilka i detta fall gynnats. Det har väl egentligen varit just dessa synpunkter, att man inte trott sig om att på ett kontroversfritt sätt kunna dela ut denna sekunda vara, som har gjort att man helt radikalt har sagt: Vi bränner upp detta. Detta är en vara som inte kan användas i handeln. I den mån vi vill hjälpa gamlingar har vi våra specifika hjälpformer för detta, och i den mån vi vill se om de pojkar som gör sin beredskapstjänst eller värnplikt har vi våra regler för detta. Det finns knappast något egentligt utrymme för att man skall kunna ta fram den ena eller den andra gruppen och säga att det här tarvas någonting alldeles extra utöver vad riksdagen i övrigt ansett vara lämpligt.

Ja, herr talman, lika litet som någon av mina företrädare i ämbetet har kunnat lösa denna gamla och kontroversiella fråga, har jag kunnat göra det. Jag har velat deklarera detta för att interpellanten inte skall dra för långtgående slutsatser och bli besviken över att ingenting händer på detta område.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Även om förutvarande finansministrar icke kunnat lösa denna fråga tror jag med tanke på den skicklighet som finansminister Sträng besitter, att det för honom skall gå att finna en lösning som inte behöver bli kontroversiell. Även om man inte kan låta alla svenska medborgare få del av dessa cigarrer, hoppas jag att man i framtiden skall kunna utnyttja dem och inte bränna upp dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig, om jag anser att den nuvarande tillgången på frivilliga övervakare är tillfredsställande. Om så inte är fallet, har herr Nilsson frågat, huruvida jag avser vidtaga åtgärder i syfte att öka tillgången på frivilliga övervakare och i så fall vilka åtgärder.

Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Jag vill till en början erinra om att Kungl. Maj:t den 26 augusti 1960 har till lagrådet remitterat ett förslag till brottsbalk, som i fråga om det straffrättsliga påföljdssystemet har utarbetats på grundval av strafflagberedningens slutbetänkande. Däri hade föreslagits, att till övervakare alltid skulle förordnas en fackutbildad person, i främsta rummet skyddskonsulent eller skyddsassistent, men att vid sidan av övervakaren skulle kunna utses en privatperson, kallad tillitsman, för att biträda vid övervakningen. I det till lagrådet remitterade förslaget har emellertid möjligheten att förordna lekmän till övervakare bibehållits. Jag har i

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

anslutning här till i remissprotokollet uttalat, att utomordentligt värdefulla insatser utan tvekan kan göras av lekmän med intresse och fallenhet för ifrågasvarande uppgifter och att, när det gäller att intressera lekmän för övervakningsarbete, det torde vara av betydelse, att de får ett mera självständigt ansvar för sin uppgift än de av strafflagberedningen föreslagna tillitsmännen skulle ha.

Av vad jag nu har sagt torde framgå, att jag liksom herr Nilsson anser, att de frivilliga övervakarna gör en mycket värdefull insats. Det förhåller sig också så, att övervakning över villkorligt dömda och tillsyn av villkorligt frigivna i allt större omfattning har kommit att anförtros åt lekmän. Till belysning härav vill jag anföra några siffror, som avser den procentuella fördelningen av övervaknings- och tillsynsuppdragen på olika övervakare och tillsynsmannakategorier. Den 1 oktober 1951 ombesörjde skyddskonsulenter och skyddsassistenter 2,3 procent av dessa uppdrag, tjänstemän vid skyddsföreningar 20,2 procent, andra tjänstemannaövervakare — tjänstemän vid anstalter inom fångvården, barnavården och nykterhetsvården, tjänstemän vid arbetsförmedlingar och andra socialvårdstjänstemän — 24,8 procent samt lekmän 52,7 procent av uppdragen. Den 1 september 1960 var motsvarande procenttal, för skyddskonsulenter och skyddsassistenter 2,3 — alltså detsamma — för tjänstemän vid skyddsföreningar 8,1, för andra tjänstemannaövervakare 24 och för lekmän 65,6. Under den angivna tidsperioden har lek-männens insats utvisat en praktiskt taget oavbruten stegring år från år, och denna utveckling har kunnat ske trots att antalet villkorligt dömda och villkorligt frigivna under tiden har ökat från 9 900 vid periodens början till 14 000 vid dess slut.

Den nu antydda utvecklingen synes inte ha medfört någon anhopning av

övervaknings- och tillsynsuppdragen. Sedan åtskilliga år har eftersträvat att nedbringa antalet uppdrag per övervakare och tillsynsman, så att inte samma person belastas med för många uppdrag, och dessa strävanden får i stort sett anses ha varit framgångsrika. Också i det avseendet torde några siffror kunna vara av intresse, och de uppgifter jag här har att lämna hänför sig till samma tidsperiod, som den tidigare angivna. Den 1 oktober 1951 var sammanlagda antalet övervakare och tillsynsmän 4 784. Bland dessa var övervaknings- och tillsynsuppdragen fördelade på sådant sätt, att 4 589 personer utförde 1—5 uppdrag och 116 personer 6—10 uppdrag, medan antalet uppdrag för de återstående 79 personerna varierade mellan 11 och 175. Den 1 september 1960 uppgick antalet övervakare och tillsynsmän till sammanlagt 7 769. Av dem utförde 7 510 personer 1—5 uppdrag, 182 personer 6—10 uppdrag, 36 personer 11—15 uppdrag och 18 personer 16—20 uppdrag. De övriga 23 personerna hade mellan 21 och 75 övervaknings- eller tillsynsuppdrag. Av dem, som hade ett större antal uppdrag än fem, var det alldeles övervägande antalet tjänstemannaövervakare.

De sifferuppgifter, som jag här har lämnat, tyder inte på att rekryteringen av frivilliga övervakare har mött alltför stora svårigheter. Av uppgifter, som 1956 års eftervårdsutredning nyligen har inhämtat från skyddskonsulentdistrikt i olika delar av landet, framgår också, att anskaffningen av frivilliga övervakare och tillsynsmän visserligen kräver en inte obetydlig arbetsinsats från skyddskonsulenternas och deras assistenters sida men att den i det stora hela ej erbjuder några problem. I besvärliga övervaknings- och tillsynsfall — huvudsakligen avseende villkorligt frigivna eller andra från fångvårdsanstalt på prov utskrivna — kan dock föreliggande svårigheter att få fram lämp-

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

liga övervakare eller tillsynsmän. Dessa fall är ofta alltför arbetskrävande för att kunna anförtros åt lekmän, vilka i allmänhet inte heller besitter tillräcklig erfarenhet av övervakningsarbete för att komma till rätta med dem.

Av det anförda torde framgå, att tillgången på frivilliga övervakare och tillsynsmän för närvarande är på det hela taget tillfredsställande. Detta betyder dock ingalunda, att man bör slå sig till ro med de redan vunna resultaten. Tvärtom är det angeläget, att övervakarfrågan — vars lösning i de särskilda fallen är av den största vikt för att kriminalvården i frihet skall bli effektiv och framgångsrik — ständigt hållas aktuell. Denna fråga ägnas också oavslutlig uppmärksamhet inom skyddskonsulentorganisationen. Ansträngningarna inriktas härvid inte enbart på att vidga rekryteringen av övervakare utan även på att i lämpliga former utbildade dessa för uppgiften. I båda dessa hänseenden är de övervakarkurser av betydelse, vilka brukar anordnas inom de olika skyddskonsulentdistrikten och för vilka ett särskilt anslag finns upptaget under andra huvudtiteln i riksstaten.

Jag vill slutligen nämna att eftervårdsutredningen, som nyligen avlämnat ett betänkande, vari främst behandlas vissa organisatoriska problem i anslutning till brottsbalksförslaget, där efter bland sina återstående arbetsuppgifter kommer att upptaga även övervakarfrågan. I samband därmed kommer utredningen också att behandla spørsmålet om ersättningen till övervakare och tillsynsmän.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för det utförliga svar, som statsrådet och chefen för justitiedepartementet här har lämnat.

Allra först vill jag med tillfredsstäl-

lese notera statsrådets positiva inställning till de värdefulla insatser, som de frivilliga övervakarna gör. Statsrådet erinrar i början av sitt svar om det förslag i fråga om valet av övervakare, som framlagts i strafflagberedningens betänkande. Detta innebar att till övervakare alltid skulle utses fackutbildad person och att vid sidan av denne privatperson, kallad tillitsman, skulle kunna utses för att biträda med övervakningen.

Jag är statsrådet tacksam för att han nu i interpellationssvaret meddelar, att i det till lagrådet remitterade förslaget har möjligheten att förordna lekmän bibehållits. Av ordalydelsen kan möjligen utolkas, att lekmän som övervakare inte i framtiden beräknas få den centrala plats i den fria kriminalvården som de hittills haft. Innebär det till lagrådet remitterade förslaget att företrädesvis fackutbildat folk i framtiden skall omhänderha övervakningsuppdragen? Det måste i så fall innebära en mycket kraftig utbildningsökning på detta område. Har vi resurser till det, och är det önskvärt att lekmanövervakningen minskas i förhållande till fackmanövervakningen? Möjligen kan interpellationssvaret också tolkas så, att statsrådet inte har tagit direkt ställning till i vilken utsträckning fackutbildade övervakare i framtiden skall omhänderha övervakningen. Det vore önskvärt att erhålla en något bättre precisering på denna punkt.

Av statsrådets svar framgår, att det finns ett glädjande stort intresse hos många människor att fullgöra övervakningsuppgifter inom den fria kriminalvården — detta trots att vederbörande erhåller en mycket ringa ersättning. Statsrådet säger att tillgången på frivilliga övervakare är på det hela taget tillfredsställande. Förhåller det sig så, är detta mycket glädjande.

Av interpellationssvaret framgår också, att man eftersträvat att nedbringa antalet uppdrag per övervakare. Strä-

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

vandena synes i viss mån ha varit framgångsrika, trots att övervakningsfallen har ökat med cirka 40 % under senaste tioårsperioden. Alltjämt förekommer dock övervakare med ett 75-tal övervakningsfall. Även om dessa uppdrag är samlade hos tjänstemannaövervakare, måste väl antalet anses vara alltför högt. Den 40-procentiga ökningen av övervakningsfallen under den senaste tioårsperioden har till största delen burits av lekmän, som nu sörjer för 65 procent av övervakningsfallen. Mot denna bakgrund torde strafflagberedningens förslag vara orealistiskt och praktiskt ogenomförbart under överskådlig tid, även om det sker en kraftig ökning av de fackutbildade övervakarna, eftersom dessa hittills ganska konstant endast omhänderhaft drygt 2 procent av övervakningsfallen.

Villkorlig dom och villkorlig frigivning med övervakning har blivit vårdformer, som alltmer kommit till användning inom kriminalvården. Erfarenheterna av denna vårdform torde vara övervägande gynnsamma. Det gäller att finna de rätta personerna och tillräckligt många personer för dessa viktiga uppgifter. Den kursverksamhet för lekmannaövervakare, som omnämnes i interpellationssvaret, är av utomordentlig betydelse. Stor betydelse måste också läggas vid kontakten mellan skyddskonsulentorganisationen och lekmannaövervakarna.

Den tillfredsställelse som ligger i att hjälpa en människa till rätta i livet kan räcka ganska långt för ideellt inställda människor. Man får dock inte bortse ifrån att ersättningsfrågan kan spela en viss roll för dem, som vill sätta till tid och påtaga sig det besvär som övervakningsuppdrag för med sig. Det är ofta svårt att tillvinna sig det förtroende och den tillit som är erforderliga för att den fria kriminalvården skall lyckas. De 15 kronorna per månad, som nu utgår, måste i de allra flesta fall anses vara en alldeles för låg ersättning.

Därtill kommer att övervakningsuppdraget ofta föranleder direkta utgifter. På denna punkt har riksdagen nyligen uttalat sig för en liberal bedömning, när det gäller att taxeringsmässigt påvisa, att dessa utgifter verkligen funnits. De är ofta av den arten, att de är svåra att verifiera.

Jag tror, herr talman, att den fria kriminalvården med betydande inslag av frivilliga övervakare innehåller en väsentlig fond av positiva krafter med möjligheter till positiv påverkan av den övervakade, något som samhället inte kan undvara och som är svårt att frambringe i andra vårdformer. Det är därför angeläget att samhället vinnlägger sig om att rätt tillvarataga denna idealitet.

Av den anledningen hoppas jag att eftervårdsutredningen, som enligt interpellationssvaret snart skall ta sig an övervakarfrågan, prövar olika vägar. Jag vill då särskilt rekommendera närmare kontakter med den rika flora av ideella organisationer, inte minst ungdomsorganisationer, som vi har i vårt land. Jag tror att de rymmer en ansevärd fond av idealitet även på detta område.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Låt mig få lämna ett kort svar på de ytterligare frågor, som herr Nilsson i Tvärälund ställde till mig.

Brottsbalksförslaget förutsätter en kraftig, successiv utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen. Den utbyggnaden har för övrigt redan börjat genom det beslut, som innevarande års riksdag har fattat. Vi förstärker alltså fackmannasidan, men det innebär inte på något sätt att vi därför skulle minska lekmannainflytandet. Båda sidorna kommer att väl behövas vid den utvidgning av kriminalvården i frihet, som brottsbalksförslaget innebär.

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Som herr Nilsson i Tvärålund nyss påpekade hade vi vid närmast föregående arbetsplenium här i kammaren att behandla ett förslag till uttalande av bevillningsutskottet angående beskattningen av övervakares arvoden. Enligt detta uttalande, som kammaren godkände, borde taxeringsmyndigheterna visa generositet vid bedömningen av yrkade avdrag för kostnader för fullgörande av övervakning och inte ställa riktigt samma anspråk på bevisningen, då den skattskyldige söker styrka att han haft sådana kostnader. Bakgrunden till utskottets uttalande är, att det här rör sig om mycket små arvoden och att stora svårigheter föreligger att prestera verifikationer.

Detta uttalande av riksdagen var mycket välkommet, inte minst med tanke på den fråga vi nu behandlar. Många frivilliga övervakare av de många tusen medborgare, som gör goda insatser i denna egenskap på olika vårdområden (enligt interpellationssvaret rör det sig enbart inom kriminalvården om över 7 700) var faktiskt på väg att avsäga sig sina uppdrag vid meddelandet i år, att de skulle beskattas för arvodet. Det vore värdefullt, om taxeringsmyndigheterna också på mera officiell väg fick kännedom om detta riksdagens uttalande.

Detta var det första jag ville begagna tillfället att säga i dagens överläggning, då jag var förhindrad att göra detta, då bevillningsutskottets betänkande behandlades. Jag vill därtill foga några ytterligare synpunkter.

Då ersättningsfrågan diskuteras, sägs ofta att man inte får bestämma så höga arvoden, att idealiteten i övervakningsarbetet går förlorad och personer med intresse att skaffa sig extrainkomster lockas till dessa uppdrag och söker skaffa sig många sådana uppdrag. Vad den sist antydda risken beträffar kan den kanske rent av vara större vid så låga arvoden som nu tillämpas — man

måste ha många uppdrag för att få en rimlig ersättning för övervakningsarbetet. Man kan t. ex. försöka få ett flertal övervakningsfall i samma del av en stad och därigenom minska tidsåtgången per fall. Ersättningen per fall blir då större, eftersom arbetsåtgången per fall är mindre än då man sköter enstaka övervakningsfall.

Men alldeles bortsett från denna eventuella effekt av låga arvoden är det väl här som på många andra områden så, att en bra ersättning — utan att den därför behöver vara oskälig — kan dra till sig kvalificerat och lämpligt folk mer än låga arvoden kan göra. Idealiteten behöver faktiskt inte gå förlorad för det. Det är med nuvarande arvoden påfallande, hur svårt det är att få t. ex. intellektuella att åtaga sig övervakningsuppdrag. Jag tänker på bl. a. akademiker såsom skolfolk, främst läroverkslärare, läkare etc. Jag tror att ersättningsfrågan här spelar åtminstone en viss roll. En rimligare ersättning skulle nog ha en inte så liten betydelse för ett bättre *urval* av övervakare. Men det är säkerligen också möjligt att höja *kvaliteten* på övervakningen, om man kan ställa litet större krav på övervakarna i fråga om insatser både beträffande omfattningen och karaktären av dessa. Och detta kan man göra, med större berättigande om ersättningen för dessa insatser på ett rimligt sätt justeras uppåt. Redan penningvärdeförsämringen har gjort, att dessa arvoden nu inte kan anses tillräckliga.

Jag tycker alltså, att arvodesförbättring är *en* väg för att skaffa både ännu bättre övervakare än f. n. och högre kvalitet i övervakningen. Risken att övervakningsuppdrag anhopas på några få övervakare, som är ute i vinningssyfte, kan effektivt avvärjas, om man bara noggrant prövar dem som det är fråga om att anlita som övervakare, inte bara med hänsyn till personlig lämplighet utan också med tanke på om de redan har övervakningsuppdrag. Ve-

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

derbörande myndighet kan helt behärska urvalet och också entlediga övervakare, som av en eller annan anledning visar sig olämpliga. Risken för massövervakningar genom några få personer är därför liten. Denna företeelse har för övrigt blivit föremål för skärpt uppmärksamhet på senare år. Den är också numera ganska sällsynt, vilket också framgår av interpellationssvaret. På en del håll har man ordnat med en central registrering av frivilliga övervakare, så att man snabbt kan bedöma vars och ens »belastning» med sådana uppdrag, då man skall förordna övervakare i ett nytt fall. En svårighet finns dock här så till vida att flera myndigheter var för sig kan utse övervakare, utom domstolarna, barnavårdsnämnderna, nykterhetsnämnderna och mentalsjukvårdens hjälpverksamhet etc. Därigenom finns också en viss risk att flera övervakare förordnas för olika personer tillhörande samma familj. Barnen kan t. ex. stå under barnavårdsnämndens övervakning genom särskild övervakare, en vuxen son har en annan övervakare på grund av en villkorlig dom och fadern har en övervakare förordnad av nykterhetsnämnden. Övervakning från flera håll i samma familj träffar man alltjämt på, ehuru naturligtvis i enstaka fall.

Denna och andra komplikationer i det praktiska övervakningsarbetet borde kunna undvikas genom bättre samarbete mellan olika myndigheter, som kan förordna om övervakning. Vi har för skyddskonsulenterna, statens socialvårdskonsulent och barnavårdskonsulent och länsnykterhetsnämndens konsulent med verksamhetsområden omfattande Stockholms närmaste omgivning påbörjat en fortlöpande samrådsverksamhet med regelbundna konsulentträffar — det är fråga om ett experiment — och därvid tagit upp just denna samarbetsfråga för att se vad som kan göras åt den och naturligtvis

också åt andra och större problem i övervakningsarbetet.

Slutligen är det en inte sällan gjord erfarenhet, att man inte får tag i de för övervakningsuppdragen lämpligaste personerna i de olika folkliga organisationerna bara genom att inbjuda dessa att sända av organisationerna själva utsedda personer till exempelvis en övervakarkurs. Det blir då mera fråga om en formell representation för respektive föreningar än om en ordentlig prövning av vederbörandes lämplighet för övervakningsarbetet. Man når säkert bättre resultat genom att vederbörande myndighet — t. ex. skyddskonsulenten — själv söker sig fram till den eller den personen, som på annat sätt, exempelvis på grund av redan verkamma frivilliga övervakares rekommendationer eller socialarbetares upplysningar, bedömes som lämplig och intresserad för övervakningsuppdrag. En rekrytering från man till man alltså, ett slags kedjereaktion! Det finns exempel på städer, där man fått fram mycket goda resultat med en sådan rekryteringsmetodik. Resultatet består i både bättre urval och ett större antal övervakare. »Handplockning» är här säkert mera lämpligt och givande än att inbjuda kollektivt och därmed snart sagt vem som helst att åtaga sig övervakningsuppdrag. Likaså är det självfallet inte utan vidare givet, att den som varit med på en övervakarkurs därmed också kan anses lämplig som övervakare eller tillsynsman.

Genom något högre arvoden och bättre urval av övervakare kan man säkerligen höja övervakningsinstitutets både effekt och — skulle jag vilja säga — anseende. En norrbottenstidning skrev för några år sedan på ledarplats, att det är fint och ger socialt anseende att vara nämndeman, ett uppdrag som ju också är en form av frivillig medverkan i rättsvården. Övervakningsarbetet har inte samma anseende. Men det borde gå att ändra på den saken,

Svar på interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

menade tidningen. Det är här fråga om en långt svårare och mera krävande långtidskontakt och långtidsbehandling, som på olika sätt borde uppskattas bättre. Kanske, herr talman, eftervårdsutredningen kan göra någonting också åt den sidan av detta problem.

Fru GUNNE (h):

Herr talman! När det ändå blivit en liten debatt om denna fråga, skulle även jag gärna vilja begagna tillfället att uttrycka min glädje över att debatten kommit till stånd och min tillfredsställelse med de besked som lämnats.

Jag avvaktade verkligen med mycket stort intresse det svar, som skulle följa på herr Nilssons i Tvärålund interpellation. Det var väsentliga problem som där drogs upp, och de har fått en, tycker jag, i stort sett mycket tillfredsställande och utförlig belysning i det svar som lämnats. Det är i själva verket åtminstone den tredje gången under denna riksdag, som vi har behandlat övervakarnas ställning och problem. Första gången skedde det i samband med behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 2 under avsnittet om fångvården. Där förelåg en motion av herr Munktel m. fl., som påvisade behovet av att ändra ersättningsreglerna för övervakare. Framför allt gällde det i det sammanhanget kriminalvården. Statsutskottet uttryckte sig vid det tillfället på följande sätt: »Även om tyngdpunkten måste ligga hos den statliga skyddskonsulentorganisationen är det frivilliga arbete som utföres genom organisationer och enskilda övervakare av stor vikt. Utskottet anser i likhet med motionärerna att åtgärder som kan bidra till att stimulera de enskilda insatserna på detta område är av stort värde.»

Det andra uttalande som riksdagen gjorde var det som berördes av herr Wiklund. Det skedde i anledning av bevillningsutskottets betänkande nr 43

som handlade om beskattningen av det arvode på 15 kronor per klient och månad som övervakare erhåller.

Av båda dessa fall vågar jag dra den slutsatsen att riksdagen har givit uttryck åt den uppfattningen, att övervakarnas ekonomiska villkor bör vara av den beskaffenheten att de lockar till frivilliga insatser.

När man ändå nu har gett sig in på ett litet resonemang om ersättningens förhållande till arbetsuppgiftens omfattning skulle jag inte våga förorda en ersättning som innebar någon större förtjänst på uppdraget. Ersättningen borde under alla förhållanden vara så stor att den täcker de faktiska kostnader, som är förenade med uppdraget. Det är givet att ersättningssystemet kan ha betydelse när det gäller rekryteringen, men den starkaste drivfjädern måste ändå vara det ideella engagemanget. Jag tror att det finns ytterligare människor att få från ideella och liknande organisationer och även — som jag tillät mig uttrycka det i en motion — det produktiva livet med förankring i verkligheten, människor som praktiskt och personligt varmt skulle kunna leda de unga tillbaka till ett socialt liv.

Det har gjorts stora insatser att skaffa fram lämpliga övervakare. Det meddelades i interpellationssvaret och det belystes ytterligare av herr Wiklund. Jag tror att mera finns att göra, och ju mera man breddar rekryteringsmöjligheterna i detta fall, dess bättre blir också urvalet, ty, som den föregående talaren nämnde, det är övervakarens personliga kvalitet som är avgörande för hur uppdraget fullföljes.

Detta var några reflexioner i anledning av denna debatt, och jag vill sluta med att ännu en gång uttrycka min stora tillfredsställelse över de besked som har lämnats och de förhoppningar som vi kan våga hysa.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. huvudförhandling i högsta domstolen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Fröding påtalat, att högsta domstolen enligt den gällande rättegångsordningen inte har samma möjligheter som hovrätt att underlåta huvudförhandling och i stället avgöra tvistemål på grundval av handlingarna. Herr Fröding uttalar, att detta torde ha framtvingat huvudförhandling inför högsta domstolen i åtskilliga fall då sådan förhandling ur saklig eller processekonomisk synpunkt bort kunna undvaras, och ifrågasätter, om inte möjlighet att underlåta huvudförhandling borde medgivnas högsta domstolen i en utsträckning som motsvarar vad som gäller för hovrätt.

Det är riktigt att rättegångsbalken ger hovrätt större möjligheter än högsta domstolen att »döma på handlingarna». Härvid är dock att märka, att högsta domstolen regelmässigt upptar mål till avgörande först efter särskilt prövningstillstånd. Frågan om prövningstillstånd avgöres på grundval av handlingarna i målet. De mål som efter denna prövning kvarstår är i allmänhet sådana där en ändring av hovrättens dom kan komma i fråga. I motiven till rättegångsbalken har uttalats, att i dessa mål muntlig förhandling är av stor betydelse och detta såväl då den fullföljda talan angår rättsfrågan som då den avser bevisningen. Genom anordningen med prövningstillstånd uppdrages alltså, uttalas vidare i motiven, en naturlig gräns mellan de fall, då ett avgörande bör kunna äga rum på handlingarna, och de fall då den muntliga förhandlingen bör äga företräde. Det är detta som är bakgrunden till rättegångsbalkens ståndpunkt att huvudförhandling i högsta domstolen med någ-

ra mindre undantag skall äga rum i samtliga mål i vilka prövningstillstånd meddelas.

Den restriktiva hållning som lagen sålunda intar när det gäller möjligheterna att underlåta huvudförhandling i högsta domstolen är utan tvivel motiverad. Kanske medför den någon gång att huvudförhandling måste hållas utan att detta framstår såsom alldeles nödvändigt. Vissa uppgifter som jag inhämtat angående förekomsten av huvudförhandlingar i högsta domstolen ger dock inte vid handen, att det skulle finnas något trängande behov av lagändring på denna punkt. Jag anser därför inte att det är anledning att nu vidtaga åtgärder för genomförande av en lagändring. Frågan bör lämpligen uppmärksammas i samband med att andra reformfrågor rörande överrättsprocessen aktualiseras.

Vidare anförde

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Anledningen till att jag framställde den var inte några egna erfarenheter av den nya överrättsprocessen. Jag råkade nämligen tillträda min domsaga just den dag då den nya rättegångsordningen trädde i kraft. Någon överrättsprocess enligt nuvarande regler har jag därför inte sett i praktiken. Det var i stället en revisionssekreterare som gav mig impulsen till denna interpellation. Han berättade att han i ett fall hade varit med om en huvudförhandling inför högsta domstolen, där tvisteföremålets värde var 90 kronor och där samtliga medagerande nog var av den uppfattningen att en huvudförhandling saklöst hade kunnat avvaras. Jag hörde förresten just nu av herr Martinsson att han för sin del hade varit med om en huvudförhandling inför högsta domstolen, där tvisten gällde 132 kronor.

Innan jag framställde interpellationen rådgjorde jag med ett av våra justitieråd, som tacksamt skulle se en

Svar på interpellation ang. ändring av lagen om fri rättegång

mindre tvingande regel på detta område. För bedömandet av en ren rättsfråga var för övrigt enligt hans mening — och den delar också jag — en huvudförhandling ingalunda alltid nödvändig.

Emellertid vill jag inte polemisera mot justitieministerns uppfattning att behovet av en lagändring i denna fråga inte kan anses vara så direkt överhängande. Sådana fall som de av mig refererade är kanske nämligen inte så förfärligt ofta förekommande. Jag noterar dock med tacksamhet justitieministerns uttalande att frågan lämpligen bör uppmärksammas i samband med andra frågor som rör överrättsförfarandet. Därvid synes även en något vidgad befogenhet för överrätterna att underlåta huvudförhandling jämväl i brottmål möjligen kunna övervägas. De nuvarande reglerna om huvudförhandling i överrätt kan i vissa fall te sig oskäligt kostnadskrävande och därigenom avskräcka part från fullföljd även i fall då sådan i och för sig skulle ha varit befogad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. ändring av lagen om fri rättegång**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Martinsson frågat mig, om jag avser att för riksdagen framlägga förslag till ändring av lagen om fri rättegång i enlighet med de riktlinjer som angivits i rättegångskommitténs betänkande.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Kostnader i rättegång för advokat- arvode, vittnes och parts inställelse o. d. skall i princip bäras av parterna. Obemedlade och en del mindre bemed-

lade parter kan beviljas fri rättegång, vilket innebär att sådana parters rättegångskostnader i första hand betalas av statsverket. Reglerna härom återfinns i 1919 års lag om fri rättegång. År 1956 uppdrogs åt rättegångskommittén att utreda frågan om ändring av gällande bestämmelser i syfte att vidga möjligheterna att bevilja fri rättegång. Tanken var att även de, som ej tillhör nu nämnda kategorier men för vilka rättegångskostnaderna ter sig oskäligt betungande, borde kunna beredas processuell rättshjälp.

I rättegångskommitténs därefter framlagda, av interpellanten åsyftade betänkande har föreslagits att gällande lag om fri rättegång skall ersättas av en lag om rättegångshjälp. Lagförslaget innehåller den principiella nyheten, att även den som har egna resurser att betala en del av rättegångskostnaderna skall få rättegångshjälp, dock under förutsättning att han före rättegången till statsverket inbetalar ett kontant bidrag, som anses svara mot hans förmåga. Part som fullgjort sådan betalning skall enligt förslaget åtnjuta samma förmåner som nu utgår till den som har fri rättegång. På detta sätt skulle den processuella hjälpen öppnas för en vidgad personkrets.

Rörande innebörden av kommittéförelslaget må ytterligare nämnas, att prövningen av bidragsskyldigheten huvudsakligen skall ske på grundval av partens årsinkomst och försörjningsbörd enligt ett schematiskt system. Ensamstående — d. v. s. den som ej har underhållsplikt mot annan — med en årsinkomst upp till 7 000 kronor föreslås få rättegångshjälp utan bidragsskyldighet. I inkomstlägen mellan 7 000 och 15 000 kronor avses en ensamstående kunna erhålla rättegångshjälp med viss bidragsskyldighet enligt en stigande skala. Överstiger årsinkomsten 15 000 kronor, får rättegångshjälp i allmänhet ej beviljas. För försörjningspliktiga parter höjes nu angivna inkomstgränser,

Svar på interpellation ang. ändring av lagen om fri rättegång

beroende på den uppskattade försörjningsbördans omfattning.

Under remissbehandlingen av rättegångskommitténs betänkande har som man kunnat vänta behovet av en reform på detta område allmänt understrukits. Emellertid har den utformning av den processuella rättshjälpen som kommittén förordat rönt stark kritik på väsentliga punkter. Kritiken riktas i första hand mot de föreslagna grunderna för beviljande av rättegångshjälp och bestämmande av parts bidragskyldighet; förslagets regler härom anses leda till ett mindre realistiskt och mindre rättvisande resultat för skilda kategorier. Vidare påvisas att förslagets genomförande skulle medföra åtskilliga praktiska, tekniska och processuella problem.

Jag är för egen del av den uppfattningen, att gällande lagstiftning om den processuella rättshjälpen inte är tillfredsställande. Obestridligen förhåller det sig så, att de som har vissa ekonomiska förutsättningar men ej själva kan helt bära också dryga rättegångskostnader, d. v. s. en stor del av medborgarna i dagens samhälle, kan ställas i den situationen att de saknar möjlighet att inför domstol tillvarata sina intressen. Man bör därför eftersträva en ordning, enligt vilken den enskilde på något sätt får bistånd att klara av den del av rättegångskostnaderna som han ej själv kan svara för. Rättegångskommitténs betänkande och remissbehandlingen därav visar dock på ett påtagligt sätt, att stora svårigheter möter då det gäller att finna en lämplig och rättvis avvägning och samtidigt uppnå en praktisk och smidig form för det allmännas medverkan. Det är troligt att en lösning av frågan måste sökas efter delvis andra linjer än dem som kommittén anvisat. Framhållas bör även att frågan har betydelsefulla statsfinansiella aspekter.

Av intresse i detta sammanhang är att det nyligen har införts en försäkrings-

form, enligt vilken försäkringstagaren får kostnader som part i process ersatta av försäkringsgivaren. Jag tror att detta slag av försäkring bör kunna lätta rådande svårigheter för den enskilde att tillvarata sin rätt.

Det sagda ger vid handen, att jag inte nu är beredd att framlägga rättegångskommitténs förslag för riksdagen. Frågan kräver ytterligare noggranna överväganden, varvid bl. a. bör uppmärksammas vilka verkningar som den nämnda nya försäkringsformen kan få.

Vidare anförde

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag vill till justitieministern framföra ett tack för svaret på min interpellation. Jag har med tillfredsställelse noterat att justitieministern är av samma uppfattning som jag, nämligen att gällande lagstiftning om den processuella rättshjälpen inte är tillfyllest. Den nu gällande lagen medför att endast ett mycket begränsat antal av dem som egentligen vore i behov av den fria rättshjälpen kommer i åtnjutande av den. Den nuvarande lagtexten säger, att fri rättegång må »beviljas den som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången förenade kostnaderna eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet».

Vid domstolarnas tillämpning har denna bestämmelse tolkats så att inkomstgränsen kommit att dras mycket lågt, för ensamstående vid 5—600 kronor i månaden och för människor med försörjningsplikt något högre.

Jag kan däremot inte dela justitieministerns åsikt att man bör skynda så långsamt, som det tydligen här är meningen. Även om betänkandet av den 20 november 1958 har blivit kritiserat i remissinstanserna, så att det kanske inte utan vidare kan läggas till grund för en lagstiftning, borde ett utredningsarbete

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

inom eller utom departementet kunna medföra att man snabbare kommer fram till en ny lagstiftning på detta område.

Justitieministern anförde att frågan även har betydelsefulla statsfinansiella aspekter. Allting är ju relativt, och när man här i kammaren rör sig med de summor som finns i budgeten, kan man knappast finna att de här ifrågakvarande beloppen är särskilt avskräckande. När kommittén år 1958 lade fram sitt betänkande, bedömdes fördyringen till 2 miljoner kronor. I dag skulle förmodligen denna fördyring bli något större, men det är ändå ett belopp av en storleksordning, som inte bör verka avskräckande. Gentemot detta vill jag också citera vad kommittén sade: »Med hänsyn till reformens syfte — att göra det möjligt för envar att oberoende av sina ekonomiska villkor tillvarataga sina intressen inför domstol — finner kommittén en sådan utgiftsökning ringa, särskilt i jämförelse med statsverkets utgifter för andra ändamål, vilka åsyftar att utjämna de skillnader i medborgarnas trygghet, som betingas av deras olika ekonomiska villkor.»

När jag på nytt tackar justitieministern för svaret, vill jag samtidigt framföra den förhoppningen att dessa överväganden påskyndas något och att man genom lämpligt utredningsarbete söker komma fram till en snabbare lösning av denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har fru Johansson behandlat den omläggning av radioprogrammen, som Sveriges Radio genomförde den 1 oktober 1960 och som i stort sett innebär, att program 1 under kvällstid erhållit karaktären av ett mer allmänt program för en bredare publik, medan program 2 blivit ett mer kulturbetonat program och ett program för speciella intressegrupper. Fru Johansson hävdar, att den grupp av lyssnare, som saknar möjlighet att på sina radioapparater ta in P2 och som enligt hennes uppskattning utgör ca 35 procent av det totala lyssnarantalet, har berättigad anledning att vara missnöjd med den nya ordningen. Programomläggningen har, enligt interpellanten, väckt uppmärksamhet även i övriga nordiska länder.

I anslutning härtill har fru Johansson frågat mig om jag anser, att omläggningen av radioprogrammen fyller de anspråk som den radiolyssnande allmänheten har rätt att ställa enligt § 4 i överenskommelse av den 15 maj 1959 mellan svenska staten och Sveriges Radio Aktiebolag och — därest så icke är fallet — om jag är villig medverka till att i interpellationen berörda synpunkter blir beaktade.

Vidare har herr Dahlgren till mig riktat en enkel fråga rörande programpolitiken för ljudradion. Herr Dahlgren har sålunda frågat mig om jag vill redogöra för de av Sveriges Radio aktualiserade planerna på införandet av ett tredje radioprogram samt för avsikten med och innehållet i ett eventuellt sådant program. Med anledning av frågorna vill jag först referera innehållet i den av fru Johansson åberopade överenskommelsen angående rundradions programverksamhet i de delar, som är av intresse i detta sammanhang.

Enligt överenskommelsen skall Sveriges Radio med ensamrätt handha rundradions programverksamhet, varmed förstas produktion av program för

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

Ljudradio och television. I den av interpellanten nämnda § 4 ges vissa allmänna riktlinjer för programverksamheten. Denna skall sålunda bedrivas under beaktande av ljudradions och televisionens centrala ställning i landets kultur- och samhällsliv. Programmen skall vara omväxlande till karaktär och innehåll samt ägnade att vikkakthålla och stärka allmänhetens intresse för rundradio. Vid programmets utformning har bolaget, bl. a., att sakligt, opartiskt och i lämplig form meddela upplysningar om nuets händelser och lämna allmänheten orientering rörande viktigare kultur- och samhällsfrågor ävensom stimulera till debatt kring sådana frågor, att i skälig omfattning tillgodose olika intresseriktningar inom religion, musik, teater, konst, litteratur och vetenskap, samt att skänka god förströelse och underhållning. Om två eller flera ljudradioprogram eller två eller flera televisionsprogram utsändes samtidigt, bör bolaget med dessa söka tillfredsställa skilda gruppers önskemål. Därvid bör i görlig mån jämväl mindre gruppers intressen av mera särspräglad natur tillgodoses. Bolaget skall i huvudsak inrikta programverksamheten på riksprogram, gemensamma för alla landsdelar, men även beakta behovet av lokala och provinsiella inslag.

Enligt § 12 i överenskommelsen skall Kungl. Maj:t utse en särskild nämnd — radionämnden — med uppgift att granska bolagets handhavande av programverksamheten. Radionämndens åligganden är närmare angivna i en särskild instruktion. I denna föreskrivs att nämnden huvudsakligen skall granska de allmänna riktlinjer, efter vilka programverksamheten planlägges och bedrives. På grundval av denna granskning har nämnden att pröva, huruvida programverksamheten i stort sett handhaves i enlighet med bestämmelserna i bl. a. § 4 i överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio.

Nämnden äger att hos Kungl. Maj:t göra framställningar, vartill nämnden i anledning av sin granskning kan finna anledning.

I överenskommelsens § 13 stadgas att, om skäl finnes antaga att bolaget brustit i sina åtaganden enligt överenskommelsen, Kungl. Maj:t må för förebringande av erforderlig utredning hänskjuta frågan till tre utredningsmän, utsedda på sätt lagen om skiljemän föreskriver. Därest ifrågavarande utredning ger anledning därtill, äger Kungl. Maj:t skilja bolaget från programverksamheten.

Med anledning av fru Johanssons fråga har jag närmast haft att pröva om den i § 13 i överenskommelsen beskrivna situationen varit för handen, i vilket fall jag således borde föreslå Kungl. Maj:t att hänskjuta frågan till tre utredningsmän. Jag har för den skull inhämtat yttrande över interpellationen från styrelsen för Sveriges Radio. Vidare har radionämnden yttrat sig över såväl interpellationen som styrelsens yttrande.

Jag vill här erinra om att Sveriges Radios styrelse består av elva ordinarie ledamöter av vilka Kungl. Maj:t utser ordförande och fem ledamöter. Återstående fem ledamöter utses av aktieägarna, vilka representerar tidningspressen, folkrörelserna och näringslivet. Radionämnden utgöres av tjugofyra av Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, vilka i likhet med Sveriges Radios styrelse får anses representera de större lyssnargrupperna och lyssnarintressena i landet.

Styrelsen för Sveriges Radio anför i sitt yttrande i huvudsak följande.

Vid införandet av ett andra radioprogram hösten 1955 ville man möjliggöra för lyssnarna att välja mellan olika slag av programstoff. Härvid utgick man från att lyssnarna skulle komma att växla mellan de båda programmen. Det har emellertid senare visat sig, att

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

denna valmöjlighet icke kommit att utnyttjas i den omfattning programuppbyggnaden förutsatte, bl. a. på grund av svårigheter för lyssnarna att orientera sig i de brokiga programtablåerna. En besvärlig konsekvens var också, att ett alltför stort antal korta programpunkter måste insättas för att säkra att olika program i P 1 och P 2 kunde börja på samma tidpunkt. Nackdelarna med programsammansättningen visade sig enligt styrelsens uppfattning så allvarliga, att en differentiering av de båda programkanalerna kom att framstå som allt mera önskvärd. Omläggningen har icke krävt sådana organisatoriska förändringar, att dess genomförande för framtiden försvårar eller förhindrar en annan programuppläggning, om en sådan skulle befinnas önskvärd.

Den under senare år forcerade utbyggnaden av P 2-sändarnätet hade vid senaste årsskifte hunnit så långt, att sändarna täckte lika stor del av landets befolkning som P 1-sändarna, d. v. s. 95 å 100 %. Även utvecklingen i fråga om lyssnarnas faktiska utnyttjande av möjligheterna att höra P 2 har gått utomordentligt snabbt. Med stöd av företagna lyssnarundersökningar har styrelsen funnit det rimligt antaga, att vid årsskiftet 1960/61 omkring 75 % av lyssnarna hade skaffat sig möjlighet att lyssna till P 2. Styrelsen anser att man kan räkna med att praktiskt taget samtliga lyssnare inom en rätt nära framtid kan avlyssna båda programmen.

Det har syntts styrelsen föga sannolikt att de 25 % av lyssnarna, som nu saknar möjlighet att ta in P 2, till större delen skulle vara lyssnare, som med skäl icke anser sig ha råd med den extra kostnad det innebär att kunna lyssna på programmet. Lyssnarundersökningarna har också otvetydigt visat, att flertalet av dem, som icke skaffat eller icke tänker skaffa sig möjlighet till P 2-lyssning, har andra skäl därför än ekonomiska. Undersökningarna visar så-

ledes att de allra flesta är sådana personer som är belättna med det nya P 1.

En procentuellt ganska ringa men numerärt sett icke alltför liten grupp lyssnare finner dock utgiften för anskaffning av P 2-mottagning svåröverkomlig. Bland dessa finns givetvis många som saknar mycket av det programstoff som nu sändes i P 2. Styrelsen har den största förståelse för de synpunkter interpellanten anfört med avseende på just dessa grupper. Gemensamt för större delen av dessa lyssnare är emellertid att de har möjlighet att i stor utsträckning lyssna på radio under dagtimmarna. Genom att på dagtid sända värdefulla kulturprogram i repris från P 2:s kvällssändningar, har Sveriges Radio kunnat kompensera dessa lyssnare för en stor del av de kulturprogram de kunnat anse sig beröva genom omläggningen. I sammanhanget erinrar styrelsen också om att de lyssnare, som genom omläggningen berövats vissa slag av program i P 1 på kvällarna, i gengäld fått möjlighet att nu lyssna till vissa stående programpunkter, vilka tidigare var förbehållna dem som kunde lyssna på P 2, t. ex. vissa nyhetssändningar och nyhetskommenterande program. Styrelsen är emellertid beredd att ytterligare överväga vad som kan göras till tjänst för de grupper lyssnare som interpellanten särskilt nämnt.

När det gäller den besvikelse som omläggningen väckt på vissa håll i de nordiska grannländerna måste man enligt styrelsens uppfattning konstatera, att det är mycket svårt att fastställa representativiteten hos sådana reaktioner. Även om Sveriges Radio med stort beklagande konstaterar att många nordiska lyssnare kan ha anledning att känna besvikelse, måste styrelsen samtidigt hävda, att detta förhållande icke kan få bli av utslagsgivande betydelse för uppläggningen av det svenska riksprogrammet. Det är emellertid styrel-

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

sens förhoppning, att distributionstekniska arrangemang så småningom skall göra det möjligt att nå utanför landets gränser med P 2-sändningarna. Från allmän nordisk synpunkt finner styrelsen det angeläget att alla möjligheter i detta avseende utnyttjas.

Styrelsen betonar över huvud starkt, att avsikten aldrig varit att de båda programmen skall till ytterlighet renodla sin egen karaktär och att avsikten aldrig varit att göra P 1 till huvudsakligen ett förströelseprogram. Till sin utformning har det icke heller blivit ett sådant. Även om på kvällstid underhållningsinslagen är förlagda dit, omfattar programmet därutöver en rad inslag av annan typ, såsom nyhets- och nyhetskommenterande program, föredrag, reportage, radiopjäser och seriös musik. Jämväl i fortsättningen kan modifieringar och anpassningar förutses komma att äga rum i den utsträckning som erfarenheten ger anledning till.

Omläggningen av radioprogrammen står enligt styrelsens uppfattning icke i något hänseende i motsättning till de principer och den allmänna målsättning, som sedan länge fastlagts för programverksamheten i dess helhet med utgångspunkt i de riktlinjer som angivits i överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio. Åtgärderna utgör ett led i den utveckling mot större effektivitet och smidighet i programservicen, som fått ökad aktualitet i samband med den tekniska utvecklingen på ljudradians område och genom televisionens genombrott. Styrelsen finner därför icke anledning att ändra sitt beslut rörande programomläggningen men understryker samtidigt, att programverksamheten icke är statisk utan föremål för kontinuerlig översyn med hänsyn till de snabbt skiftande önskemålen och förhållandena.

Efter avgivandet av detta yttrande har Sveriges Radio under hand meddelat, att P 2 sedan någon tid tillbaka sän-

des också försöksvis över kortvåg från Hörby mellan kl. 18 och kl. 23. Det finns anledning anta, att P 2 på detta sätt blir mottagbart på många håll både i och utanför Norden.

Radionämnden framhåller i sitt yttrande bl. a., att nämndens hittillsvarande granskning icke givit anledning till anmärkning av innebörd, att programverksamheten icke skulle bedrivas i enlighet med bestämmelserna i § 4 i överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio. Nämnden har därvid fäst särskilt avseende vid de siffror som redovisats av styrelsen för Sveriges Radio rörande allmänhetens faktiska möjligheter att lyssna till P 2. Nämnden anser sig därför inte kunna tillmäta de förhållanden som interpellanten påtalat avgörande betydelse.

Den från programsynpunkt angelägna uppdelningen av ljudradians båda programkanaler, som tidigare genomförts och som fullföljts under hösten 1960 genom en mer systematisk programpolitik, betraktar radionämnden som ett framsteg inte minst från principiella synpunkter.

Radionämnden har för övrigt i stort sett åberopat styrelsens argumentering och därvid fäst särskild vikt vid styrelsens uttalande att programverksamheten är föremål för kontinuerlig översyn. Nämnden rekommenderar också Sveriges Radio en intensifierad upplysningsverksamhet om möjligheterna till och värdet av att kunna välja program.

Någon skiljaktig mening har inte antecknats till vare sig styrelsens eller radionämndens yttrande.

För egen del vill jag anföra, att jag med hänsyn till vad styrelsen för Sveriges Radio och radionämnden framhållit i sina yttranden icke funnit skäl antaga att bolaget genom programomläggningen brutit mot sina åtaganden enligt den mellan staten och bolaget träffade överenskommelsen. Några åtgärder från

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

min sida i denna angelägenhet är därför icke att vänta.

Vad angår herr Dahlgrens fråga vill jag meddela följande.

Som redan har offentliggjorts kommer ett belopp på 700 000 kr. att anvisas till Sveriges Radio och televerket för en temporär ökning av sändningstiden i program 1 och 2 fram till den 1 oktober i år. Sveriges Radio avser att under den utökade programtiden sända gramfonmusik och annan lättare underhållning.

Jag vill med anledning av formuleringen av herr Dahlgrens fråga understrika, att det här inte är fråga om något program 3, utan endast en temporär utökning av sändningstiden i program 1 och 2.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat fru Johanssons interpellation och herr Dahlgrens fråga.

Vidare anförde:

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Det har nu förflutit en avsevärd tid sedan jag framställde min interpellation angående omläggningen av radioprogrammet den 1 oktober 1960. När jag interPELLERADE gick diskussionens vågor ganska höga beträffande denna omläggning av programmen. Men även om de frågor jag ställde äger stor aktualitet i dag, är man faktiskt skapad så att man har benägenhet att resignera. Icke förty vill jag med några ord friska upp de synpunkter, som inte bara jag utan en ganska stor grupp av radiolyssnare gav till känna inför den s. k. oktoberrevolutionen. Man upprördes — och det med all rätt — över den nonchalans Sveriges Radio visade gentemot den grupp av radiolyssnare, som av oli-

ka anledningar inte hade tillgång till program 2 när omläggningen skedde.

Trots radiochefens påstående i ett uttalande den 29 december 1960, att det inte varit så värst många som protesterat, skulle jag kunna andraga en hel del i den vägen. Det skall jag inte göra, utan jag vill nöja mig med att hänvisa till den övervägande delen av dagspressen, som under en lång tid efter programomläggningen uttalade stark kritik.

Våra större bildningsförbund har uttryckt sitt missnöje och sin oro inför den förflackning från kulturell synpunkt som skett i program 1 efter omläggningen. ABF — Arbetarnas bildningsförbund — har i sin tidning Fönstret i ett flertal nummer behandlat denna fråga. Likaså har Svenska landsbygdens studieförbund i sin tidning Studiekontakt infört artiklar, där man uttalat sitt missnöje med omläggningen, och man har därutöver sänt in en protestskrivelse — om jag är rätt underbyggd — till styrelsen för Sveriges Radio.

TBV — Tjänstemännens bildningsverksamhet — har inte gjort något offentligt uttalande, men genom personlig kontakt, som jag haft med TBV, har jag erfarit att dess syn är alldeles densamma.

Radio såväl som TV är de massmedia som rätt utnyttjade borde vara våra främsta kulturspridare. Det förvånar mig därför inte, att de olika bildningsförbunden har framfört sina protester.

Så vill jag säga ett par ord om den grupp av lyssnare som inte hör till de högröstade i landet och som varken har mod att framträda i insändarspalter eller att ge sitt missnöje till känna på annat sätt. Dessa finns bland gamla människor, bland våra folkpensionärer och bland dem som oavsett ålder vårdas på sjukhus och vårdanstalter, där man i regel endast har tillgång till program 1.

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

Man blir förvånad då man läser radiochefens förmodan att alla snart har tillgång till program 2. Det är tekniskt sett troligt att så kommer att vara fallet inom en inte alltför avlägsen framtid. I praktiken förhåller det sig emellertid inte så. Det finns fattiga människor som drar sig för ett inköp av en ny radio på grund av kostnaden eller att skaffa sig den extra tillsats till en gammal radio som erfordras, för att den skall kunna mottaga program 2. En sådan tillsats kostar dock 125 kronor. Det är en icke oväsentlig slant för dem som lever på sin folkpension.

Jag skulle vilja veta vad programdirektör Franzén egentligen avser med sin uppdelning av »grupper radiolyssnare» i program 1 och program 2. Han har gjort ett uttalande i samband med omläggningen av program 2. Det finns återgivet i tidningen Radio och TV. Dess rubrik lyder: »Radions nya giv». Jag ber om ursäkt om jag tröttnar med citat, men jag har ställt mig frågande till vad som menas med följande: »Det seriösa eller tankeväckande är självklart icke banlyst från program 1, men när det förekommer skall det vara i form av sådana ämnen och ha en sådan utformning att det kan engagera och intressera just den majoritet lyssnare som vi räknar med hör till program 1:s publik.»

Jag skulle vilja fråga vilka som hör till program 1:s lyssnare. Jag är lekman på området och förstår kanske inte de tekniska fördelarna och nackdelarna av den indelning av programmen vi tidigare hade. Men om det nödvändigtvis måste ske en omläggning frågar man sig, varför man inte kunde lägga den lättare underhållningen i program 2 och låta program 1 fortsätta på samma sätt som tidigare, då man ju visste att en icke oväsentlig del av radiolyssnarna inte hade tillgång till program 2. Jag tror med säkerhet att detta inte skulle ha mött så stark motvil-

ja som denna omläggning har gjort. Jag har emellertid funderat över om inte styrelsen för Sveriges Radio har kommit på andra tankar sedan den 1 oktober 1960.

Jag har erfarit att ljudradions chef för talavdelningen Karl-Erik Lundevall varit över i Amerika, där han har studerat USA:s TV och radio, och han har berättat om sina intryck därifrån. Han säger bl. a.: »Det är viktigt att locka publiken att lyssna till värdefulla program som annars skulle ha gått dem förbi. Särskilt betydelsefullt är det att blanda det underhållande och informerande stoffet, så att lyssnarna plötsligt och oväntat upptäcker något intressant som också är värdefullt.» Det är just precis det som vi, som inte är nöjda med denna omläggning, har menat är värdefullt, nämligen att man kan växla underhållande program och mer allvarligt syftande program.

I det svar, som herr statsrådet har lämnat mig, har herr statsrådet refererat den överenskommelse som träffats mellan svenska staten och Sveriges Radio, och det är just § 4 som jag har hänvisat till i min fråga. Jag har gjort det i anledning av att jag när jag läst den paragrafen faktiskt fått den uppfattningen, att när man gjort denna omläggning var det inte helt i överensstämmelse med överenskommelsen, där det säges: »Programmen skall vara omväxlande till karaktär och innehåll samt ägnade att vidmakthålla och stärka allmänhetens intresse för rundradio. Vid programmens utformning har bolaget, bl. a., att sakligt, opartiskt och i lämplig form meddela upplysningar om nuets händelser och lämna allmänheten orientering rörande viktigare kultur- och samhällsfrågor ävensom stimulera till debatt kring sådana frågor, att i skälig omfattning tillgodose olika intresseriktningar inom religion, musik, teater, konst, litteratur och vetenskap,

Svar på interpellation i anledning av företagen omläggning av radioprogrammen och på fråga ang. planerna på ett tredje radioprogram

samt att skänka god förströelse och underhållning.»

Jag har ansett att det har brustit något just på denna punkt.

Styrelsen för Sveriges Radio framhåller, att man har gjort vissa lyssnarundersökningar och då funnit att 75 procent av lyssnarna skaffat sig möjlighet att avlyssna program 2, men i så fall är det, herr talman, ändå 25 procent av lyssnarna som inte har tillgång till program 2. Detta är en icke oväsentlig grupp av lyssnare. Jag konstaterar givetvis med tillfredsställelse, att radioledningen erkänner att det är en icke alltför liten grupp av lyssnare som finner utgiften för anskaffning av P2-mottagning svåröverkomlig. Detta är ett erkännande som är värt uppmärksamhet. Man bör inte bortse från den gruppen.

Nu sägs det att man har velat ge denna grupp av lyssnare, som inte har tillgång till program 2, en kompensation genom att under dagen ge i repris program som har gått i P2:s kvällssändningar. Det är visserligen tacknämligt, men jag skulle vilja framhålla i anledning av detta, att även om det kanske är en hel del av de lyssnare, som jag närmast har tänkt på, som har tillfälle att under dagen avlyssna radioprogrammet, så ligger många av dessa människor kanske på sjukhus eller vistas i sina hem, och de har då under dagen större möjlighet att få omväxling och förströelse. De är då upptagna av allehanda ting och får kanske besök på dagarna, och ligger de på ett sjukhus vet man ju att timmarna är ganska väl inrutade. Men när kvällen kommer blir de i regel lämnade åt sig själva, och det är just då, som det är så värdefullt för dem att kunna sätta på sin radio eller — om de ligger på sjukhus — sätta på sig hörlurarna och lyssna till någonting som inte är vad man kallar skvalmusik utan som ger värde och även avkoppling.

Jag har i min interpellation också hänvisat till att man har uttalat besvikelse inom de nordiska länderna över den omläggning som gjordes. När man läste i pressen under denna tid, då frågan flitigt diskuterades, fann man att det på tal om denna omläggning alltid framhölls, att Sverige var Nordens stämman utåt och att våra nordiska grannländer ansåg att den stämman nog borde kunna servera någonting annat än lätt underhållning och s. k. skvalmusik.

Jag finner av svaret, att man anser att man inte kan ta hänsyn till de önskemål som har framförts från de nordiska grannländerna. Man menar att det förhållandet inte kan få bli av utslagsgivande betydelse för uppläggnings av det svenska riksprogrammet. Men radiostyrelsen säger också, att styrelsen från allmän nordisk synpunkt finner »det angeläget att alla möjligheter i detta avseende utnyttjas», alltså att man försöker att ordna det på ett mera tillfredsställande sätt för våra nordiska grannländer.

Jag vill sluta med det som jag tycker är mest positivt i det svar som jag har fått. Styrelsen framhåller, att den emellertid är »beredd att ytterligare överväga vad som kan göras till tjänst för de grupper av lyssnare som interpellanten särskilt nämnt». Finge jag tolka detta uttalande så, att radiostyrelsen verkligen är beredd att överväga åtgärder som är ägnade att ge program 1 en mera allsidig karaktär än det nu har, skulle jag bli mycket tacksam, och det skulle också med säkerhet den grupp radiolyssnare bli som jag här har talat om. Detta skulle vara en demokratisk åtgärd, som bättre överensstämde med § 4 i överenskommelsen mellan Sveriges Radio och svenska staten.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):
Herr talman! Då herr Dahlgren, som

Interpellation ang. djurskyddslagstiftningens tillämpning på hästsporten

ställt en enkel fråga i ärendet, av sjukdom är förhindrad att närvara, vill jag i hans ställe till kommunikationsministern framföra ett tack för svaret.

Bakgrunden till det ökade inslaget av populärmusik i svensk radio — eller skvalmusik som det också kallas — är ju den illegala radiosändaren i Östersjön. Det måste konstateras, att de sändningar som sker därifrån strider mot de internationella överenskommelserna och att sändningen kan ske på grund av att en stat som biträtt konventionen inte efterlever den. Jag tycker det är förvånande, att svenska företag genom sin reklam tar del i och bekostar dessa sändningar.

Det är väl ganska ovisst, om det går att komma till rätta med detta missförhållande genom att Sveriges Radio sänder s. k. skvalmusik. Jag skulle vilja hemställa till kommunikationsministern att skyndsamt överväga vilka andra åtgärder som lämpligen kan effektivt motverka piratsändningarna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 150, angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåge det procental av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande propositionerna:

nr 160, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § 3 mom. och 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 162, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1962 års taxering för avsätt-

ning till investeringsfonder för konjunkturutjämning, samt

nr 164, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande arvsskatt.

§ 13

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående en i samband med isländska alltingets 1000-årsjubileum av riksdagen överlämnad bokgåva till alltinget.

§ 14

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 1—4, konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtande nr 89, bevillningsutskottets betänkanden nr 27 och 48 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 29.

§ 15

Interpellation ang. djurskyddslagstiftningens tillämpning på hästsporten

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Den djurskyddsvänliga svenska opinionen har de senaste dagarna upprörts av en dödsstörtning söndagen den 7 maj på galoppbanan i Täby. Ett fyraårigt sto snavade, störtade och dog efter att ha klarat ett presande häcklopp på 3 000 meter. Den 9 april inträffade ungefär detsamma vid ett hinderlopp på banan i Jägersro. Hästen stupade men skenade därefter rakt på ett järnstaket och måste

Interpellation ang. djurskyddslagstiftningens tillämpning på hästsporten

avlivas. Störtningen på Täby-banan var den andra i banans korta historia. Första gången var den 16 oktober 1960, då en häst avled på banan. Det konstaterades, att hästen utsatts för s. k. doping genom att tillföras ett narkotiskt gift men att också hjärtfel förelåg. I det senare fallet i Täby anses störtningen ha orsakats av hjärtslag. En tidning uppger, att hästen in i det sista piskats av jockeyen; själv uppger denne att piskan ej använts.

Vad som tid efter annan inträffar inom hästsporten — ännu torde dödsstörtningarna kring fälttävlingarna vid de två senaste ryttarolympiaderna vara i klart minne — borde nu ge anledning att ta upp en fråga, som knappast diskuterats offentligt på mycket länge, nämligen i vad mån djurplågeri kan anses förekomma under tävling och träning i den svenska hästsporten eller då svenska hästar deltar i tävlingar utomlands, kanske med stöd av statsmedel.

I lag om djurskydd av den 19 maj 1944 heter det i § 2:

»Djur skall behandlas väl och såvitt möjligt skyddas mot lidande.»

Strafflagens § 11 stadgar följande:

»Den, som genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes utsätter djur för otillbörligt lidande, dömes till böter eller fängelse.»

Såvitt jag känner till, finns det ingenting i förarbetena till lagbestämmelserna om djurskydd, som tyder på att hästsporten skulle vara undantagen. Det kan naturligtvis tvistas om vad som avses med uttrycket »otillbörligt lidande». Möjligen har lagstiftarna tänkt sig, att en djurägare på grund av olyckliga omständigheter, varöver han ej kan råda, kan komma att behandla djur på ett sådant sätt, att det utsättes för lidande men att detta då ej skall anses vara otillbörligt.

Det förefaller emellertid uppenbart, att hästsporten, som övervägande drives av vinstintresse, måste falla un-

der lagen, om där förekommer den behandling som strafflagens § 11 avser.

Härvidlag gäller det ej endast vad som sker under tävling. Risken för överansträngning och misshandel torde vara ännu större under träning, som kanske bevitnas blott av enstaka personer eller där ryttare är ensam. Särskilt stora torde riskerna vara vid träning för hinderlopp. Den häst, som störtade på Täby den 7 maj, hade 10 hinder att passera. Vilka medel har ryttaren under träning använt eller enligt egen bedömning nödgats använda för att lära hästen ta dessa svåra hinder?

Vid enstaka tillfällen har i pressen förekommit uppgift om att travsportorganisationer avstängt ryttare och ibland hästägare från deltagande i tävling — för viss tid — efter att misshandel konstaterats. Genom en redogörelse för dessa förhållanden skulle också kunna bedömas vad hästsportens ledning anser vara misshandel och hur allvarligt man ser på fallen.

En representant för Stockholms kapploppningssällskap har i Aftonbladet för den 8 maj kommenterat den aktuella händelsen på Täby på ett sätt, som tyvärr är vanligt bland hästsportexperter och som ingalunda vittnar om djurvänlighet:

»Det här är inte ovanligt. Gör inte sensation av den här händelsen! Det räcker med vad som hände när Antarctic Princess II efter doping dödsstörtade på mållinjen. All hästsport är hård. Det händer ofta på utländska banor att en häst efter passerandet av ett hinder störtar och bryter nacken.»

Det är möjligt, att obduktionen av hästen i det aktuella fallet kommer att påvisa att något kroppsligt fel — t. ex. en tidigare inte upptäckt hjärtåkomma — kan anses ha varit avgörande. För en djurvän är den förklaringen inte giltig! Hur uppstod åkomman? Kan den inte ha samband med intensiv träning? Ibland påstås, att hästarna själva är så ivriga,

Interpellation ang. djurskyddsförhållandena inom hästsporten — Interpellation ang. övergång till femdagarsvecka i skolorna

att de så att säga har skulden till sitt eget öde. Kan inte detta delvis bero på att de hetsats fram under träning och nu vet, att det gäller att göra sitt bästa? Att det i hästsporten ofta förekommer att hästar piskas lär inte vara möjligt att förneka. Många hästexperter anser detta tydligen som något helt naturligt som måste till, därför att stora penningvärden står på spel.

De svenska djurskyddsorganisationerna har i många sammanhang sökt bevaka förhållandena i fråga om hästsporten och även ingivit anmälningar för djurplågeri, men det synes vara svårt att få till stånd åtal för djurplågeri under sport. Jämfört med de åtal vilka — glädjande nog — då och då anställs mot hästägare som i annat sammanhang misshandlat sina djur, framstår detta som oförklarligt.

Med anledning av det anförda anhåller jag att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att det med hänsyn till vad som skett inom hästsporten de senaste åren är uppenbart, att Lag om djurskydd och Strafflagens § 11 bör tillämpas också i samband med hästsport?

2. Anser statsrådet, att djurskyddsförhållandena inom hästsporten är tillfredsställande?

3. Om båda frågorna skulle besvaras nekande, vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att ordna bevakning av träning och tävling i syfte att förhindra misshandel och överansträngning av hästarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. djurskyddsförhållandena inom hästsporten

Ordet lämnades på begäran till

Herr SPANGBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Hästsporten synes ur-

arta till ett vid tävlingar ofta förekommande djurplågeri av hästar. Ibland hetsas hästarna till döds och ibland förekommer svåra olyckor på grund av olämpliga tävlingsbanor. Under mycket kort tid har flera hästar dödsstörtat under uppseendeväckande förhållanden. Någon egentlig nytta lär inte kunna redovisas i samband med så hetsande tävlingar. Hästplågeriet vid sport kan ej heller anses som värdigt folknöje.

Allmänheten börjar också reagera mot djurplågeriet. Djurskyddsföreningar har gjort allvarliga framställningar och kräver att åtgärder vidtages av regering och riksdag för en humanare hästsport.

Med åberopande av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga:

Har statsrådet uppmärksammat, att djurplågeri ofta förekommer vid utövande av hästsport, vilket på kort tid medfört överansträngning och dödsstörtning av flera hästar, och är statsrådet beredd att medverka till åtgärder i syfte att dylikt djurplågeri effektivt stävjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. övergång till femdagarsvecka i skolorna

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDKVIST (s), som yttrade:

Herr talman! Under senare år har i ökad utsträckning femdagarsvecka genomförts inom näringslivet. Förkortningen av veckoarbetstiden från 48 till 45 timmar har i betydande omfattning kommit att tas ut i form av hellediga lördagar. Som regel har dessa lördagar förlagts till sommarmånaderna. I ett växande antal fall har emellertid antalet lediga lördagar successivt utökats

Interpellation ang. övergång till femdagarsvecka i skolorna

till att även omfatta i första hand vår- och höstmånaderna.

Utvecklingen mot förkortad arbetstid torde komma att fortgå. Att i åtskilliga fall den förkortade arbetstiden kommer att tas ut i form av fler lediga lördagar torde det heller knappast råda någon tvekan om.

Det är från många synpunkter önskvärt, att den ökade fritiden kan njutas av familjen gemensamt. Sommartid torde i allmänhet inte föreligga något hinder därför. Under vår-, höst- och vintermånaderna hindrar emellertid barnens skolplikt familjen att tillbringa hela fritiden gemensamt. Därigenom försvåras familjernas möjlighet att företa gemensamma resor eller att tillbringa den lediga tiden i fritidsbostäder, för vilket ett stort intresse under senare år förmärkts — säkerligen som en följd av den ökade fritiden.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU) har nyligen i framställan till ecklesiastikministern aktualiserat femdagarsveckan i skolan. De skäl SSU anfört för införande av femdagarsvecka synes vara väl värda att beaktas.

Med hänvisning till vad tidigare anförts anholder jag därför om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Anser ecklesiastikministern erfarenheterna av den försöksverksamhet med femdagarsvecka som läsåret 1959—60 bedrivits i ett mindre antal kommuner vara av den karaktären, att en väsentlig utbyggnad av denna verksamhet kan förväntas för kommande läsår?

Är ecklesiastikministern beredd att, i den händelse försöksverksamheten ger positiva erfarenheter, medverka till att i likhet med vad som nu sker inom näringslivet femdagarsvecka även genomföres i skolorna och, om så skulle vara fallet, när kan övergången till femdagarsvecka i skolorna beräknas påbörjas?

Denna anhållan bordlades.

3 — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 18*

§ 18

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden och memorial:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande för Sveriges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättande av Europeiska frihandelsammanslutningen,

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående en överenskommelse om en association mellan medlemsstaterna i Europeiska frihandelsammanslutningen och Republiken Finland, m. m.,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckta motioner, och

nr 8, angående uppskov med behandling av visst ärende;

statsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av krigsmaktens högsta ledning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion,

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun jämte i ämnet väckta motioner,

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1961/62 till investeringsbidrag jämte i ämnet väckta motioner,

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avtal med Göteborgs stad berörande Göteborgs universitet,

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till studiehjälpsnämnden,

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till organisation för undervisning och vård av barn med komplicerad utvecklingshämmning m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till investeringsplanen för statens järnvägar,

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsförfattningar, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 101, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer,

nr 102, i anledning av väckta motioner angående partiell tjänstledighet eller deltidstjänstgöring för folk- och småskollärare, samt

nr 103, i anledning av väckta motioner om tillgodoräknande såsom tjänsteår för uppflyttning i löneklass och för pension av viss tjänstgöring utomlands;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner angående automobilskatten för lastbil,

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Marocko för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om tillverkning av sprit och vin, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, angående regleringen för budgetåret 1961/62 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., samt

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående delvis ändrad befordringsgång för riksbankens vaktmästare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av motioner angående avlösning av vissa servitut,

nr 23, i anledning av motioner angående värdebeständig placering av kyrkliga fonder, och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda åtgärder för rationalisering av jordbruket och skogsbruket i Kopparbergs län, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 30, i anledning av väckt motion rörande vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne, och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1961/62 till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om tillskapande av en ny svensk edition av bibeln, och

nr 30, i anledning av väckt motion om utredning angående förvärv åt kronan av vissa markområden m. m.

§ 19

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 216, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62 behandlade allmänna frågor;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till åtgärder för förbättring av rekryteringen till polisväsendet m. m.; och

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1961/62 till viss upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor jämte i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 231, i anledning av väckta motioner om befrielse från nöjesskatt för idrottstävlingar m. m.; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgiftsfrihet vid inbetalning till eget postgirokonton;

från bankoutskottet:

nr 215, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 112) med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., dels ock väckta motioner angående lättnader i valutaregleringen, m. m., samt angående en förutsättningslös prövning av behovet av en fortsatt reglering av kapitalrörelserna;

från första lagutskottet:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent; och

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frivård; samt

från jordbruksutskottet:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett system för permanent skördeeskadeskydd, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1961/62, såvitt angår jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 20

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m., motionen nr 794, av herr *Gustafsson* i Kårby;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående lönegradsplaceringen för vissa polismanstjänster m. m., motionen nr 795, av herr *Etmwall m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159, angående kapitaltillskott till Scandinavian Airlines System (SAS), m. m., motionerna:
nr 796, av herr *Hagberg m. fl.*,
nr 797, av herr *Fälldin*,
nr 798, av herrar *Cassel* och *Magnus-*

son i Borås,
nr 799, av herr *Eliasson* i Sundborn, och
nr 800, av herr *Ståhl*,

Dessa motioner bordlades.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.18.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 10 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Doktor Elisabet Sjövall är på grund av sjukdom oförmögen att delta i riksdagsarbetet från och med 9/5 1961 tills vidare vilket härmed intygas.

Göteborg den 8/5 1961

Erik Wassén
leg. läkare

Fru Sjövall beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 9 innevarande maj tills vidare.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1961 den 10 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1961—1964 efter herrar A. L. Rubbestad och G. N. Kollberg, vilka voro i tur att avgå, jämte två supplean-

ter; och befunnos efter valets slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1961—1964:

herr Kollberg, Gustaf Napoleon,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster,
herr Bengtson, Torsten Stanley,
ledamot av andra
kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Kollberg, G. N.:

herr Wedén, Sven Mauritz,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster;

suppleant för herr Bengtson, T. S.:

herr Hansson, Nils Gunnar,
ledamot av andra
kammaren med 45 röster.

Olof Nilsson *O. Malmborg*
Ragn. Bergh *Gust. Elofsson*

År 1961 den 10 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1961—1964 efter herrar R. G. Renlund, E. R. Hagberg och A. P. Pettersson, vilka voro i tur att avgå,

jämte tre suppleanter; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1961—1964:

herr Renlund, Rolf Gösta,
generaldirektör .. med 47 röster;

fullmäktige

för valperioden 1961—1964:

herr Hagberg, Erik Rudolf,
ledamot av första
kammaren med 44 röster,
herr Johansson, Nils Ivar,
andre vice talman
i första kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Renlund, R. G.:

herr Adamsson, Erik Selmer Johan,
ledamot av andra
kammaren med 46 röster;

suppleant för herr Hagberg, E. R.:

herr Birke, Gustaf Emanuel,
ledamot av första
kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Johansson, N. I.:

herr Eliasson, Lars Magnus,
ledamot av andra
kammaren med 44 röster.

*Olof Nilsson
Ragn. Bergh*

*O. Malmberg
Gust. Elofsson*

År 1961 den 10 maj sammanträdde de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivet val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från valet, till dess nytt val under år 1965 försiggått; och utsågos därvid till

ledamöter:

fröken Mattson, Lisa,
ledamot av första
kammaren med 44 röster,
herr Munktell, Axel Henrik,
ledamot av andra
kammaren med 44 röster;

suppleant för fröken Mattson, L.:

fru Segerstedt Wiberg, Ingrid,

ledamot av första

kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Munktell, A. H.:

herr Gustafsson, Gustaf Einar,
ledamot av andra
kammaren med 44 röster.

*Olof Nilsson
Ragn. Bergh*

*O. Malmberg
Gust. Elofsson*

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 4

Justerades protokollsutdrag angående de i § 3 omförmälda valen.

§ 5

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 794—800.

§ 6

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden och memorial nr 5—8, statsutskottets utlåtanden nr 8 och 90—103, bevillningsutskottets betänkanden nr 18, 44 och 54, bankoutskottets utlåtanden nr 25 och 27, tredje lagutskottets utlåtanden nr 22, 23 och 25, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28, 30 och 31 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 28 och 30.

§ 7

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att jordbruksutskottets utlåtande nr 31 måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde fredagen den 12 maj.

Denna hemställan bifölles.

Godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.

§ 8

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående djurskyddslagstiftningens tillämpning på hästsporten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Spångberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående djurskyddsförhållandena inom hästsporten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Lindkvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående övergång till femdagarsvecka i skolorna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.

Sedan utskottets hemställda föredragits anförde

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):
Herr talman! Genom den nya organi-

sationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD, skapas möjligheter för ett intensifierat ekonomiskt samarbete i Västeuropa och Nordamerika. Det är sant, att den konvention vi nu skall ratificera inte går in i detaljer och att den därför egentligen bara skapar ett instrument och att det sedan beror på medlemsstaterna i vad mån detta instrument kommer att användas. Jag vill redan nu uttrycka den förhoppningen, att Sverige för sin del kommer att göra allt vad som står i dess förmåga för att göra OECD till ett effektivt instrument i detta hänseende.

Det är på tre huvudområden som denna organisation arbetar. Det första är ett samarbete på den ekonomiska politikens område i syfte att främja ett snabbt ekonomiskt framåtskridande, full sysselsättning och stabilt penningvärde. Mot den bakgrunden är det intressant att se, inte minst om man tänker på vad herr Ohlin har framhållit så många gånger i denna kammare om vikten av att få till stånd ett sådant samarbete, att kommittén för den ekonomiska politiken inom OEEC vid sammanträde den 18—19 april beslöt att tillsätta två arbetsgrupper, varav den ena just skulle ta upp frågan om det snabba ekonomiska framåtskridandet.

Det andra huvudområdet är hjälpen till utvecklingsländerna, där en tidigare fristående grupp inordnas i OECD som en kommitté för utvecklingshjälp. Sverige är inte medlem av denna kommitté, och det säges i propositionen, att det anses ganska naturligt att Sverige inte är med där. Jag vill använda detta tillfälle för att understryka att det förhållandet, att Sverige för närvarande inte är medlem i kommittén för utvecklingshjälp, givetvis inte på något sätt får innebära att vi inte gör allt vi kan för att medverka i detta hänseende. Vid lämpligt tillfälle bör vi överväga, huruvida Sverige inte skall gå in i denna kommitté.

Godkännande av konventionen angående Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), m. m.

Det tredje området är handelspolitiken, och det skulle föra för långt att gå in på de problem som där uppställer sig.

Jag har, herr talman, huvudsakligen begärt ordet för att peka på att det är en sak som fattas i OECD:s utrustning, nämligen den parlamentariska anknytningen. Det gamla OEEC har goda förbindelser med Europarådet. Det har skickat en årlig rapport till Europarådet, och ordföranden i OEEC:s ministerkommitté har varje år kommit ner till Strasbourg för att inleda och delta i den debatt som uppstod kring denna rapport.

Det är självklart att det förhållandet att USA och Kanada kommit in som medlemmar i den nya organisationen gör att man ser frågan om en parlamentarisk anknytning delvis från andra utgångspunkter, och man har kommit fram med olika förslag att lösa detta problem. En tanke är att NATO-parlamentarikerna skulle ta hand om denna parlamentariska anknytning. Jag behöver väl inte spilla många ord på att framhålla att en sådan lösning vore olycklig inte bara ur Sveriges utan ur hela OECD:s synpunkt.

Nu har man tänkt sig att man skulle kunna tillskapa ett nytt europeiskt eller rättare sagt atlantiskt parlament, eftersom både Kanada och USA skulle vara med. Detta skulle vara ett rådgivande organ till det nya OECD, och man har sagt att det skulle kunna gå att undvika dubbelarbete genom att de stater som är medlemmar av Europarådet skulle kunna ha samma delegater i Europarådet och i den nya parlamentariska församlingen. Detta är emellertid en sak som jag på det bestämdaste vill varna emot, ty så fort vi får en ny organisation med en egen president och ett eget sekretariat, uppstår genast problem när det gäller arbetsfördelning; det blir en mängd dubbelarbete och ökade kostnader. Därför tror jag att

en sådan lösning med ett speciellt europeiskt eller atlantiskt OECD-parlament vore mycket olycklig.

Man har då från Europarådets sida framlagt ett förslag, som går ut på att Europarådet så att säga skulle stå som värd för ett sammanträde en gång om året med parlamentariker från OECD-länderna, till vilket sammanträde Europarådet skulle tillhandahålla sekretariat och där Europarådets president i de allra flesta fall också skulle vara president vid överläggningarna.

Eftersom konventionen inte har löst dessa problem och eftersom de över huvud taget inte är avklarade, har jag, herr talman, begärt ordet för att vädja till den svenska regeringen att i de instanser, där dessa saker nu förbereds, verka för en lösning i enlighet med Europarådets förslag.

Jag vill citera något ur den rekommendation, nr 273, som Europarådet beslöt anta under sin session den 1—3 mars, vari man »hänvisar till den vikt församlingen fäster vid att OECD:s rapporter blir debatterade inom ett parlamentariskt forum, i syfte att möjliggöra ett konstruktivt samarbete med nämnda organisation, för att understödja medlemsregeringarnas verksamhet på området samt för att bidra till förståelse hos allmänna opinionen för OECD:s syften och resultat». Man »beklagat att konventionen icke innehåller någon föreskrift om att dessa rapporter skall diskuteras vid särskilda möten, såsom föreslagits i rekommendation 245». Europarådets församling har »emellertid tagit känedom om att denna fråga kommer att ytterligare diskuteras i OECD:s interimskommitté». I fortsättningen erinrar man »om sitt absoluta motstånd mot varje alternativt förslag som i praktiken skulle leda till uppkomsten av en ny parlamentarisk församling av huvudsakligen europeisk karaktär, vare sig denna vore officiell eller inofficiell» och »understryker i detta sammanhang

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

att det ökade antalet internationella parlamentariska församlingar ofrånkomligen medför dubbelarbete, omotiverade kostnadsstegringar och minskad effektivitet och prestige för arbetet på Europas enande och för det internationella samarbetet över huvud».

Herr talman! I ett flertal europeiska parlament har representanter för regeringarna förklarat, att de är villiga att arbeta på en lösning efter dessa linjer. Jag vill vädja till den svenska regeringen att använda all den energi, som den kan uppbringa, för att få till stånd en lösning i enlighet med de rekommendationer, som Europarådet har fattat beslut om.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs vart för sig utrikesutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer, m. m., och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till en konvention för upprättande av en europeisk organisation för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1960

och 1961 vid dess tolfte ordinarie möte fattade beslut, dels av motioner väckta i anslutning till sagda proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I detta sammanhang har väckts en motion beträffande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Redan förra året förutsatte utrikesutskottet att frågans läge skulle redovisas i årets proposition beträffande Europarådet. Departementschefen har emellertid i propositionen inte tagit upp denna fråga. Nu förväntar utrikesutskottet att man i nästa års proposition kommer att redovisa sin inställning till detta spörsmål. Jag vill bara, herr talman, understryka vikten av att vi nästa år skall få tillfälle att ta denna fråga under allvarligt övervägande.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! När Sveriges riksdag i slutet av 1940-talet beslöt att Sverige skulle ansluta sig till Europarådet, yrkade den grupp jag tillhör avslag med särskild hänsyn till Sveriges alliansfria politik, då vi förutsågs, att Europarådet skulle bli ett instrument för att dra in Sverige i sammanhang som skulle avlägsna oss från denna alliansfria politik. Att våra farhågor besannats kan man ju se bl. a. i föreliggande utskottsutlåtande och proposition. I rekommendation nr 264, som visserligen inte biträdades av den svenska delegationen men som tydligt klargör vad det är för syften som vägleder Europarådet och vart de dirigerande krafterna styr hän, heter det:

»1. Församlingen,

2. som hänvisar till att den senaste utvecklingen på det internationella området har visat behovet av att förbättra samarbetet mellan den fria världens stater;

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

3. som tror att Västerens position skulle stärkas om en energisk ansträngning gjordes för att på det politiska området skapa enhet mellan Europarådets medlemsstater;

4. rekommenderar att medlemsregeringarna begagnar ministerkommittén som ett organ för fastställande av riktlinjer för och samordning av medlemsstaternas utrikespolitik, såsom ett steg mot ett stärkande av Europas solidaritet med Amerikas Förenta Stater och andra nationer inom den fria världen.»

Även om Sveriges delegater inte har röstat för detta förslag och även om utskottet säger att det avvisar tanken på en samordning inom Europarådskretsen av medlemsstaternas utrikespolitik, så är det uppenbart, att redan det alliansfria Sveriges delaktighet i Europarådets sammankomster betraktas som i varje fall en indirekt medverkan i den för alliansfriheten främmande linje som tar sig uttryck i denna resolution. Jag bortser då från det löjliga propagandauttrycket »den fria världen», en fri värld, som bl. a. består av Franco-Spanien och de reaktionära regimerna i Grekland och Portugal för att inte tala om kolonialvärlderna.

Det finns emellertid också resolutioner, i vilka de svenska delegaterna helt eller delvis har medverkat. Naturligtvis har inte högerens och folkpartiets delegater uraktlåtligt att i resolutionsform återge sin gamla propaganda i fråga om Baltikum. Ännu mera uppseendeväckande är resolutionerna 178 och 182. I nr 182 har man utan minsta kontroll tagit upp propagandan från Väst-Berlin att den kommunistiska SED i Tyska Demokratiska Republiken har fängslat tusentals människor av politiska skäl. Man talar om vad som kallas tvångskollektiviseringsåtgärderna, nya arresteringar av bönder, lantarbetare o. s. v. I resolution 178 där det också talas om »tvångskollektivisering» tar man utan spår av bevisföring upp

propagandan från Väst-Berlin, vars lögnaktighet flera medlemmar av riksdagen har fått tillfälle att undersöka och vilka flera medlemmar kommer att få undersöka, och säger att denna kollektivisering genomförts med tvång. Ja, man påstår t. o. m. att kollektiviseringen får bedömas som ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och de demokratiska principerna. När blev det brott mot demokratiens principer att övergå från småbruk till kooperativa jordbruk? Man har väl accepterat litet för mycket av västpropagandan, när man kommer med ett så fräckt och löjligt påstående i en resolution av Europarådet. I den resolutionen har samtliga svenska delegater medverkat. Man ingriper mot ett land, som enligt svenska utrikesdepartementet och riksdagen officiellt inte existerar. Om man inte erkänner ett lands existens, skall man inte heller blanda sig i dess angelägenheter. Det blir ett slag i luften.

Vi har för vår del inte hört, att myndigheter i Tyska Demokratiska Republiken lagt sig i Sveriges inrikespolitik och reagerat mot att i Sverige årligen många tusen bönder får gå ifrån sina jordbruk, därför att de inte är lönande, att redan bortåt 100 000 svenska bönder har fått gå den vägen och att man beräknar att kanske lika många skall tvingas göra det. Men Sverige skall genom riksdagsmän, som tillhör Europarådet, lägga sig i bondepolitiken i ett land, vars existens Sverige inte erkänner, ett land som alltså här förklaras vara obefintligt!

Med denna resolution har man frångått hela den alliansfria attityden och direkt tagit ställning — även om det enligt ingressen sker såsom enskilda personer — för propagandan från den del av Tyskland som man erkänner mot den del som man inte erkänner. Ett alliansfritt land skulle ha erkänt båda delarna av Tyskland eller ingen alls.

Herr talman! Jag har inte velat gå

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

förbi denna punkt utan att göra detta konstaterande. När det vidare talas om att politiska motståndare fängslats, noterar jag frånvaron av varje resolution mot den verkliga och aktuella terror som bedrivs i länder som Spanien, Portugal och Grekland.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Det är skäl för kammaren att observera och dra konsekvenserna av vad herr Gustav Johansson i Stockholm yttrar. Han tolkar de åsikter, som företrädes av en ideologi, som öppet har deklarerat att den ämnar lägga hela jorden under sig och därmed undergräva och förstöra demokratin.

Jag vill fästa uppmärksamheten på Europarådets resolution 189, och jag skall citera de fyra sista punkterna i den resolutionen: »Församlingen

uttrycker sin sympati med anledning av de baltiska folkens lidanden och försäkrar dem att de icke har glömts av sina europeiska bröder;

är övertygad om att deras ande och tro på frihet och demokrati icke kommer att krossas av det kommunistiska förtrycket;

konstaterar att de baltiska staternas bestånd såsom oberoende stater alltjämt erkännes de jure av en stor majoritet av regeringarna i den fria världens nationer;

uppmanar enträget medlemsregeringarna att understödja lämpliga åtgärder från de baltiska flyktingarnas sida för att bevara sin nationella kultur samt traditioner och språk, i avvaktan på den tidpunkt då Estland, Lettland och Litauen kan delta såsom fria nationer i de demokratiska internationella institutionerna.»

Det är med glädje man kan konstatera, att i varje fall några av de svenska delegaterna personligen röstade för denna resolution. I det sammanhanget kan man göra den reflexionen, att det är en kolossal kontrast mellan å ena sidan

vad enskilda människor anser är riktigt och rätt samt å andra sidan vad regeringar som sådana vågar säga.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja efterlysa en sak, som jag betraktar som en fläck på Europarådets anseende. Det gäller ett beslut som fattades för 8—9 år sedan från Europarådets sida att adoptera den grekiska ön Itaka, som vid den tidpunkten hade drabbats av en jordbävning och var nästan totalt förstörd. Europarådet adopterade enhälligt denna ö men svek sedan skändligen de förhoppningar, som av befolkningen knöts till denna adoption och som dessa människor sedermera inte bara fått missräkningar utan också måst upp bära hån för. Jag efterlyser om det under de senaste åren sagts någonting angående denna sak eller om den helt och hållet begravts i glömska.

Jag har intet yrkande med anledning av utskottets utlåtande.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag är herr Dickson tacksam för att han ytterligare har belyst den brist på neutralitet som ifrågavarande rekommendationer och resolutioner innebär. Herr Dickson tog upp en enda av dem, nämligen resolution nr 189. Ja, vi vet att högern gör sitt bästa för att hålla liv i den baltiska myten, men det skadar inte att ännu en gång här i kammaren påminna om att någon s. k. nationell frihetskamp i Balticum var det aldrig tal om kring 1918. Striderna i Balticum utgjorde inte några nationella befrielsekrig, utan klasskrig. Balticum skulle ha varit sovjetrepublik 1918 och 1919 och var det också delvis — det gäller åtminstone Lettland — men arbetarnas majoritet i Balticum krossades av dessa länderns bourgeoisie med hjälp av främmande trupper. Då hade högern ingenting att invända mot att främmande truppstyrkor togs in för att slå ned

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

landets arbetarklass. Högste befälhavare var som bekant den tyske generalen von der Goltz, och det var kejsar Wilhelms trupper som mest kom till användning, men det fanns också i Balticum rätt mycket svenska vitgardister som kom från Finland med den ökände major Mothander och andra i spetsen.

Det var ingen som tidigare talade om nationella republiker i dessa små länder, som naturligt och ekonomiskt har samband med det stora ryska riket, och det dröjde inte heller länge förrän alla s. k. demokratiska hänsyn kastades överbord. Det Balticum som år 1940 anslöt sig till Sovjetunionen hade under många år regerats av fascistiska diktaturer under ledning av Päts, Ulmanis, Woldemaras och Smetana.

Vad är det för övrigt för folk som driver den baltiska propagandan i Sverige? Det finns ju här många balter som har flytt undan kriget o. s. v., men de som hjälper Hjalmarson m. fl. att driva propaganda är meningsfränder till de herrar som i Tallinn och Litauen nyss har stått till rätta för judeutrotningen i koncentrationslägren och som har varit goda medarbetare till Himmler och Eichmann. Det är ett passande sällskap till herr Hjalmarson och herr Dickson.

Herr **BENGTSSON** i Halmstad (s):

Herr talman! Jag skulle inte ha lagt mig i denna debatt, om man inte från kommunistiskt håll här i kammaren återkommit med sina angrepp mot Europarådet.

Man har gjort gällande att en del av Europarådets uttalanden har varit mindre lämpliga. Jag har själv deltagit i Europarådets arbete, och jag vet att det ibland förekommer sådana uttalanden. Å andra sidan måste jag reagera när man från kommunistiskt håll förmenar att Europarådets medlemmar och t. o. m. vi svenskar skulle vara så

mjäkiga att vi inte skulle anse oss ha rätt att uttala vår avsky, när frihet, demokrati och vad vi betraktar som mänskliga rättigheter trampas under fötterna. Demokratiens stora styrka ligger ju däri att man har rätt att tala om att man anser någonting vara felaktigt.

Vidare vill jag erinra om att svenskarna i Europarådet och även i andra internationella sammanhang har allmänt givit uttryck åt den uppfattningen, att vi inte vill vara med om att man tar upp några militärpolitiska och försvarspolitiska problem. Den som följer de svenska delegaternas insatser inom Europarådet skall finna att de alltid har försökt upprätthålla denna princip.

I och för sig var det därför ganska intressant att under riksdagens utrikesdebatt för några veckor sedan kunna konstatera, hurusom man från kommunistiskt håll angrep de svenska delegaterna i Nordiska rådet och den svenska regeringen för att dessa inte ville engagera sig i försvarspolitiska problem som rörde Europa. Man sade t. o. m. att regeringen hade ivrigt sökt förhindra en diskussion därom. Kommunisterna är alltså inte så renläriga, men den gången var det deras vänner på andra sidan Östersjön som av taktiska skäl ville att försvarsproblemen skulle tas upp. Jag vet alltför väl att Nordiska rådets stadgar inte utgör något formellt hinder i detta avseende, men jag vill slå fast att vi från svensk sida alltid har försökt att i de internationella sammanhangen föra en politik som står i överensstämmelse med den alliansfria linje som vi har gjort till vår.

Eftersom man av vad som här sagts måste få en vrågbild av Europarådets verksamhet vill jag med några ord beröra hur jag har uppfattat den. Jag har en smula erfarenhet efter de år jag har deltagit i Europarådets arbete och

Anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling fattade beslut

kan med rätta påstå att jag känner till det bättre än herrarna Johansson i Stockholm och Hagberg när de uttalar sin förkastelsedom över denna församling. Vad jag har fått med mig från Europarådet är just övertygelsen att det vill verka för fred. Vi skall komma ihåg att representanterna för de flesta länder i rådet har upplevt andra världskrigets ohyggligheter och har kommit för att bygga en fredlig värld för framtiden. Man ville då börja med att skapa om Europa, ty där hade trots allt både första och andra världskriget satts i gång. Herr Hagberg påstod i en föregående debatt om dessa frågor att Europarådets uppgift från första stund hade varit att söndra Europa och verka för militära äventyrligheter riktade mot de folk som brutit med kapitalismen och byggt upp ett socialistiskt produktionssystem. Jag vågar säga att det aldrig har avsett något sådant. Europarådet vill skapa förhållanden som kan trygga en varaktig fred. Det har lagt ned mycken kraft och energi på att skapa ett fredens Europa, och det har försökt att börja såsom det måste ske genom att bygga upp Europas ekonomi efter andra världskriget. Vi kan väl utan tvekan erkänna att detta har lyckats på ett sätt som, åtminstone om man jämför det med vad som hände efter första världskriget, är både förvånande och glädjande.

Lika litet som den svenska riksdagen tror på en lösning av världsproblemen genom militära äventyrligheter, lika litet gör Europarådet det. Mitt bestående intryck är att denna församling är förvissad om att vi kan motse en lugn och trygg framtid endast om vi beträder demokratiens och samförståndets väg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Nog är det en underlig jämförelse herr Bengtsson i Halm-

stad gör mellan de typiska kalla krigsuttalanden som Europarådet har gjort — denna uppvärmda propaganda från Västberlin som närmast siktar på att det kalla kriget skall övergå i ett varmt — och det förslag som har framställts i Nordiska rådet om en opinionsyttning i en sådan livsfråga för vårt folk som att det skulle skapas en kärnvapenfri zon mellan blocken här uppe i Norden och helst också söderut. Det är riktigt att det finns krafter i Europa som har lärt av de stora krigens förödelse och inte vill ha ett nytt, men det är inte de kretsarna, som är tongivande i Europarådet, utan den andra sorten.

När herr Bengtsson talar om att man skall göra opinionsyttringar för frihet och demokrati vill jag bara upprepa vad jag sade i mitt förra anförande: När blev det ett brott mot demokratin att övergå från småbruk till kooperativa jordbruk?

Herr Dickson hade funnit en fläck på Europarådets anseende. Bland progressiva människor tycker vi inte att Europarådet har så mycket anseende. Det är fläckar det mesta.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 15, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmälan, att utskottet ej funnit anledning att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Utskottets i *avdelning B* gjorda anmälan, att granskningen ej givit utskottet anledning att framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot ledamot av statsrådet, föredrogs; och anförde därvid:

Ang. principerna för dechargegranskningen

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Intresset i vårt land för konstitutionella frågor är rätt blygsamt. Anledningen är väl huvudsakligen att folk i största allmänhet anser att vårt system för folkstyre fungerar ganska väl. Meningarna bryts visserligen stundtals tämligen hårt när det gäller hur man skall lösa många problem — främst de ekonomiska — men en debatt om vårt parlamentariska liv väcker inte upp några lidelser. Jag tror att det inte möter några gensagor om jag hävdar att efter den allmänna rösträttens genomförande har de konstitutionella frågorna i vårt land kommit i skymundan.

Därför är det inte så förvånande att det har varit ont om kommentarer i pressen till det i torsdags kväll offentliggjorda dechargememorialet. Ett sökande i tidningarna efter analyser och värderingar av konstitutionsutskottets granskning har givit en mager skörd. De synpunkter som har framförts har varierat rätt starkt även mellan tidningar av samma politiska kulör. Sålunda förklarar en av folkpartiets tidningar att konstitutionsutskottet plötsligt har vaknat till liv.

Här talar man om utskottets ampra tonfall och ifrågasätter om inte regeringens ledamöter kommer att infinna sig i kamrarna för att försvara sina kritiserade dispositioner. En annan folkpartitidning däremot talar föraktfullt om en ny komedi och om partitrohet som går före både konstitutionens anda och bokstav.

En högertidning ordar om ofelbarhetsdogmatik som ånyo uttryckts av konstitutionsutskottets majoritet. En annan högertidning påstår, att konstitutionsutskottets majoritet under långa perioder utgjort en fast skyddsvakt kring våra statsråd. Nu hade emellertid en ändring skett. Nu hade majoriteten karskat upp sig — det är tidningens bedömning.

Jag har, herr talman, inte återgivit

dessa presskommentarer i avsikt att polemisera mot dem. Det har i stället skett för att visa, att även om man har en likartad politisk grundinställning kan bedömningen av konstitutionella frågor leda fram till diametralt motsatta slutsatser.

Flera betydelsefulla frågor har tagits upp i årets dechargegranskning. Redan vid första sammanträdet infordrades, på förslag från socialdemokratiskt håll, handlingarna angående Operans ombyggnad och handlingarna om krigsmaterielexporten. Vi har också haft principiellt viktiga frågor som bl. a. gällt jävsförhållanden i förvaltningen och bisysslorna bland statstjänstemännen. Någon anmärkning mot statsråd enligt § 106 eller § 107 har inte skett. Utskottet har dock funnit sig böra göra vissa uttalanden. Det har gällt dels det s. k. tvåinstansjävet eller instansfusionen, dels bisysslorna bland statstjänstemännen, dels kostnadsöverskridandet vid operabygget och slutligen kontrollen av krigsmaterielexporten.

I fyra spørsmål har skiljaktiga meningar framförts inom utskottet och även kommit till uttryck i memorialet i form av reservation eller särskilt yttrande.

Efter vad jag förstår vill en uppfattning göra gällande, att om utskottets granskning inte leder fram till någon anmärkning enligt § 107 har granskningen varit mer eller mindre meningslös. Jag kan inte dela den uppfattningen. Den refererade uppfattningen måste, efter vad jag förstår, böttna i en önskan, att dechargegranskningen i första hand skall ha politisk karaktär. För att få en politisk udd på anmärkningen krävs att man åberopar § 107.

Personligen är jag inte alls övertygad om att konstitutionsutskottets granskning bör ha den inriktningen. Jag tror mig också finna växande sympatier för denna syn även inom andra politiska läger. § 107 är ett något klumpigt redskap när man önskar bryta en kanske långvarig praxis på ett område.

Ang. principerna för dechargegranskningen

Under senare år har därför konstitutionsutskottets kritiska inställning — utan stöd i grundlagens bestämmelser — tagit sig formen av omförmälanden eller tillkännagivanden. Att det i dessa aktstycken saknas en politisk biton betyder givetvis inte att konstitutionsutskottet mindre allvarligt ser på de slutsatser som omförmäles på detta sätt.

Herr talman! Då vi i fortsättningen avser att ta upp punkt för punkt saknar jag anledning att i detta sammanhang vidare gå in på de enskilda spörsmålen.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Eftersom det vi för ögonblicket sysslar med får betraktas som en sorts inledning till dechargefrågorna, som en principdebatt över dechargearbetet, kan jag i långa stycken instämma i de allmänna synpunkter herr Andersson i Linköping gav uttryck åt. Han noterade att de konstitutionella problemen inte har så stort intresse bland allmänheten. Detta är naturligtvis riktigt — för närvarande. Vi har inte någonting av den lidelse och glöd som präglade människorna i slutet av 10-talet, då vi stod inför vår sista större författningsrevision. Det är väl dock anledning att anta — jag skulle vilja säga anledning att hoppas — att vi bara om ett eller några år kommer i ett läge, då även den stora intresserade allmänheten kan komma att fångas av författningsproblemen. Detta tycker jag skulle vara mycket värdefullt, och det skulle vara ganska underligt om inte dessa spörsmål då skulle fånga intresset. Det är emellertid klart att det vi här diskuterar — konstitutionsutskottets granskning över i statsrådet förda protokoll — numera inte kan väcka samma intresse som forna tiders dechargedebatter i denna kammare gjorde.

Man har påstått att konstitutionsutskottet står kvar i gamla former och att granskningen därför blir ganska ointres-

sant. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att utskottet i sitt granskningsarbete successivt har försökt förnya sig och verkligen försökt att få ett nytt grepp om detta spörsmål som är utomordentligt viktigt för vår demokrati — riksdagens granskning av regeringen.

Förr sysslade man ju enbart med §§ 106 och 107 i regeringsformen. § 106 är ju, som ju även herr Andersson i Linköping framhöll, ett gammalt muske-
dunder som inte användes. Förutsättningen för att § 106 skall kunna tillämpas är ju att ett statsråd eller en regering medvetet gjort sig skyldig till brott mot grundlagarna. Vi får förutsätta att sådant inte sker. Under krigsårens dechargegranskning blossade det ett par gånger upp debatter, då det från vissa håll i kammaren övervägdes att göra en anmärkning enligt § 106. Det var sista gången och det kommer säkert inte att ske i fortsättningen.

Vad man anmärkt mot § 107 är att dess formulering är så ålderdomlig att paragrafen inte kan tillämpas. Men skulle vi inte kunna låta bli att resonera som bokstavsträlar i detta sammanhang? Kan vi inte helt enkelt vara överens om att när vi vill rikta kritik mot ett statsråds handlingar, så tillämnar vi § 107? Det är vårt sätt att reagera, och därvid bryr vi oss inte om paragrafens formulering.

Det har också vuxit fram andra och mildare former av anmärkningar. En tid prövade vi någonting som kallades omförmälan, men det visade sig vara rätt svårt att vinna gehör för förslag om att konstitutionsutskottet skulle göra en sådan omförmälan. På regeringstroget håll betraktades omförmälan som en låt vara något mildare kritik mot statsråden, och fördenskull ville man inte vara med om en sådan åtgärd.

En nyhet presenterade utskottet för några år sedan, då utskottets majoritet i varje enskilt anmärkningsärende började redovisa varför majoriteten inte anslutit sig till förslaget om anmärk-

Ang. principerna för dechargegranskningen

ning. Utskottet kan i sin skrivning därvidlag mycket väl, och det har också skett, ge uttryck för en kanske ibland beslöjad kritik av vissa förfaranden, trots att det inte anser att kritiken bör utmytna i en anmärkning enligt § 107.

I år förekommer i större utsträckning än tidigare s. k. tillkännagivanden. Där gör utskottet bestämda uttalanden som bör efterföljas av statsrådet, ehuru ingen formell anmärkning enligt § 107 har riktats mot statsrådet. Vi kommer senare under debaten in på några sådana tillkännagivanden. Så länge det nuvarande granskningsförfarandet kommer att stå kvar, kommer dessa tillkännagivanden antagligen att bli en naturlig form för att uttrycka resultatet av utskottets arbete.

Jag delar också herr Anderssons uppfattning att konstitutionsutskottets arbete numera inte får betraktas från politiska utgångspunkter. När vi gör en anmärkning mot ett statsråd eller mot hela regeringen är det inte av lust att komma åt vederbörande; det har vi många andra tillfällen att göra här i kammaren. Konstitutionsutskottet är inte rätta platsen att gå till politisk attack.

Men i detta sammanhang skulle jag vilja framställa ett önskemål, riktat från representanterna för oppositionen i utskottet till utskottets socialdemokratiska ledamöter. Det är att man i någon mån fördelade arbetsbördan i utskottet på det sättet att samtliga utskottets ledamöter arbetade: framställde anmärkningar, väckte förslag om tillkännagivanden och sådant. Arbetet går nu faktiskt så till, att det är oppositionens representanter, i första rummet vill jag nog säga högerens och folkpartiets, som tar upp anmärkningsärenden. Sedan sitter regeringens representanter en smula på defensiven och säger ja och nej eller ja så eller något sådant som svar på de förslag som lagts fram. Om vi skall avpolitisera dechargearbetet or-

dentligt, fordras det också att detta arbete bedrivs under medverkan av dem som representerar den sittande regeringens parti.

Jag skall bara sluta med en erinran om att de tillkännagivanden, som utskottet nu för första gången gör i större omfattning — särskilt bekant är ju det som gäller fallet Göta Rosén — utmytnar i en bestämt uttalad förväntan från utskottets sida. Jag tycker att det faktum att vi har valt denna form skulle föranleda regeringens anhängare att äntligen visa något större intresse för dechargedebatten och söka förmå de statsråd, som direkt eller indirekt är inblandade i dessa ärenden, att hedra kammaren med sin närvaro, ja, varför icke också med att gå upp i debatten. Ännu har jag icke sett något statsråd på regeringsbänken under denna debatt. Det kanske ännu inte är för sent att vänta sig att de skall komma tillstädes. Det skulle nog betyda något nytt om vi finge tillfälle att också med regeringens medlemmar diskutera spörsmålen. Det skulle inte vara klädsamt om regeringen, som den har brukat göra förut, lyser med sin frånvaro i kammaren under denna debatt.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan instämma med de två föregående talarna när det gäller det bristande konstitutionella intresset. Det var ju typiskt, att utskottets talesman hela tiden hänvisade till pressdebatten, och det är väl ingen tvekan om att det i stort sett är tack vare pressen som konstitutionsutskottets utlåtande över huvud uppmärksammas. Vi skulle kanske vara långt färre närvarande här i kammaren, om inte t. o. m. riksdagens ledamöter genom pressdebatten hade fått klart för sig vilka problem det här gäller.

Som herr von Friesen nu senast sade, är vi inte heller förvånade över att i en debatt, som syftar till att ställa regeringens fögderi under prövning i en

Ang. principerna för dechargegranskningen

parlamentariskt styrd stat, finns inte statsråden på regeringsbänkarna. Det tycker man nog i andra kammaren är helt naturligt. Så långt har det alltså gått i vår kammare. — Ja, jag ser nu att finansminister Sträng gjort kammaren den äran att komma in. Det har inte riktats någon anmärkning mot honom, men jag antar att han ändå med intresse skall följa diskussionen. Det är glädjande att finansministern erinrar sig de ord som statsminister Erlander sade för tio år sedan, att när det gällde dechargedebatten tänkte statsråden i framtiden vara närvarande. Det har nu gått rätt många år då de inte varit närvarande. Nu kanske det blir en ändring till det bättre, och då är inte heller ur den synpunkten konstitutionsutskottets granskning alldeles betydelselös.

Herr Andersson i Linköping hävdade, att det enligt § 107 är fråga om ett politiskt ansvar. Ja, herr Andersson, det är det, och det har förekommit att socialdemokraterna och de borgerliga partierna varit helt överens om anmärkning. Men det är inte ett politiskt ansvar i den bemärkelsen att det bara är en opposition som skall kritisera när det gäller grundlagsfrågor, utan det gäller verkligen att följa gällande författningar. Socialdemokraterna kan naturligtvis säga — och det har man gjort många gånger — att dessa vapen är mossbelupna. Men de har under decennier haft tillfälle att få en förändring till stånd och åstadkomma den kontroll som är så betydelsefull. Jag minns att det är bara något år sedan herr Alemyr, som sitter här i kammaren, sade att vi ju ändå från riksdagens sida har konstitutionsutskottets granskning. Anser man att det är ett så betydelsefullt vapen, måste man också göra det så slagkraftigt som möjligt; annars intalar man allmänheten att vi har en kontroll som inte existerar.

Men det mest besvärliga för konstitutionsutskottet, när det granskar regeringens fögderi, är att oerhört många

ärenden över huvud taget inte finns i statsrådsprotokollen. Det kom en avhandling — jag tror det var 1959 — som visade att beträffande 800 ärenden som handelsdepartementet hade prövat fanns över huvud taget inga handlingar i handelsdepartementet. Om man konstaterar detta i en vetenskaplig avhandling, så är det uppenbart att det grundlagsvårdande utskottet inte kan komma åt alla anmärkningsvärda företeelser. Vi har sedan anledning att komma in på detta när det gäller de olika punkterna. Konstitutionsutskottet vet i själva verket alltså inte alltid vad som har förekommit. Det praktiseras ett slags ministerstyrelse med förhandspromemorior, telefonsamtal o. s. v. I sådana fall kan konstitutionsutskottet, om det så också hade suttit i åratal på ett enda ärende, inte fullgöra regeringsformens uppgift enligt §§ 106 och 107. Detta är så mycket mer betänkligt som riksdagen dock när det gäller beskattningsrätten är suverän. Visserligen kan statsråd, finansministrar och andra, handla på riksdagens vägnar, men de kan inte binda riksdagen på det sättet, att man frånhänder riksdagen dess rätt enligt grundlagen. Ställs alltså riksdagen inför ett fait accompli genom statsråds handlande på sådant sätt, att riksdagens prövningsrätt faktiskt inte existerar, handlar man såvitt jag förstår emot grundlagens anda. Vi har i åratal utlovats mycket skärpta och bättre möjligheter till kontroll av regeringens åtgärder, och jag hoppas, herr talman, att den författningsutredning som nu sitter verkligen uppmärksammar dessa förhållanden.

Jag vill sedan, herr talman, gärna liksom herr Andersson i Linköping medge, att även utskottsmajoriteten i flera punkter utan att använda § 107 har skrivit på ett sätt, som onekligen måste tolkas som ett klander av vissa statsråds åtgärder. Man har alltså ansett sig kunna fästa uppmärksamheten vid missförhållanden utan att använda

Ang. principerna för dechargegranskningen

§ 107. Det är naturligtvis ett ganska värdefullt resultat av utskottets arbete, att konstitutionsutskottet kunnat enas om att peka på missförhållanden, vilket regeringen har all anledning att ta ad notam. Det är en kritik som har sin betydelse och som inte kan nonchaleras. Vi förväntar i konstitutionsutskottet, att ett resultat också skall komma till synes under kommande år med anledning av de påpekanden, som här gjorts från reservanternas och också i vissa fall från utskottsmajoritetens sida.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att herr Braconier vände sig till mig och erinrade om ett anförande som jag höll här i kammaren för ett år sedan, i vilket jag betonade att vi har konstitutionsutskottet, som granskar regeringens åtgärder. Det skedde i sammanhang med att man från borgerlig sida ville ha en speciell domstol, som skulle bedöma regeringens arbete på vissa punkter.

Jag vill erinra herr Braconier om att jag tidigare i kammaren har sagt, att det nuvarande dechargeförfarandet inte är praktiskt och bra. Vi måste ha nya former för dechargearbetet, och jag är angelägen om att betona det också nu, herr talman. Att jag har hänvisat till det nuvarande dechargeförfarandet innebär inte att jag tycker det är särskilt bra och lämpligt.

Jag kan instämma med herr Braconier i att det är angeläget att vi i samband med den författningsrevision, som vi har att vänta förhållandevis snart, skall få ett förfarande som ger utskottet bättre möjligheter att fortlöpande följa med vad som händer i kanslihuset. Men jag vill på en punkt vända mig mot herr Braconier. Han säger att vi bör ha slagkraftiga granskningsmöjligheter. Det har vi redan nu. Det vore beklagligt om kammarens ledamöter får det intrycket, att utskottet inte har möjligheter att få tag på allt relevant ma-

terial. Dessa möjligheter finns, och ett mycket intensivt arbete nedlägges på dechargegranskningen.

Herr Braconier föreföll vara något besviken över arbetet. Det finns ingen anledning till det. Om man vid genomläsning av protokollen, som i och för sig ingenting säger, finner ett ärende som man intresserar sig för, så begär man in handlingarna och får då ett fullständigt material, som ger en utomordentlig belysning av den fråga det gäller. Jag har själv begärt in papper i ett ärende i år och blivit ganska imponerad över vilka mängder av handlingar det varit möjligt att få titta på för att kunna bilda sig en uppfattning i det aktuella ärendet.

Herr talman! Samtidigt som jag har velat säga ifrån, att vi måste söka skapa ett nytt, mera praktiskt och modernt dechargeförfarande, vill jag också här understryka, att det även med de nuvarande metoderna finns mycket goda möjligheter att få den bild av förhållandena som man önskar.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet mycket väl att herr Alemyr har ett levande intresse för dessa frågor. Jag tror emellertid, att han missuppfattade mitt anförande. Jag citerade en avhandling som inte är politiskt betonad, där man framhöll att man inom handelsdepartementet, om jag inte minns fel, hade granskat 800 ärenden, över vilka det inte finns några som helst statsrådsprotokoll. Hur skall då konstitutionsutskottet, som inte känner till dessa frågor på förhand, vid granskningen av statsrådsprotokollen kunna få reda på vad som har beslutats?

Det är alldeles riktigt, att vi i många fall känner till frågorna på förhand. Jag vill dock hänvisa till att vi i ett ärende, som vi skulle granska, endast från myndighet utanför riksdagen har kunnat få fram vissa behövliga handlingar. Om det inte hade tillsatts en ut-

Ang. principerna för dechargegranskningen

redning i ett sådant fall, hade vi på en central punkt när det gäller riksdagens beslutanderätt över huvud taget inte fått några uppgifter. Det är detta, som i vissa fall gör vårt arbete så osäkert, nämligen att vi inte vet vilka frågor som egentligen borde ha uppmärksamats. Statsrådsprotokollen täcker mindre och mindre av fältet för regeringens handlande. Detta är ett utomordentligt allvarligt problem när det gäller riksdagens granskning av regeringens arbete.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Den kontrollverksamhet, som riksdagen utövar gentemot regeringen och de enskilda statsråden genom konstitutionsutskottet, har ofta varit föremål för diskussion. Många har ansett att förfaringssättet har blivit ohjälpligt föråldrat och att det borde reformeras. Det har också sagts, att en anmärkning enligt § 107 regeringsformen är ett ganska klumpigt instrument, som inte medger den nyansering av omdömena som är nödvändig. Detta förhållande har också lett till att utskottets kritik har måst ta sig andra former än anmärkning enligt § 107 eller eventuellt § 106. Så har skett i år liksom under tidigare år.

I konstitutionsutskottets memorial redovisas i år sju olika ärenden. I två av dessa — det första angående affären Sastamoinen-Lundquist och det andra angående nationalmonumentet — har utskottets majoritet inte funnit anledning att kritisera statsrådets åtgärder. Utskottets skrivning beträffande de fem övriga ärendena innebär en delvis ganska skarp kritik av vad som har förekommit. Om utskottets ställningstaganden här följes av riksdagen, bör det inte råda någon tvekan om hur riksdagen skall handlägga dessa frågor i fortsättningen. Utskottets skrivning lämnar i dessa fall inget utrymme för tvekan om utskottets åsikt. Utskottets kritik riktar sig emellertid i flera fall mot

en praxis som har utvecklats, och därför skulle det vara oriktigt att just nu pricka ett visst statsråd för vad som har förekommit. I andra fall är det omöjligt att göra en riktig avvägning av ansvarsförhållandena, eftersom utredningar är på gång. Detta gäller t. ex. frågan om Operabygget. Att i detta fall bara åberopa, att ett statsråd måste ta ansvaret för vad som har skett i lägre instanser och alltså komma med en anmärkning enligt § 107 regeringsformen kan knappast vara ändamålsenligt.

Konstitutionsutskottets granskningsarbete kan väl sägas ha utvecklats i samma riktning som revisionsarbetet inom kommuner och olika institutioner: det gäller inte bara att hitta fel utan i minst lika hög grad att ge råd om hur en tillfredsställande ordning skall komma till stånd. Jag anser årets memorial vara ett gott bevis på att en sådan utveckling pågår.

Tidigare talare har framhållit, att det förväntas att författningsutredningen skall framlägga förslag som medger en rationell och effektiv granskning från riksdagens sida av regeringens åtgärder. I det önskemålet finns självfallet anledning att instämma, ty alla är överens om att de nuvarande bestämmelserna är föråldrade och svåra att tillämpa.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Innan jag litet längre fram går att knyta några reflexioner till de olika punkterna i föreliggande memorial från konstitutionsutskottet angående granskningen av statsrådsprotokollen, låt mig i likhet med föregående talare med ett par ord redovisa den principiella ställning jag intar till dechargeförfarandet.

Det är länge sedan man, för att låna S. A. Hedins ord, i dechargedebatten tände några brasor åt regeringen. Uppfattningen, att konstitutionsutskottet genom sina anmärkningar skall kunna bringa en regeringsledamot på fall, torde ha mycket få, om ens några an-

hängare. I varje fall saknas de helt här i kammaren. Syftet med konstitutionsutskottets granskningsarbete är fastmer att hålla ett vakande öga på regeringen, så att riksdagens beslut följs och efterteras och grundlagarna hålls i helgd.

I samband med granskningsarbetet har utskottet många gånger haft anledning att ge uttryck åt meningen, att ett tidsenligare och mera nyanserat organ borde ersätta grundlagens § 107. Här väntar vi, som också tidigare talare poängterat, med en viss otålighet på författningsutredningens förslag. Kanske har vi ett emotse förslag till en granskning, som framför allt fäster uppmärksamheten vid felaktig eller olämplig praxis och vid åtgärder som, ehuru de kan vara formellt riktiga, likväl till sina verkningar är ogynnsamma. Granskningsarbetets syfte blir då att vinna rättelse för framtiden och inte så mycket att göra personlig anmärkning med politisk udd mot vederbörande statsråd.

Dock, herr talman, får vi inte glömma att granskningen av statens verksamhet är utomordentligt viktig. Statsverksamheten har tagit en omfattning, som vi tidigare inte kunnat drömma om, och det är uppenbart, att ju fler verksamhetsgrenar, som läggs under statens bestämmanderätt, desto angelägnare måste det bli, att riksdagen så långt möjligt utövar sin kontrollerande befogenhet gentemot regeringen på effektivaste sätt.

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Vi är efter denna principdebatt inne på de sakfrågor som omnämns i konstitutionsutskottets memorial. Jag skall be att få säga några ord om den första av de reservationsvis framförda anmärkningarna, eftersom jag är ansvarig för den. Anmärkningen gäller den avslagna resningsan-

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål
sökans till förmån för redaktören Armas Sastamoinen.

Det var i slutet av 40-talet några få men behjärtade män, som i tal och skrift påpekade att vissa förhållanden inom det svenska rättsväsendet inte var som de borde vara. Särskilt var det några privatpersoner, får man säga, som tidigare än andra fäste uppmärksamheten på rådman Folke Lundquists bedrägerier. Deras uppträdande kontrasterade högst anmärkningsvärt mot den passivitet och den förhållningstakt som visades från ansvariga myndigheters sida i denna fråga. Det berättas att en hög rättsvårdare, som fick kännedom om misstanken att rådman Lundquist skulle ha gjort sig skyldig till oegentligheter, svarade: »Men detta är omöjligt. Mannen är ju domare. Detta kan inte vara riktigt.» Sådana hämningar hade emellertid inte dessa personer, bl. a. Armas Sastamoinen. Redaktör Sastamoinen skrev också en rad artiklar i tidningen *Arbetaren*, huvudsakligen om den s. k. Unmanaffären, d. v. s. rådman Lundquists förvaltning av Unmans ägodelar under dennes omyndighet.

Man tycker så här långt efteråt, att det är ganska egendomligt, att en domstol för att försvara en bedräglig persons ära dömer den som anklagar honom till två månaders fängelse. Jag förstår mycket väl att utskottet av formella skäl ansett sig förhindrat att här komma med en anmärkning — Lundquist blev ju av högsta domstolen friad i det s. k. Unmanavsnittet. Men att det förelåg sannolika skäl för åklagaren och följaktligen för redaktör Sastamoinen på sin tid att göra påpekanden visas av att Svea hovrätt fällde Lundquist till ansvar i det avsnitt av Unmanaffären som rörde det Unmanska lösöret.

Jag får här intrycket, att den gamla romerska satsen om högsta rätt som blir högsta orätt alljämt gäller. Redaktör Sastamoinen får icke resning. Han har dömts och han har avtjänat

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

fängelsestraff, och jag tycker att detta är kränkande för rättskänslan. Att denna min uppfattning är utbredd inom alla kretsar har jag fått olika bevis för. Jag erinrar om ett ganska anmärkningsvärt ledarstick i Svenska Dagbladet för några år sedan, där tidningen gjorde sig till tolk för i huvudsak samma uppfattning som jag här har givit uttryck åt. Denna tidning representerar ju kretsar, där man annars är mycket angelägen att försvara ämbetsmännen, inte minst de högre.

Det är denna känsla av olust över slutresultatet av denna affär som har gjort, att jag och några andra reservanter inom utskottet har velat yrka anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Kling. Vi har inte velat nöja oss med någon omförmålan eller någon form av tillkännagivande. Vi har funnit saken så olustig, att vi har velat tillgripa denna paragraf, vilken ju är den strängaste som kan användas i detta sammanhang.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Man har i samband med tillämpning av § 107 regeringsformen talat om muskedunder. Redan Arthur Engberg sade på sin tid, att detta muskedunder används men att det sällan kommer några blixtar ur det. Detta kan väl sägas stämma i alldeles speciell grad i fråga om de anmärkningar, som herrar von Friesen, Sveningsson m. fl. har riktat mot departementschefen, statsrådet Kling. Ty vad är det egentligen man bråkar om? Jo, ingenting annat än att man förmenar att chefen för justitiedepartementet har gjort ett betydande fel då han inte inhämtat justitiekanslerns uppfattning i en fråga innan den avgjordes i konselj. Att högsta domstolens utslag rörande rådmann Folke Lundquists engagemang i Unmanaffären sedan visat att frågan var ganska självklar — detta har för övrigt herr von Friesen också understrukt

— vill man inte ta något intryck av. Nu vill jag inte på något sätt försöka tävla med herr von Friesen när det gäller konstitutionellt kunnande, men av § 10 regeringsformen och professor Malmgrens kommentar till denna paragraf kan jag inte komma till annan uppfattning än att det är den föredragande departementschefen, som själv avgör om remiss över huvud taget skall ske och till vem ärendet skall remitteras. Herrar reservanter menar väl ändå inte, att regeringsformens § 10 skall tolkas så extremt, att varje ärende som avgörs i konselj dessförinnan måste ha varit remitterat till något ämbetsverk. I konselj avgörs ju ändå årligen 35 000 till 45 000 ärenden, kanske fler, och gamla Krängel-Sverige har vi varit tämligen överens om att vi skall försöka reformera. Dess bättre har våra statsråd inte varit i så hög grad formella, att de remitterat *alla* frågor. Praxis är väl numera att de frågor som anses självklara — då statsrådet inte kan tänka sig att få frågan ytterligare belyst — avgörs utan omständlig förberedelseprocedur.

I detta fall var saken självklar! Allt hängde på det utslag som skulle komma sedan högsta domstolen provat de mål som hade med Unmanaffären att göra. Vi vet att dessa utslag gav till resultat, att rådmann Lundquist inte fälldes för någonting som hade med denna affär att göra. Då Sastamoinens artiklar just rörde Unmanaffären, förstår var och en att Liberal Ungdoms skrivelse om åtgärder för resning i målet mot Sastamoinen hade kommit i det läget, att den inte kunde leda till någonting, såvida man inte förmenar att regeringen skall desavuera högsta domstolens utslag. Men, som konstitutionsutskottet frambåller, följer regeringen härvidlag vissa regler, regler som åtminstone jag tycker måste vara vägledande och allmängiltiga i varje rättssamhälle, i varje demokrati.

Om jag snabbt summerar vad dåva-

rande justitieminister Zetterberg sade om dessa ting i första kammaren den 3 februari 1954, blir kontentan denna: Resning i tryckfrihetsmål kan göras av den som dömts till ansvar. — Men i detta fall har inte Sastamoinen begärt resning; det är en ungdomsförening i Göteborg som har begärt att regeringen skall vidtaga åtgärder för att en sådan skall komma till stånd. Det kan, säger Zetterberg, göras av riksåklagaren i hans egenskap av allmän åklagare vid högsta domstolen. Det ankommer alltså på riksåklagaren att själv ta ställning. Några anvisningar, fortsätter Zetterberg, är varken behövliga eller lämpliga. Jag tror att det sista ordet »lämpliga» inte är det minst viktiga i sammanhanget.

Sedan måste jag säga, att reservanterna har tecknat sin syn på rättsordningen en smula vårdslöst. Jag tycker nog att herr von Friesen gjort det också här i dag. I reservationen heter det, att det måste vara stötande för rättskänslan »att en person, som sedermera befunnits skyldig till grova förmögenhetsbrott och till följd härav avsatts från sitt ämbete, likväl även därefter kommit att åtnjuta rättsordningens skydd för sin ära gentemot den som påpekat hans brottslighet». Jag skall inte ge mig in på någon lång debatt på denna punkt, men så långt har vi väl ändå kommit i vår rättsordning, herr von Friesen, att oavsett om en person dömts till aldrig så hårda straff har han precis samma rätt till skydd för sin person som andra kan göra anspråk på. I varje fall har det förvånat mig, att herr von Friesen, som annars är känd för att ha en avancerad syn på rättsproblemen, vill föra fram en sådan här hämndsynpunkt, som jag tycker att det hela ändå till sist blir. Men jag antar att det får skrivas på brådskans konto plus den medkänsla som herr von Friesen hyst för Sastamoinen, en medkänsla som jag för min del kan försäkra herr von Friesen

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

att jag delar personligen. Men denna medkänsla för Sastamoinen får inte leda till ett obefogat angrepp på statsrådet Kling, som efter var jag kan förstå handlagt detta ärende i enlighet med vad våra konstitutionella regler föreskriver.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:
Herr talman! Jag skall bara på en enda punkt bemöta vad herr Bengtsson i Halmstad yttrat. Det rör den rent formella grunden för anmärkningen. Det står i reservationen, att regeringen inte har berett detta ärende på ett tillbörligt sätt, eftersom den uraktlåtit att infordra justitiekanslerns uppfattning trots att man legat så länge som man gjort — mer än tre år — på ärendet. Herr Bengtsson åberopar statsrättsauktoriteter till stöd för uppfattningen, att regeringen har frihet när det gäller beredningen av ett ärende. Ja, formellt är regeringen fri att fråga vem den vill och uraktlåta att fråga vem den vill, men dechargegranskningens historia, herr Bengtsson, ger mångfaldiga exempel på att utskottet anmärkt på ett statsråd för bristande beredning av ett ärende. Det tycker jag är fullkomligt riktigt. Jag anser att detta ärende icke har beretts på ett tillfredsställande sätt. En sådan motivering har konstitutionsutskottet många gånger haft för att rikta anmärkningar mot statsråd ur olika regeringar.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Som ett bevis för hur självklar saken egentligen var — vilket ju är anledningen till att vi menar att en remiss var onödig — vill jag erinra om att justitiekanslern sedan utskottet behandlade frågan har tvungits att ta ställning till det som kanske var avgörande i frågan, nämligen Unmanfallet. Stadsfiskal Eliasson hemställde ju om att regeringen skulle ge Unman 50 000 kronor för de utgifter han

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

lagt ned på utredningskostnader. Vad kom då justitiekansler Olof Alsén till för uppfattning? Jo, han kom till den uppfattningen, att det inte var befogat att ge dessa 50 000 till Unman. Jag skall citera vad som stod att läsa om detta i Dagens Nyheter den 27 april. Det säger mycket i sammanhanget:

»JK tillägger att oavsett all den berättigade indignation Lundquist väckt hos medborgarna och den skada hans många för rättskänslan så stötande brott vållat ur allmän synpunkt, han självfallet skall vederfaras rättvisa i Unman-saken.

Så långt ifrån att Lundquist bedragit sin myndling på större eller mindre belopp kan sanningen väl vara den motsatta: Det är Lundquist som räddat Unman från ruin, i första hand genom att avvärja hans försättande i konkurs, varigenom hans fastigheter kunde bevaras åt honom, och i andra hand genom att verksamt bidra till att värden för omkring en kvarts miljon kronor tillförts honom.»

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Under de senaste trettio åren har Unmanaffären som en arvsynd förts från den ene justitieministern till den andra, oavsett vilken som suttit på posten och oavsett vilken partifärg han haft.

Anmärkningsyrkandet i år riktas — vilket föregående talare redogjort för — mot justitieministern för att han inte inhämtat justitiekanslerns åsikter om tryckfrihetsåtalet och domen mot Sastamoinen. Då jag deltagit i utskottets behandling av ärendet men inte kunde vara närvarande när beslut fattades, tar jag mig friheten att något beröra utvecklingen av Unmanaffären. Om jag hade varit närvarande när beslut skulle fattas, hade jag nog ställt ett yrkande om ett *tillkännagivande* av vad som förekommit. Jag hade inte kunnat vara med majoriteten på ett avstyrkande

av varje anmärkning. Och majoriteten hade kanske inte heller avstyrkt, om förslaget hade ställts annorlunda. Jag anser å andra sidan inte, att det föreligger skäl för en anmärkning mot justitieministern enligt § 107 regeringsformen. Jag tror inte att man har gagnat denna sak, jag tror inte att man gynnat Sastamoinen genom att inhämta JK:s mening. Jag tror nämligen inte att det är möjligt för JK att göra ett objektivt uttalande i Unmanaffären på grund av sitt föregående i denna sak. Skulle justitieministern ha gått den väg som reservanterna är inne på, måste det ha tillsatts en tillförordnad justitiekansler. Den saken kan vi emellertid gå förbi; det har inte varit tal om att något sådant skulle ske i detta sammanhang. Till detta kan man kanske komma litet längre fram. Jag hävdar den uppfattningen, att Unmanaffären ingalunda är ur världen och ingalunda är avskaffad på det sätt man nu från utskottets sida gör gällande.

Utskottets utlåtande är ju mycket knapphändigt, och det har väl sin förklaring i att det här inte är fråga om Unmanaffären utan närmast om det tryckfrihetsåtal som riktats mot Sastamoinen och om den skrivelse som Liberal Ungdom i Göteborg tillställt justitieministern.

Utskottet hänvisar bl. a. till en bilaga till ett utlåtande av andra kammarens första tillfälliga utskott år 1949. Den ger emellertid inte nämnvärd klarhet i denna sak. Själva artiklarna berörs inte så mycket i denna bilaga. Något grepp om tryckfrihetsmålet får man sålunda inte genom att läsa bilagan till 1949 års första tillfälliga utskotts utlåtande.

Tidningen Arbetaren återgav under flera år åtskilligt av vad som står i denna bilaga, men därutöver även just det som föranledde åtalet, nämligen anklagelser från tekniskt kunniga revisorer, från riksdagsmän och jurister rörande Lundquists verksamhet. Det har utskot-

tet gått förbi, men det hör faktiskt samman med tryckfrihetsmålet.

För att ge en kort sammanfattning av vad tryckfrihetsmålet egentligen gällde skall jag citera en kommentar i tidningen Arbetaren för den 25 oktober 1949, alltså det år som processen pågick. Där heter det:

»Huvudpersonen rådman Folke Lundquist visste, att ett tryckfrihetsmål icke leder till ett rotande i Unmanaffären, därför att svaranden är bunden till händer och fötter och inte får bevisa någonting, och därför vågade han gå till attack. Men han är för feg att rikta sig mot någon av dem som i otaliga inlagor gjort anmärkningar mot honom, ett tiotal revisionstekniskt och även juridiskt utbildat folk, vilkas anmärkningar rent sakligt sett väl ändå måste vara betydligt allvarligare än publiceringen av deras utlåtanden, låt vara ibland kanske något valhant formulerade. Men dessa uttalanden har Lundquist inte funnit 'ärekränkande'. Där emot är det 'ärekränkande' att offentliggöra vad de sagt och till vilka resultat de kommit!»

Rådman Lundquist dömdes sedan, som vi vet, till flera års fängelse och avsättning från sin tjänst. Men det var en mycket hårdfjällad fisk. Han förnekar allt, såvitt jag förstår, utom sitt eget namn. Han vägrade att avgå från tjänsten, och de som var med här i riksdagen på den tiden vet ju, att riksdagen på förslag av justitieministern i proposition fick anta en särskild lag — som vi kan betitla lex Lundquist — för att få Lundquist avlägsnad från sitt ämbete. Det gick inte riktigt så lätt att komma till rätta med denna sak, som det kan förefalla av utskottets sätt att behandla densamma. Men jag vill än en gång betona, att det inte har varit utskottets uppgift att närmare ingå på denna sak; det torde bli anledning att återkomma till den. Eftersom utskottet emellertid har berört frågan på sätt som skett och framhållit att prövningen

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

av Unmanaffären »resulterade i att Lundquist, såvitt angår själva förmögenhetsförvaltningen, ställdes under åtal endast i ett hänseende, nämligen för trolöshet mot huvudman, bestående i att han avhant Unman visst lösöre till underpris», vill jag påpeka att hela Unmanaffären aldrig har förelegat till avgörande inför högsta domstolen.

Det finns sålunda mycket mer att tillägga utöver det som utskottet har tagit upp, om man vill få ett grepp på denna sak. Jag skall inte närmare ingå på några detaljer; jag vill bara slå fast att Lundquist har undgått åtal i Unmanaffären — inte därför att det Lundquistska förmynderskapet och förvaltningen godkänts, utan därför att frågan på grund av myndigheternas sätt att sköta densamma har förhalats under så lång tid, att preskription möjligen har inträtt. Nu är emellertid inte alla eniga om att preskription verkligen har inträtt. Unman har nämligen hela tiden från det han kom underfund med att han på ett eller annat sätt i mycket stor utsträckning blivit berövad sin förmögenhet varje år tagit upp denna fråga. Och nog skulle det vara litet underligt, om preskriptionen skulle inträda under den tid, då myndigheterna hindrade en process, och detta skulle ske i ett land, där varje man får sin rätt prövad — som man nyligen här har uttalat — och där frihet och människovärde placeras i första rummet.

Nå, därom behöver vi inte strida i dag. Jag tar upp spörsmålet, därför att jag vill utvidga diskussionen till att gälla ett något större område, så att det blir klart att det här rör sig om litet mera än vad som framkommer i utskottets skrivning. Man har hävdats att saken nu är klar genom att högsta domstolen har tagit ställning till densamma, men högsta domstolen har, som jag förut nämnde, inte tagit ställning till hela Unmanaffären.

Därutöver vill jag framhålla, att Sastamoinen bara är en av dem, som bör

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

få upprättelse. Jag noterade med tillfredsställelse vad herr Bengtsson i Halmstad yttrade i detta fall, nämligen att han känner för Sastamoinen på samma sätt som andra gör på grund av det läge, som denne råkat i genom fängelsetiden.

Jag erinrar om att det finns många fler personer i detta sammanhang, som behandlats ännu värre än Sastamoinen. Jag tänker på Torsten Dahlberg, som spärrades in på sinnessjukhus och senare levde under ett ständigt hot att bli inspärrad. Varför? Jo, därför att han sysslade med Lundquists- och Unmanaffären. Någon professor förklarade för honom, att om han slutade med Unmanaffären behövde han inte längre komma på sinnessjukhus. Men då han på grund av sin rättskänsla inte kunde upphöra härmed, »åkte» han in den ena gången efter den andra — varje gång därför att han skrivit eller sagt någonting i Unmansaken.

Jag tänker på Björn Dahlström, advokaten som berövades sitt levebröd genom att han förbjöds att uppträda som ombud vid rättegångar i Stockholm, sedan myndigheterna förgäves hade försökt att få honom förklarad som sinnessjuk. Han sinnesundersöktes som bekant på grund av rådhusrättens ingripande, men han fick intyg på att han var fullt frisk.

De som har träffat dessa personer, resonerat med dem under denna tid och känner dem någorlunda väl, vet att det är personer, som både hade sitt förstånd och sin rättskänsla i behåll och därtill hade samvete och rättspatos.

Det lär knappast gå att komma ifrån denna affär utan att dessa saker ordentligt klarlägges. De bör inte bara klarläggas genom litteraturen, vari författare har tagit upp dem, genom teatrar, vilkas program haft motiv därifrån, och genom film, som har inspelats i Sverige. Men nog finns det stoff för både författare, dramatiker och andra

när de vill behandla rättsförhållanden och andra underliga ting som inträffat i samband med Unman-målet under en tid som vi kallar demokratisk och då varje man och kvinna i landet hade möjlighet att få sin rätt.

Jag har sagt att högsta domstolen inte haft hela Unmanaffären uppe till avgörande. Det bör man komma ihåg i detta sammanhang och inte bara hänvisa till att högsta domstolen har frikänt rådmann Lundquist i det mål den haft att pröva.

Prövningen av Unmanaffären uppdrogs i dess helhet åt vår förre riksdagskollega, stadsfiskal Lennart Eliasson. I egenskap av allmän åklagare har han avskrivit detta mål. Men han har inte avskrivit målet därför att rådmann Lundquist befanns vara oskyldig eller därför att Unman skulle ha orätt. Nej, han har avskrivit det under motiveringen att så lång tid, 30 år, förflutit sedan denna affär utspelades, att det skulle bli svårt att leda det hela i bevis och att en process under alla förhållanden skulle bli mycket dyrbar. Den skulle kosta några 100 000 kronor eller kanske rent av en miljon. Inför detta perspektiv har stadsfiskal Eliasson backat ur.

För att emellertid ge Unman rätt i sak har han föreslagit utbetalandet av ett symboliskt belopp på 50 000 kronor som bidrag till de utredningar och den rättshjälp som Unman måste anlita under de år som gått.

Nu finns det de som förmenar att rättvisan borde ha haft sin gång, även om det hade kostat pengar. Orätten bör inte, anser de, triumfera därför att det hela har blivit en penningfråga. Men därom har man, som sagt, delade meningar.

Unmans nuvarande förmyndare, ombudsman Alf Lindström, har över huvud taget ogillat att målet avskrivs, men i något sammanhang har han uttalat att om så sker, vore det rimligt med en ersättning till Unman av 100 000

kronor. Denna del av Unmanaffären ligger fortfarande under prövning i justitiedepartementet.

Frågan har något berörts av herr Bengtsson i Halmstad, och därför har jag velat lämna en redovisning över hur denna sak verkligen ligger till. Den är ännu inte avgjord och kan under sådana förhållanden naturligtvis icke behandlas av konstitutionsutskottet, vilket inte heller har skett.

Jag skulle inte vara förvånad utan finna det rimligt och betrakta det som ett tecken på gott omdöme av vår nuvarande justitieminister, om det är dessa ting som har medverkat till att Liberal Ungdom inte tidigare har fått svar på sin skrivelse. Därom kan justitieministern som inte är närvarande i kammaren — jag beklagar att regeringens medlemmar över huvud taget inte är närvarande vid en dechargede-batt — ge ett klarare besked.

Nu har hela Unmanaffären i stället för att bli så där lättvindigt avskriven genom högsta domstolens ställningstagande manövrerats in i ett mycket egenartat läge, något som dess bättre är alldeles enastående för svenskt rättsväsende.

Jag kommer nu till varför JK inte bör tillskrivas i denna sak. Bland dem som mycket tidigt tog bestämt parti för Lundquist mot Unman — ibland i form av uttalanden, vilka ur Unmans synpunkt måste ha ansetts vara kränkande — befann sig JK, JO och RÅ. Jag gör inget angrepp mot dessa personer, vilka jag tror besitter en mycket hög juridisk utbildning och är mycket skickliga jurister. Jag tror att alla, i varje fall från början, varit i god tro, ehuru en del av dem säkerligen förstår bättre i dag.

Tidigare justitieministrar har även vilseletts, möjligen emedan de inte haft tid att ordentligt sätta sig in i denna affär utan litat på JO och JK:s utredningar. I mitt förvar har jag ett under ed avgivet intyg att rådmän

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

Lundquist för en jurist förklarar, att det är han som gjort en stor del av dessa utredningar. Då kunde man ju lika gärna ha frågat rådmän Lundquist till råds om hans åsikt i detta fall. Jag vill sålunda hålla justitieministern räkning för att han inte har inhämtat JK:s uppfattning i denna fråga.

Om man tar någon månad på sig och grundligt går igenom handlingarna i detta »triangeldrama» kring JO, JK och RÅ och inte nämner några ämbeten utan i stället begagnar beteckningarna A, B, C, skall man finna hur A refererade till B, B refererade till C och C i sin tur refererade till A. Och så har man gått cirkeln runt och refererat till varandra. Situationen blev till sist tragikomisk, och resultatet har av många betraktats såsom en rättsskandal.

De som yrkar ansvar på justitieministern för att han inte tillskrivit JK, bör inte glömma att JK tog parti för Lundquist mot Unman. Det skulle vara en mycket rimlig och godtagbar förklaring, om detta var orsaken till att justitieministern inte inhämtat denna uppgift.

Om vi någonsin skall kunna få klarhet i hela Unman—Lundquist-historien måste de personer, som i tidigare utredningar misslyckats och tagit parti för Lundquist helt avkopplas från detta ärende. Om JK skall anlitas, bör en tillförordnad JK tillsättas för denna fråga. Det är underligt om inte ämbetsmännen förstår detta själva. Jag skulle tro att ingen jurist i eller utanför denna kammare — av dem alltså som inte har varit engagerade för Lundquist — inte ger mig rätt på den punkten. I ett uttalande av en av ämbetsmännen, vilket visar att i varje fall någon av dem resonerar på samma sätt som jag, har jag ett stöd för min uppfattning. RÅ har nämligen hos justitieministern anhållit, att han skall låta någon utanför RÅ-ämbetet pröva frågan, emedan han tidigare i annan befattning har handlagt samma ärende. Detta visar gott omdöme, och jag tar det som ett bevis på att även de öv-

Ang. resning i visst tryckfrihetsmål

riga borde avkopplas, både Rudewall och Alsén, om de själva inte förstår det.

Trots att jag sålunda inte delar reservanternas uppfattning, att justitieministern borde ha inhämtat JK:s mening, vill jag instämma i reservationens syfte. Jag tror att herr von Friesen hade rätt, när han sade, att syftet inte är att komma åt justitieministern. Under de överläggningar, som vi hade i konstitutionsutskottet i denna fråga, fick jag i varje fall den uppfattningen, att reservanternas talesmän önskade ge upprättelse åt dem som på ett eller annat sätt straffats, därför att de strävat efter att få fram fakta och skapa rättvisa och att detta var orsaken till att de framlade detta som jag anser oriktiga yrkande om anmärkning mot statsrådet Kling enligt § 107 regeringsformen för att han inte inhämtat JK:s mening i denna fråga.

Herr Bengtsson i Halmstad hänvisade till herr Zetterbergs uttalande om vilka som kan begära resning. Jag delar fullständigt herr Bengtssons uppfattning i det fallet. Hans tolkning är riktig. Kvar står sålunda alljämt möjligheten för Sastamoinen att själv begära resning i målet och därmed få kravet på upprättelse prövat. Jag vill emellertid poängtera, att Sastamoinen-åtalet endast är en mycket liten del av Lundquist—Unman-affären och att det bör tas upp i ett vidare sammanhang.

Då det tidigare har refererats till det ärende, som nu ligger i justitiedepartementet — herrar Eliassons och Lindströms hemställan om ersättning till Unman — skulle jag vilja hemställa till justitieministern att han allvarligt granskar denna fråga och på grundval av åklagare Eliassons och Unmans förmyndares utredningar tillmötesgår deras hemställan om ersättning åt Unman med belopp som kan anses rimligt.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Vad som uppkallat mig i denna debatt är inte frågan om Sasta-

moinens resning. Beträffande den delen skall jag inte säga någonting. Jag skall inskränka mig till att på ett par punkter lämna några uppgifter med anledning av herr Spångbergs framställning. Hans relation av fallet Unman i allmänhet kan inte få stå oemotsagd i kammarens protokoll, eftersom de uppgifter han lämnat inte är faktiska.

Herr Spångberg säger att Unman-affären i sin helhet inte har prövats av högsta domstolen. Detta är riktigt. Det har inte skett. Men det beror inte på att man skulle ha underlåtit en sådan prövning utan på att man efter prövning av ärendet på åklagarsidan kommit till den slutsatsen att det inte var möjligt att föra talan mer än i vissa avsnitt.

Jag vill vidare framhålla att stadsfiskal Eliassons undersökning av Unman-affären utmynnade i att enligt hans uppfattning Lundquist i fyra särskilda fall gjort sig skyldig till egendomsbrott avseende tillhoppa 4 164 kronor 52 öre — observera beloppet. Det belopp som Eliasson sålunda kommit fram till bör ställas mot bakgrunden av de uppgifter om enorma förskingringar av Unmans förmyndarbo som har gjorts under den mångåriga kampanjen i denna fråga. Detta stadsfiskal Eliassons planerade åtal prövades då av, icke JK, icke heller av den ordinarie riksåklagaren utan, precis som herr Spångberg här säger sig önska av en tillförordnad riksåklagare — hans namn var Björling. — Han kom då till den uppfattningen att det inte var möjligt att väcka åtal på detta belopp, något över 4 000 kronor.

Vidare vill jag nämna, herr talman, att sedan ärendet senast var föremål för riksdagsdebatt har en särskilt tillkallad revisor utöver de revisorer som tidigare tillkallats både av förmyndarsidan och av Unmansidan, en revisor Ramby gjort en utredning av förvaltningen. Han har kommit till det resultatet att han i två fall, det ena avseende ett belopp på 115 kronor och det

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

andra ett belopp på 941 kronor, ifrågasätter om Lundquist brustit i sin redovisningsskyldighet.

Det torde räcka utöver vad som tidigare sagts i debatten, herr talman, med dessa enkla uppgifter för att belysa halten av de påståenden om enorma förluster för Unman som skulle ha vållats av hans förmyndare. De har nyligen granskats. Unmans nuvarande förmögenhetsställning och hans nuvarande inkomstförhållanden är inte heller sådana att de tyder på något sådant övergrepp som tidigare uppgivits i dessa kampanjer.

Jag skall inte heller yttra mig om förslaget om gottgörelse till Unman. Denna fråga ligger under Kungl. Maj:ts prövning och får avgöras i annat sammanhang. Vad jag varit angelägen att här klargöra är att ingenting nytt har framkommit under de fortsatta undersökningarna som tyder på att denna kampanj i någon enda del skulle vara eller varit befogad. Snarare kan de nya siffror som framlagts efter de nya undersökningarna sägas i alla delar bekräfta, att Lundquist i denna del inte begått något övergrepp. Jag instämmer härvidlag helt med vad herr Bengtsson i Halmstad nyss yttrade, nämligen att även om en person har gjort sig skyldig till grova brott och dömts för sådana brott på andra områden skall och får han inte tillvitats brott som han inte kunnat bevisas ha gjort. I dessa delar har sådan bevisning inte kunnat föreläggas.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Bara en kort replik. Stadsfiskal Eliasson har inte sagt att det inte är möjligt att föra talan vidare. Jag hänvisar till vad jag i detta avseende tidigare har anfört. Jag har för några dagar sedan gått igenom handlingarna på justitiedepartementet, så att jag känner till dessa saker. Vad beträff-

far förskingringarna som det talas om i detta sammanhang måste det nog bli en utredning för att man skall komma till något resultat i detta avseende.

Jag skall bara ta ett enda exempel. Man lade beslag på möbler och fastigheter hos Unman och sålde dem exekutivt. I ett fall såldes en persisk matta, som värderats till 18 000 kronor, för 200 kronor på exekutiv auktion och inropades av Lundquist. Bara det fallet skulle under andra omständigheter ha räckt till för att motivera undersökning av förmyndarförvaltningen.

Visst är Unman alltså förmögen. Herr Ståhl säger att detta visar att han inte var ruinerad. Ja, visst gör det det. Men det var Lundquist som påstod att Unman var ruinerad och att Unmans skulder översteg tillgångarna, och på grund därav igångsatte Lundquist realisationerna av Unmans möbler och andra tillhörigheter. Nu visar det sig ändå att Unman är förmögen, trots att man påstod att han var ruinerad och trots att man, vilket ingen lär kunna förneka, har förskingrat många av hans tillgångar.

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Vi lämnar nu den rättsfråga som senast diskuterats och kommer in på en annan, som rör statssekreterarna och deras bisysslor. Genom den formellt oklanderliga uppställningen av memorialet kommer den före den fråga, där utskottet i ett analogt fall har enats om ett kritisk tillkännagivande. Det hade varit önskvärt att man i första hand fått debattera denna senare fråga och med understrykande av utskottets syn-

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

punkter kunnat uttala en förhoppning om att samma tankegång skulle ha besjälats utskottet när det gäller dessa höga ämbetsmän.

Som en röd tråd genom årens dechargebetänkanden går frågan om de höga ämbetsmännen och deras bisysslor. Jag erinrar om de anmärkningar som 1926 års konstitutionsutskott framställde mot regeringen för att den förordnat statssekreterare Ribbing som ordförande i arbetsrådet. I en senare anmärkning kritiserades statsråden för att bankinspektören hade fått tillåtelse att sitta i styrelsen för en kreditkassa som han själv borde öva tillsyn över. Ett politiskt mycket bekant fall var då statsminister Ekman på sin tid fick anmärkning för att han åtagit sig vara ordförande i bostadskreditkassans styrelse.

Statsrådets frihet från alla sidoinflytanden, kravet på deras personliga integritet står ju inskrivet i grundlagen. I rättegångsbalken finns mycket klara och tydliga föreskrifter om domarjäv, och riksdagen har vid ett par tillfällen tagit upp frågan om justitieråden och nödvändigheten av att de avhåller sig från några engagemang utöver domargärningen. Bekant är också att landshövdingarnas särskilda uppdrag vid sidan om landshövdingämbetet granskas mycket noga och att man endast med tveksamhet ger dem tillåtelse att ha särskilt avlönade uppdrag såsom styrelseordförande och liknande.

Varför skall det då föreligga särskilda regler för de höga ämbetsmän det här är fråga om, nämligen statssekreterarna? I tre fall har vi inom utskottet konstaterat att vederbörande har bisysslor. Det som först togs upp av mig i det framställda anmärkningsyrkandet var frågan om statssekreteraren i kommunikationsdepartementet och hans ledamotskap i SAS:s styrelse. Vi känner alla vad som har inträffat med det nordiska bolaget SAS och de

stora miljonförluster som gjorts. Jag erinrar också om den ämbetsmannautredning som har företagits för att granska hur förlusterna har uppkommit. Därvid har ämbetsmännen från olika länder konstaterat att det föreligger vissa felaktiga dispositioner och arrangemang, särskilt på det internationella området. Det är klart att styrelsen måste i sådana fall bli ansvarig för eventuellt begångna felaktigheter.

Det kan då inte vara riktigt att den ämbetsman som skall vara med om att skriva en proposition om ökad subventionering och ökat kapitaltillskott till SAS, har varit inblandad i de olika sammanhang där förlusterna har uppstått.

Det har gjorts gällande — jag har sett den uppgiften i någon tidning — att statssekreterarna har fått sådana här bisysslor såsom en inkomstförstärkning. Om det till äventyrs ligger en sådan tankegång bakom det hela, är den uppenbart felaktig. Statssekreterarna skall inte få några inkomstillägg på det här sättet. Om deras arbete är så krävande, omfattande och kvalificerat att det befinnes erforderligt med löneförstärkning, har Kungl. Maj:t att i vanlig ordning begära en sådan hos riksdagen. Jag är övertygad om att riksdagen kommer att godta Kungl. Maj:ts argument och bifalla framställningen. Ur alla synpunkter måste det vara felaktigt att ge statssekreterarna en inkomstförstärkning på den väg det här gäller.

Statssekreterartjänsten har ju sedan gammalt ansetts särskilt arbetskrävande och inte medge innehav av bisysslor utöver det egentliga ämbetet. Jag erinrar om en statssekreterare som på sin tid arbetade intill gränsen för den psykiska och fysiska förmågan, nämligen nuvarande statsminister Erlander, vilken under sin statssekreterartid ned-

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

lade ett enastående arbete som nästan höll på att knäcka honom. Det är många andra som har gjort liknande erfarenheter. Arbetet på statssekreterarposten är i och för sig så krävande att det inte medger något sysslände vid sidan om tjänsten.

Sedan anmärkningsanledningen väckts inom utskottet fick jag kännedom om ett fall som inte är alldeles analogt men som ter sig ännu mera upprörande. Det gäller statssekreteraren i försvarsdepartementet vilken sitter som suppleant i Karlskronavarvets styrelse, vars verksamhet skall revideras av en honom underordnad tjänsteman i försvarsdepartementet. Jag noterar med tillfredsställelse den uppgift som lär ha lämnats i första kammaren i dag — jag hoppas att den är riktig — om att ifrågavarande tjänsteman på grund av den uppkomna kritiken har avsagt sig sitt ämbete. Det vittnar om ett ovanligt gott omdöme. Det kan däremot inte påstås att Kungl. Maj:t har visat sådant genom att en gång tillåta ett dylikt arrangemang. Långt ned i den kommunala förvaltningen är man angelägen om att undvika jävsförfarande vid utseende av styrelseledamöter respektive revisorer. Vad som inte får tilldra sig därnere är tydligen tillåtet på allra högsta nivå.

Jag beklagar att konstitutionsutskottet inte har kunnat ena sig om ett tillkännagivande i denna viktiga fråga, men det är väl anledning att vänta att spörsmålet kommer upp vid granskningen kommande år. Det är av sådan vikt och betydelse att utskottet helt enkelt inte kan finna sig i en sådan utveckling av förhållandena på detta område som håller på att ske.

Det finns ett försvar som man brukar komma med när det gäller engagemang av stats tjänstemän särskilt i statliga bolags styrelser, nämligen att det är bra för departementen att på detta sätt ha

insyn. Det är en synpunkt som är värd vad den kan vara, men det får nog utredas huru denna kontakt bäst skall ske. Att den inte bör äga rum i sådana former som här varit fallet är enligt min mening alldeles uppenbart.

Nu sysslar en särskild kommitté med detta förhållande, och jag föreställer mig att den kan komma fram till ett arrangemang av ungefär den innebörden att någon lägre tjänsteman i departementet är närvarande vid bolagsstämman, av statsrådet försedd med en instruktion som har föredragits i konselj och följaktligen till sitt innehåll kan bli föremål för riksdagens senare granskning. Det är fullt klart att ett sådant engagemang från statsmakternas sida i en bolagsledning kan anses tillåtligt och rentav lämpligt.

Jag har, herr talman, velat uppehålla mig så utförligt vid denna fråga för att för kammaren understryka dess stora rent principiella betydelse. Jag betraktar detta som det allra viktigaste av de dechargeärenden vi har omnämnt i år. Det har en principiell räckvidd som förtjänar att beaktas. Det är alldeles uppenbart att saken i själva verket inte gäller bara de här åberopade tre statssekreterarna. Här existerar otvivelaktigt i långt större omfattning ett bisysslesystem bland departementstjänstemännen som är värt att uppmärksamma. Jag vill uttala den förhoppningen att det nästa år skall bli möjligt för konstitutionsutskottet att göra en grundlig inventering av dessa ting och att Kungl. Maj:t sedan beaktar det resultat som utskottet då kommer till.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Bakom denna reservationsanmärkning mot vissa statssekreterares engagemang i hel- och halvstatliga bolag står högerns och flertalet av folkpartiets representanter i utskottet. När vi i konstitutionsutskottet

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

granskade denna fråga var det i första hand statssekreterarens i kommunikationsdepartementet ledamotskap av SAS:s styrelse som ventilerades. Låt oss först titta på frågan från praktisk synpunkt, alltså inte från konstitutionell. Nog synes det mig vara uppenbart att det är en tillgång för departementschefen att kontinuerligt kunna följa detta skandinaviska halvstatliga företags verksamhet genom det arrangemang som statssekreterarens ledamotskap av dess styrelse innebär. Jag förmodar att detta har varit en fördel och alltså är det inte bara för departementschefen utan också för de samhälleliga intressen som här finns att bevaka. Man kan väl ändå inte helt bortse från denna omständighet. Jag föreställer mig att det vid bedömningen av SAS:s stora ekonomiska problem är fördelaktigt om chefen för kommunikationsdepartementet kan ha direkta inside informations från detta skandinaviska företag. Det är ju fråga om anspråk på statskassan av imponerande storleksordning. Jag tror inte att herr Skoglund är den ende som tycker att detta arrangemang är värdefullt; den uppfattningen torde i varje fall delas av bl. a. högerns partisekreterare Gunnar Svärd, folkpartiets ledare Bertil Ohlin och centerpartiets ledare Gunnar Hedlund, för att räkna upp några prominenta representanter för den politiska oppositionen som vid ABA:s representantskapsmöte i fjol medverkade till att statssekreterare Hörjel omvaldes till styrelseledamot.

Nu kommer, skulle jag tro, bl. a. herr von Friesen och herr Braconier att indignerat — och initierat — påstå, att herrar Ohlin, Svärd och Hedlund också kan göra sina misstag. Detta vill jag livligt understryka. Det förhållandet att några partiledare engagerat sig betyder naturligtvis inte att beslutet blir oklanderligt. De står ju inte ovanför

lagen och bestämmelserna. Men beslutet behöver å andra sidan inte vara fel därför att dessa framstående politiker medverkat.

Att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet tillhör ABA:s styrelse och därmed SAS är ingen ny företeelse. Så har varit fallet allt sedan 1952. Nästa år kan man alltså fira 10-årsjubileum och detta utan att några praktiska olägenheter har kunnat förmärkas.

Med detta har jag naturligtvis inte velat säga, att inga hinder bör möta för statssekreterarnas engagemang. Jag vill inte att man skall släppa fältet fritt. Utan tvekan finns det ett konstitutionellt inslag i denna frågeställning. Jag tror att man skall akta sig för att på detta sätt bakvägen införa någon form av ministerstyrelse. Skall vi ha en ministerstyrelse — i den frågan har jag inte någon deciderad uppfattning — så skall det inte ske på detta sätt. Det är, som herr von Friesen yttrade, anledning att utreda denna fråga. Spörsmålet behöver penetreras, och både utskottsmajoriteten och reservanterna räknar också med att dessa frågor tas upp vid en kommande författningsrevision.

Man säger också att man inte kan komma förbi dessa principiella spörsmål när man skall pröva frågan om de statliga företagsformerna. När man skall göra dessa ställningstaganden bör man rimligen väga skälen för och emot. Det synes mig inte rimligt att vi i dag skall föregripa den prövningen genom att nu rikta en anmärkning mot ett statsråd för att han godtagit en långvarig praxis på detta område där han även — som jag tidigare framhållit — haft ett helhjärtat stöd av så prominenta företrädare från oppositionen som herrar Ohlin, Hedlund och Svärd.

Låt mig till slut säga ett ord om en fråga som inte omnämnts i memorialet

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

men som herr von Friesen tog upp i sitt inlägg. Det gäller utnämningen av statssekreteraren i försvarsdepartementet till styrelsesuppleant i Karlskronavarvet och samtidigt förordnandet av en annan tjänsteman i samma departement till revisor. Så långt vill jag hålla med herr von Friesen att jag finner detta märkligt. I motsats till herr von Friesen vill jag emellertid att vi skall hålla på gängse praxis och först sakpröva en fråga i utskottet och därefter ta ställning till vilken slutsats vi skall dra. Herr von Friesen tar först ställning och vill sedan att frågan skall behandlas i utskottet. Det tycker jag är en bakvänd ordning.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Linköping anteciperade mitt svar på det mycket dräpande argumentet att herr Ohlin, herr Hedlund och partisekreterare Svärd varit med om att utse statssekreteraren i kommunikationsdepartementet till denna befattning. Denna fråga var uppe i utskottet, och jag säger här i kammaren som jag sade i utskottet, att de herrar som sitter i ABA:s representantskap och utsett herr Hörjel inte på något sätt bedömt frågan ur konstitutionell synpunkt. Frågan blir sedan inte ett dugg bättre därför att dessa prominenta personer engagerat sig.

Jag erinrar om att partiledarna vid ett tillfälle varit med om en stor försvarsuppgörelse. Där enade man sig om en grundlagsstridig åtgärd, nämligen en retroaktiv beskattning av socker. Dessa tre personer är förträffliga människor men några grundlagsexperter är de inte. Över huvud taget tror jag inte att det olämpliga i detta arrangemang ett ögonblick föresvävade dem. Detta har påpekats från annat håll.

Herr Andersson i Linköping ger mig

ett — låt vara ganska halvhjärtat — erkännande för det principiellt riktiga i kritiken, när han säger att vi måste utreda denna fråga. Det är detta skalkeskjul man alltid kommer med när man inte vill göra någonting. Här föreligger fullt klara exempel på olämpligheten i engagemanget.

Låt oss tänka oss att vi tillsätter en kommitté som skall utreda huruvida $2 \times 2 = 4$. Kommittén kommer till det resultatet att $2 \times 2 = 5$. Då är det naturligtvis fel både på utredningen och utredningsresultatet. Det finns saker som är så självklara att man inte behöver avvakta någon utredning för att komma till något resultat.

Jag tycker nog att hela utskottet hade kunnat förena sig med oss reservervanter i denna fråga på samma sätt som i det uppmärksammade fallet i socialstyrelsen.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I den fråga som det här gäller är det ytterligt angeläget att få klara regler om statssekreterarens konstitutionella ställning. Vi förväntar att författningsutredningen skall komma med sådana. Det finns naturligtvis skäl som talar både för och emot ett engagemang av detta slag. Här är det också fråga om ett område där det råder en viss gammal praxis och där man inte med en gång kan säga att det skall vara så och så.

Det finns också andra fall. Ett sådant från innevarande år har kommit till utskottets kännedom. Ett fall som alltså inte nu har kunnat bli föremål för granskning av utskottet. Det gäller där att en statssekreterare i ett annat departement har placerats som styrelsesuppleant i ett statligt bolag och att man samtidigt har förordnat en honom underställd tjänsteman som revisor i samma bolag. Här är det uppenbarligen en klart otillfredsställande ordning, så

Ang. uppdrag för statssekreterare och andra högre departementstjänstemän att vara styrelsemedlemmar i hel- och halvstatliga företag inom respektive departements verksamhetsområde

får det helt enkelt inte vara. Då det gäller statssekreterarens ställning och engagemang, är det nog angeläget, som både utskottsmajoriteten och reservanterna också har förklarat, att både författningsutredningen och utredningen om de statliga företagsformerna får granska problemen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att i stort sett få ansluta mig till de synpunkter som herr von Friesen hävdade.

Jag vill erinra utskottets talesman om att även i utskottets skrivning betonas vikten av oväld. Frågan är hur begreppet oväld skall tolkas. Som vi tolkar det framstår det som mindre lyckligt att en person i så framskjuten ställning som en statssekreterare tar dessa uppdrag. Han kan lätt då komma i situationer där jäv föreligger, och det blir inte oväld. Även med utskottsmajoritetens tolkning föranleder alltså de nuvarande förhållandena klander.

Jag vill dessutom, som jag har understrukit tidigare i en konstitutionell debatt, säga att konstitutionsutskottet inte skall ta några som helst hänsyn till om en åtgärd företagits av prominenta personer, vare sig dessa är företrädare för det egna partiet eller inte. Tvärtom har utskottet anledning att ställa sig särskilt kritiskt oberoende om det gäller prominenta personer. Annars kan det lätt komma att anses att vi utkräver politiskt ansvar och är så subjektiva att vi inte skulle kunna vilja anmärka på förhållanden som rör åtgärder där exempelvis ledamöter av det egna partiet varit inblandade. Jag trodde att vi hade kommit till den uppfattningen, att konstitutionsutskottet skall pröva frågorna från allmänna objektiva regler, i detta fall jävsregler. Så

har också utskottsmajoriteten gjort. Vad finns det då för anledning att dra in ovidkommande politiska synpunkter? Det gäller ju den konstitutionella granskningen. Där bör också utskottsmajoriteten hålla på att det gäller en prövning av författningsbestämmelser i enlighet med regeringsformen, och vi skall inte i onödan ge oss in på politiska spekulationer. Att det sedan kan tänkas att vi har meningsfränder som handlat på samma sätt som de kritiserade statsråden får vi inte ta någon hänsyn till. Det har förekommit flera gånger tidigare att utskottet varit enigt i sitt ställningstagande. Förra året var utskottet enhälligt i sitt ståndpunktstagande då det gällde ett ärende som rörde kammarrätten.

Denna betydelsefulla fråga gäller den svenska förvaltningens sedan länge hävdade anspråk på att stå fri från korruption och att vara objektiv i sin bedömning. Frågan är så väsentlig för den svenska folkstyrelsen, oberoende av vilket parti de kritiserade eller utskottsledamöterna tillhör, att vi ansett att vi inte skulle ha gjort vår konstitutionella plikt om vi inte hade skrivit en reservation.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag delar herr von Friesens och herr Braconiers mening, att det förhållandet att oppositionens representanter har medverkat till omvælet av herr Hörjel inte förändrar något i sak, men det kan å andra sidan inte vara farligt att nämna det. Här är det fråga om att rikta en anmärkning mot ett statsråd därför att han inte velat bryta en snart tioårig praxis, som därtill haft enhälligt stöd från prominenta företrädare från alla partier.

Jag vill ställa en fråga till herr von Friesen, och den berör också herr Braconier som instämde i vad herr von Friesen hade sagt. Herr von Friesen

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

sade i sitt första anförande att frågan om statssekreterarens konstitutionella ställning är ett spörsmål som måste utredas. I sitt andra inlägg sade han sedan att det finns saker som är så självklara att ingen utredning behövs. Jag skulle nu vilja fråga: Har herr von Friesen nu, några minuter senare, den mening som herr von Friesen gav uttryck åt i sitt första anförande eller den uppfattning herr von Friesen hade några minuter senare?

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag vill bara på herr Anderssons fråga svara, att vad som behöver utredas är frågan om statens representation i de statliga bolagen. Jag skisserade där en utväg som man skulle kunna överväga, men man kan också tänka sig annan möjlighet. Men vad som inte behöver utredas är olämpligheten av att statssekreterarna är engagerade så som skett i bland annat SAS:s styrelse. Den saken tycker jag inte kräver utredning på något sätt.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Den punkt som jag skall tala om gäller frågan om operahusets ombyggnad. Det kan, herr talman, anses onödigt att närmare redovisa några av de fakta, som finns i utskottets utlåtande. Jag tänker inte heller göra det, allra helst som frågan när det gäller rent ekonomiska beräkningar har varit föremål för ganska ingående interpellationsdebatter både i denna kammare och i första kammaren.

Jag skall endast försöka ta upp frågan om det konstitutionella ansvaret och om ett statsråds rätt och plikt. Handelsministern har hävdad att han inte kunnat handla på något annat vis än han gjort, mot vilket folkparti- och högerledamöterna inom konstitutionsut-

skottet riktat en anmärkning. Statsutskottet har sagt sin mening beträffande dessa remarkabla överskridanden, och utskottsmajoriteten har i sin skrivning hävdad att sådana anmärkningsvärda förhållanden inte får förekomma. Det är, särskilt om man har lyssnat till debatten i första kammaren i denna fråga, litet oklart huruvida alla utskottsledamöterna har tolkat utskottets skrivning lika. Jag fick nog det intrycket, att medan några ledamöter faktiskt i denna skrivning lade in ett klander mot handelsminister Lange utan att direkt ta ställning till om § 107 i regeringsformen där var tillämplig, ansåg man i varje fall på vissa håll inom utskottsmajoriteten att ett statsråd har plikt och skyldighet att granska de kalkyler, som ligger till grund för ett kostnadsförslag.

Herr talman! Om denna fråga endast hade gällt lotterimedel, kunde man visserligen ha haft olika uppfattning om huruvida så mycket lotterimedel skall användas till en restaurang eller inte. Statsrådet skulle i ett sådant fall med en viss konstitutionell rätt ha kunnat säga, att det enligt gammal praxis är han som själv avgör frågan om lotterimedlens användning. Man kunde naturligtvis ändå ha diskuterat frågan om lämpligheten av att låta så stor summa pengar gå till en restaurang.

Men, herr talman, det ligger inte till så i denna fråga. Riksdagen har här enligt vad ett enhälligt statsutskott understrekit fått bevilja mycket stora summor utöver lotterimedlen. Det gäller alltså en fråga, som faller under det ordinarie budgetarbetet, där riksdagen liksom över huvud taget när man använder skattebetalarnas pengar måste kräva en så noggrann redovisning av olika förhållanden som möjligt.

Jag vill dessutom, herr talman, närmare beröra en fråga, om vilken jag och herr Alemyr hade ett meningsutbyte. Det är från konstitutionell synpunkt anmärkningsvärt att man av

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

statsrådsprotokollen i denna centrala fråga inte kan få reda på någonting om anledningen till att t. ex. en post på 900 000 kronor i mars 1958 från den ena dagen till den andra blev överförd. Det är möjligt att herr Lange inte har ansvar för detta. I detta fall har vi egendomligt nog i riksdagen inga som helst dokument att hålla oss till. Vi har fått fram vissa uppgifter genom den pågående rättegången i denna fråga. Det kan sägas och det är möjligt att handelsminister Lange vill göra gällande, att denna post på 900 000 kronor, som blivit överflyttad, har kommit från byggnadsstyrelsen.

Jag anser för min del att det är att vilseleda riksdagen, om man inte i statsrådsprotokollen noga redovisar de kalkyler som sedan skall ligga till grund för riksdagens prövning. Det är alltså inte bara fråga om en prövning av lotterimedel, ty det här varit fråga om en summa av 6 miljoner kronor därutöver. Det är klart att man vid ett sådant förhållande — det vet naturligtvis det utskott som sysslat med detta — mycket noga går igenom de olika posterna. Man flyttar inte över 900 000 kronor från en post, som kallas Restaurangen, till en annan post utan att man konstaterar vilka kalkyler, som ligger till grund för detta.

Märk väl, ärade kammarledamöter, att kostnaderna för restaurangen i novemberförslaget 1957 var angivna till 5 miljoner plus 1,6 miljoner i följdutgifter. Det var alltså en fråga om 6,6 miljoner kronor. I marsförslaget 1958 var kostnaderna upptagna till 2,9 miljoner kronor.

Handelsministern har i dag i första kammaren och i höstas sagt, att man inte kan kräva av ett statsråd att denne kan vara så byggnadsakkunnig att han på något sätt kan ställa sig som domare över en underlydande myndighet.

Herr talman! Det resonemanget — jag har en känsla av att det även i viss mån ligger till grund för utskottsmajo-

ritetens skrivning — skulle ju innebära att man nästan aldrig skulle kunna pricka ett statsråd. Herr Sköld angreps under andra världskriget för förhållanden inom försvarsväsendet, varvid det senare kommit fram att han i vissa fall vilseletts av en del myndigheter. Där skulle man alltså ha kunnat säga, att försvarsministern inte kunde ha varit mera sakkunnig än de militära organ som lyder under honom. Det är en tolkning som socialdemokraterna aldrig hävdade på 30-talet. Man gjorde då en anmärkning just med anledning av att flygväpnet inte tagit fram noggranna kalkyler. Man gjorde en anmärkning därför att riksdagen inte haft möjlighet att pröva denna fråga. Man ansåg inte att beslutet i och för sig var felaktigt, men man ansåg det vara en skyldighet för vederbörande statsråd att redovisa så noggranna kalkyler som möjligt. Det var alltså socialdemokraternas sätt att se på saken den gången.

Det är väl ingen tvekan om att vi från riksdagens synpunkt måste få fram de kalkyler som är relevanta för vårt ställningstagande. Det är möjligt att det kommer nya anslagsäskanden i denna fråga. Lotterimedelsfonden är ju inte så stor, och skall staten fullfölja de förpliktelser, som andra organisationer har rätt att räkna med enligt tidigare praxis, är man inne på just riksdagens utgiftsrätt.

Med hänsyn härtill framstår det som ganska egendomligt att utskottsmajoriteten har velat göra gällande att man inte kan ta ställning till ansvarsfrågan därför att den är under juridisk utredning. Vad kan denna juridiska utredning egentligen konstatera? Den kan antingen konstatera att befattningshavare i byggnadsstyrelsen har gjort sig skyldig till någonting som är åtalbart, eller också kan den konstatera ett frikännande. Men vad har den saken med riksdagens konstitutionella prövning att göra? Handelsministerns ansvar vid prövningen av denna fråga kvarstår ju,

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

och det anmärkningsvärda är sålunda att man prutat ned från 6,5 miljoner till 2,9 miljoner. I det första förslaget som gällde 6,5 miljoner kronor förelåg mycket noggranna kostnadsberäkningar, men för det s. k. marsförslaget 1958, som ligger till grund för regeringens beslut, föreligger enligt den Ödeenska utredningen icke några som helst noggranna kalkyler.

Är det verkligen då fråga om att ett statsråd skall vara byggnadsakkun-ning? Han kan se att ytan är ungefär densamma och att inga stora förändringar har gjorts. Icke desto mindre har man prutat ner till ungefär hälften. Herr talman! Enligt mitt sätt att se måste statsrådet ha ett självständigt avgörande. Han måste säga sig, att här kan det gälla så stora belopp att jag inte kan handha denna fråga inom lotterimedelsfonden, utan jag måste gå till riksdagen för att begära nya summor. Men då står ju riksdagen inför ett fait accompli. Detta har understrukits i statsrådets yttrande. Man säger att det är fråga om ett engångsbeviljande, som det i framtiden inte kan vara tal om. Men bortsett från att vi i konstitutionsutskottet inte alls kan se någonting om att man flyttat över t. ex. 900 000 kronor från den ena posten till den andra, måste väl ändå det statsråd, som krävt att man skall pruta från över 6 miljoner kronor till 2,9 miljoner kronor, säga sig att de beräkningar som ligger till grund för ett beslut att på en enda dag föra över 900 000 kronor till en annan post utan att man kan se av några som helst papper att det har företagits någon ny utredning, verkligen är egendomliga. Statsrådet har själv sagt att det inte bör kosta mer än 3 miljoner kronor. Här kommer man med lösa kalkyler och skisser och säger att det inte går på 3 miljoner kronor.

Herr talman! När socialdemokraterna gjorde anmärkningar på 1930-talet — ett enda år 24 anmärkningar — var det i många fall på grund av ofullstän-

diga beräkningar. Man hävdade den svenska riksdagens rätt att närmare få besked om utgifterna. Då är det väl ganska anmärkningsvärt, om några inom utskottet tolkar sin skrivning så — det kanske utskottets talesman kan ge besked om — att herr Lange står fri från allt klander i denna fråga.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Få ärenden har under det gångna förvaltningsåret tilldragit sig en sådan uppmärksamhet som ombyggnaden av operahuset i Stockholm. Ehuru herr Braconier redan utförligt redogjort för reservanternas åsikter, vill jag i korta drag rekapitulera huvudpunkterna.

Den 16 mars 1956 fick byggnadsstyrelsen i uppdrag att inkomma med förslag till en renovering och ombyggnad av operahuset, avseende framför allt restauranglokalerna men även teaterlokalerna. De preliminära kostnadsuppgifterna för ombyggnaden av restaurangen slutade på cirka 3 miljoner kronor. Vid upprättandet av huvudritningarna kom emellertid byggnadsstyrelsen till en kostnad av 8,6 miljoner kronor förutom nödvändiga följdarbeten inom teaterlokalerna. Då ett sådant byggnadsföretag ansågs ekonomiskt ogenomförbart, framlade byggnadsstyrelsen i november 1957 ett nedprutat ombyggnadsförslag till en kostnad av 5 miljoner kronor utom följdåtgärder. Även detta förslag befanns emellertid vid föredragning för chefen för handelsdepartementet alltför kostnadskrävande, varför byggnadsstyrelsen kom med ännu ett nytt förslag till ombyggnad av restaurangen, varvid kostnaderna härför angavs till 2,9 miljoner kronor. Restaurangen var då utan festvåning. Detta förslag betraktades emellertid som otjänligt som ett underlag för förhyrning. Ingen restauratör, menade man, var villig att ta restaurangen, om inte någon festvåning ingick.

Till följd härav utarbetades ytterliga-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

re ett förslag, det s. k. marsförslaget. Ehuru en festvåning för restaurangen beräknades skola iordningställas, upp-gavs kostnaderna för restaurangens ombyggnad allttjämt till 2,9 miljoner kronor. Förslaget upptog härjämte ombyggnadsarbeten inom teaterlokalerna för en kostnad av 3,2 miljoner kronor. I april 1958 fick så byggnadsstyrelsen av Kungl. Maj:t i uppdrag att utföra arbetena på operahuset för en kostnad av högst 7 miljoner kronor. Styrelsen anmälde emellertid i maj 1960, att kostnaderna för ombyggnaden komme att avsevärt överskridas. En särskild utredningsman konstaterade också i november samma år, att kostnaderna sannolikt komme att stiga till över 18 miljoner kronor, varav drygt 12 miljoner kronor fölle på restauranglokalerna. Av utredningen syntes vidare framgå, att medel för operahusets ombyggnad i mars 1960 ställts till byggnadsstyrelsens förfogande utan att vederbörligt anslagsbeslut förelegat från Kungl. Maj:t.

Enligt utskottets mening har här förhållanden blottats som inte får förekomma inom statsförvaltningen — förhållanden som är ägnade att rubba allmänhetens förtroende för statsförvaltningen. Utan att närmare gå in på ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter och befattningshavare — resultatet av JK:s prövning föreligger ännu inte — har konstitutionsutskottets majoritet velat redovisa saken för riksdagen. Åtta reservanter med herr Sveningsson i spetsen har emellertid yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange.

Redan byggnadsstyrelsens vid olika tillfällen framlagda förslag om allt kraftigare nedpressade kostnadsberäkningar, utan att motsvarande nedskärningar i byggnadsprogrammet vidtagits, borde ha föranlett stor försiktighet från departementschefens sida då det gällde att bedöma om kostnadsramen skulle

kunna hållas, menar reservanterna. En PM av den 17 mars 1958, som legat till grund för byggnadsstyrelsens den 18 mars avgivna förslag och som för restaurangen upptog 0,9 miljon kronor högre belopp, synes ha föredragits i handelsdepartementet, innan förslaget framlades. Departementschefen måste således, anser reservanterna, ha varit medveten om att nämnda summa i det slutliga förslaget överflyttats från kostnaderna för restaurangen till en särskild kostnadsrubrik, avseende eftersatt underhåll av själva byggnaden. Detta förslag har sedan godkänts som grundval för Kungl. Maj:ts beslut utan att den nyssnämnda promemorian omnämnts i statsrådsprotokollet över beslutet eller i därtill hörande handlingar.

Herr talman! Vad ombyggnaden av själva restaurangen beträffar synes det vidare reservanterna oriktigt, att lotterimedel i den omfattning som varit fallet använts till byggande av en lyxrestaurang — i press och bland allmänheten har ett kraftigare ord använts. Härigenom har riksdagens beslutanderätt rörande statsutgifterna blivit åsidosatt. Riksdagen har också för kort tid sedan nödgats bevilja anslag av ordinarie budgetmedel för att täcka en viss del av merkostnaderna.

Det som förevarit synes enligt reservanternas uppfattning ge vid handen, att departementschefen inte övat den kontroll som varit påkallad eller med erforderlig vaksamhet följt utvecklingen av ärendet. Därav, herr talman, anmärkningen mot departementschefen enligt § 107 regeringsformen.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Alla i kammaren torde vara överens på en viktig punkt i denna trista affär, nämligen att det — som konstitutionsutskottet uttrycker saken — »blottats förhållanden, som icke få förekomma inom statsförvaltningen och som äro ägnade att rubba allmänhetens förtroende för densamma». Lyckligtvis

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

är det fråga om ett undantag. Jag konstaterar detta, inte i syfte att bagateliserar vad som hänt, utan för att markera ett avståndstagande från dem som vill ta enstaka olycksfall till utgångspunkt för generella omdömen om statsverksamheten.

Som alla känner till pågår en utredning rörande ombyggnaden av operahuset inom justitiekanslersämbetet. Härvid prövas om ämbets- eller tjänstemän gjort sig skyldiga till fel och försummelser. Det dröjer ännu någon tid innan vi får besked, huruvida det blir åtal och domstolsprövning. Mot den bakgrunden är det svårt att i dag fastställa ansvarsfördelningen. Detta kan beklagas, men det går inte att ändra på sakförhållandet. När reservanterna ändå försöker göra detta får man en känsla av att frestelsen att inkassera eventuella politiska fördelar blivit dem övermäktig.

I den reservationsvis framförda anmärkningen mot handelsministern anges att han år 1958 försummat att kontrollera av byggnadsstyrelsen lämnade kostnadsuppgifter. Det läggs honom också till last att han därefter icke tillräckligt vaksamt följt utvecklingen.

Det är med största tvekan jag tar upp en debatt på den första punkten. Orsaken till denna tvekan är att 1958 års beslut har vunnit decharge. Vad som förevar i denna fråga 1958 och lämnades utan anmärkning vid granskningen 1959 har ju enligt grundlagens bestämmelser vunnit decharge. Jag tror det är angeläget att slå vakt om denna regel, ty annars vet vi inte var vi hamnar. Följer vi regeln ger vi givetvis mindre utrymme åt dem som önskar briljera genom att vara efterkloka. Att jag trots min tvekan säger några ord om saken beror på att jag inte vill att den ensidiga skildring och bedömning som här lämnats skall stå oemotsagd.

Genom två fylliga interpellationssvar, proposition nr 23 och statsutskottets utlåtande 44 i år samt nu genom konsti-

tutionsutskottets memorial torde det vara väl sörit för redovisningen av vad som i verkligheten har hänt. Det är endast på en punkt som jag vill komplettera vad som har sagts här i debatten. Det gäller statsrevisorernas uttalande i berättelsen till 1958 års riksdag och riksdagens uttalande med anledning av statsutskottets förslag. Revisorerna, vilka förmodligen skrev sin berättelse på hösten 1957, framhöll nämligen att operabyggnadens restaurering planlagts och bedrivits på ett mera omfattande och kostnadskrävande sätt än som varit strängt erforderligt. I detta uttalande instämde även riksdagen. Enligt utskottets mening, hette det, har revisorerna även goda skäl för sitt uttalande om angelägenheten av att slutlig ställning snarast toges till frågan. Detta blev också riksdagens enhälliga uttalande.

Dessa uttalanden av revisorer, statsutskott och riksdag utgör givetvis inget försvar för uraktlåtenhet i fortsättningen att prestera så långt möjligt fullständiga ritningar och kostnadsberäkningar. Men riksdagens eget uttalande om angelägenheten att söka hålla igen i fråga om planeringskostnader och önskemålet om ett snabbt beslut bör kanske ändå tas med i bilden för att den skall bli korrekt. Projektörsarvodena på operabyggnaden rör sig ju om den nätta summan av mellan 2 och 3 miljoner kronor.

Så snart handelsministern fick besked om att de anvisade 7 miljonerna var otillräckliga, tillkallades generaldirektören Ödeen för att utreda anledningen till kostnadsöverskridandet. Denne fann att kostnaderna för restaureringen, vilka av byggnadsstyrelsen beräknats till 2,9 miljoner, borde ha uppskattats till närmare 7 miljoner kronor. Det rörde sig alltså om en felkalkyl på närmare 4 miljoner kronor.

Den kärnfråga som vi här ställs inför — om det kan anses möjligt att nu pröva statsrådets ansvar för ett beslut

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

som ligger över tre år tillbaka i tiden — är spørgsmålet huruvida statsrådet bort underkänna de kostnadsberäkningar som de under tjänsteansvar arbetande experterna i byggnadsstyrelsen kommit fram till. Det är bra att det ställs stora krav på departementscheferna, det skall vi göra. Men att de säkrare än byggnadsexpertis skall kunna bedöma vad det kostar att riva och bygga om gamla byggnadsminnesmärken, där det också gäller att ta särskild hänsyn till vissa inslag av kulturhistoriskt värde, det kravet tycker jag ändå starkt kan ifrågasättas. Det är inte riktigt, som herr Braconier tycks mena, att ytan är helt avgörande för byggnadskostnaderna. När jag hör herr Braconiers resonemang undrar jag om han vid inköp av konst betalar per kvadratmeter, men det tror jag verkligen inte.

Under mina 13 år i denna församling har jag inte hört någon yrka att departementen skall förstärkas med sådan teknisk-ekonomisk expertis som kan sätta sig till doms över de ansvariga verkens beräkningar. Det kan för övrigt vara lämpligt att i detta sammanhang ange vad byggnadsstyrelsen själv säger på denna punkt.

»Enligt styrelsens uppfattning är det naturligt, att man vid en restaurering av detta slag måste röra sig med betydande osäkerhetsmarginaler. Styrelsen vill emellertid — närmast med anledning av vad som anförts i den allmänna debatten rörande operahusutredningens betänkande — framhålla som något självklart, att statsmakterna måste ha anledning att sätta tilltro till de kostnadsberäkningar, som byggnadsstyrelsen i egenskap av fackorgan presenterar. Det skulle vara absurt, om byggnadsstyrelsen fungerade på sådant sätt, att de medelsanskaffande myndigheterna skulle behöva anlita annan byggexpertis för att kontrollera kostnadsuppskattningar och beräkningar.»

Reservanternas ståndpunkt här är

alltså enligt byggnadsstyrelsen absurd. Men jag skulle tro, herr talman, att det finns många i denna kammare, vilka i egenskap av kommunalmän har råkat ut för liknande malörer som den herr Lange i egenskap av statsråd har råkat ut för. Själv har jag en gång som ordförande i en skolstyrelse släppt igenom ett byggprojekt, där vederbörande arkitekt gjort en felaktig volymberäkning och därigenom kommit fram till för låga kostnader. För att dra en parallell skulle jag alltså inte ha iakttagit kommunens sannskyldiga nytta genom att icke ha upptäckt arkitektens felräkning. Men jag kan försäkra herrar Hammar och Braconier, att ingen högerman eller folktopartist i Linköping, mig veterligt, har lagt mig till last att jag inte upptäckt arkitektens felräkning.

Reservanternas andra anmärkning går ut på att statsrådet inte tillräckligt vaksamt följt utvecklingen. Vid olika tillfällen har emellertid statsrådet frågat företrädare för byggnadsstyrelsen, huruvida kostnaderna höll sig inom de beviljade 7 miljoner kronorna. Jag vill fråga reservanternas vad de anser att handelsministern egentligen skulle ha gjort. Anser ni att herr Lange då han kom hem från sina utlandsresor för regeringen och EFTA — det var åtskilliga sådana resor under denna tid — skulle ha skyndat i väg till Operan för att bland rivningsbråten och hantverkare söka skaffa sig en uppfattning om att kostnadskalkylen i verkligheten höll? Eller vill ni bestrida riktigheten av statsrådets uppgifter, att han gjort upprepade förfrågningar hos tjänstemän i byggnadsstyrelsen huruvida kalkylerna höll?

Om man har en byggnadsstyrelse, som är ansvarig för byggandet, måste det vara denna styrelses uppgift och ingen annans att svara för att byggnadsverksamheten fullföljs i enlighet med föreliggande beslut.

När man läser handlingarna i detta

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

mål, får man en känsla av att det är flera sammanfallande olyckliga omständigheter som lett till kostnadsöverskridandet. Ansvar för Operans verksamhet och ansvar för operabyggnaden är splittrat. 1955 års hyresavtal mellan teaterbolaget och restaurangbolaget träffades med de bristande förutsättningar som förelåg från teaterbolagets sida. Det har också på vissa håll framskymtat, att det funnits en ambition att göra operarestaurangen till någonting som överglänste allt tidigare existerande i Skandinavien. Denna ambition har — det tror jag vi alla sett — saknats hos handelsministern. Detsamma kan man dock inte säga om de privata intressen som är engagerade i denna sak. Jag tror inte heller att man därvidlag kan frita operastyrelsen med dess ordförande, före högerriksdagmannen och chefredaktören för Svenska Dagbladet, fil. dr Ivar Anderson. Byggnadsstyrelsens arbetsformer och dess brist på personal får väl anses — välvilligt tolkat — vara den väsentliga orsaken till den ekonomiska felbedömning som här skett.

Innan jag slutar, vill jag emellertid ge uttryck för den glädje jag känner över den allmänna reaktion som detta kostnadsöverskridande har mötts av. Det är ett hälsotecken i den svenska nationen. Jag tror att denna enhälliga reaktion och den utredning, som snabbt sattes till för en översyn av byggnadsstyrelsens organisation, i fortsättningen skall skydda oss från obehagliga händelser av detta slag.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman berörde först frågan, huruvida decharge inte redan var beviljad. Hur kan i så fall utskottsmajoriteten skriva som den gör? Om utskottsmajoriteten haft denna uppfattning, att decharge hade beviljats, skulle den ha sagt att frågan inte kunde tas upp ur konstitutionell synpunkt. Det har utskottet inte gjort

utan har i stället kommit fram till att det föreligger anmärkningsvärda förhållanden. Jag underströk redan i mitt första anförande att den centerpartist i första kammaren, som jag refererade, ansåg att det i denna skrivning låg ett klander mot handelsministern. Hur det förhåller sig härmed får vederbörande centerpartist själv klargöra.

Jag vill göra herr Andersson i Linköping uppmärksam på att han helt förbigick det egendomliga förhållandet, att i jämförelsen marsförslaget upptogs till endast 2,9 miljoner, ehuru man för att få en rättvisande jämförelse borde ha lagt till 900 000 kronor. Är det inte att vilseleda den grundlagsprövande instansen? Skulle man 1958 ha vetat, att en post helt plötsligt förts över på detta sätt? Det är väl orimligt.

Det finns ju dessutom inga utförliga handlingar i denna fråga. Jag finner det i hög grad anmärkningsvärt att utskottets talesman förbigick den konstitutionella prövningsrätten.

Herr Andersson i Linköping säger vidare, att statsrådet inte hade något annat att göra än att godta de beräkningar som en underlydande myndighet gjort. Jag har redan framhållit att socialdemokraterna tidigare i en rad anmärkningar mycket skarpt sade ifrån, att man inte kunde godta, att statsråden icke gör en självständig prövning. I dag passar det socialdemokraternas talesman att komma med en helt ny syn på denna konstitutionella fråga. Hur skall vi i konstitutionsutskottet kunna slå vakt om grundlagarnas bestämmelser angående riksdagens fria prövningsrätt, om i varje fråga statsrådet säger att han litade på den underlydande myndigheten. Dessutom fanns det — och här kommer man in på sakfrågan — i novemberförslaget noggranna kalkyler, som enligt statsrådets mening var alltför höga för att man skulle kunna godta dem. I stället kom man i decemberförslaget och marsförslaget 1958 med en hälften så stor summa. Det var inte jag

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

utan herr Andersson i Linköping som påstod att det inte fanns några klara beräkningar. Även utskottsmajoriteten säger i utlåtandet att det var anmärkningsvärt, att det kunde skilja så mycket i fråga om beloppen utan att man gjort några större ändringar i byggnadsprogrammet.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Frågan om operabygget har som redan sagts varit föremål för riksdagens behandling i flera olika omgångar. Det finns naturligtvis anledning att i detta fall tala om en skandal. Utskottets kritik av vad som förekommit är ju också synnerligen hård:

»Genom den verkställda särskilda utredningen angående orsakerna till fördyringen av ombyggnadsarbetena och vad som i övrigt blivit känt efter den 10 januari 1960 har likväl blottats förhållanden, som icke få förekomma inom statsförvaltningen och som äro ägnade att rubba allmänhetens förtroende för densamma. Vad sålunda förekommit i frågan om operahusets ombyggnad och sin uppfattning härom, så långt detta spörsmål nu går att bedöma ur konstitutionell synpunkt, har utskottet . . . funnit sig icke kunna underlåta att för riksdagen tillkännagiva.» Vi har till utlåtandet fogat en promemoria, där hela ärendet mycket ingående redovisas.

Vad som emellertid varit avgörande för mig är att ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter och befattningshavare inte nu kan fastställas. Utredningar härom pågår. Man kan naturligtvis gå efter den enkla regeln att statsrådet är ansvarig, även om andra har syndat, och alltså göra en anmärkning enligt § 107 regeringsformen. För min del har jag inte ansett mig kunna vara med om något sådant. Enligt min mening är det tillräckligt att utskottet gör ett tillkännagivande för riksdagen.

I debatten har det också talats om lotterimedelsfonden. De pengar som använts för Operans och Dramatens om-

byggnad är emellertid inte vanliga lotterimedel, utan särskilda lotterier har ordnats för ändamålet. Man kan alltså inte som herr Braconier gjorde säga att andra ändamål som skall tillgodoses med medel ur lotterimedelsfonden har blivit lidande på detta.

Detta har ingen inverkan på den konstitutionella frågan, men det bör ändå klargöras — rätt skall vara rätt även i detta fall.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är medveten om att det är föga brukligt att en statsrådets ledamot tar till orda i anledning av reservationsvis framförda anmärkningsförslag i konstitutionsutskottets dechargememorial. Trots denna praxis anser jag mig denna gång med anledning av arten av de anklagelser, som en minoritet inom utskottet riktar mot mig och särskilt med hänsyn till vad som anförts i debatten likväl ej kunna underlåta att göra ett par påpekanden och understrykanden. Jag har tidigare varit i tillfälle att inför riksdagen utförligt redovisa de omständigheter som medfört den synnerligen stora och ur alla synpunkter beklagliga fördyringen av Operans ombyggnad. Senast skedde det i en proposition i år. Låt mig ändå, med risk för att upprepa mig själv eller vad andra sagt, i korthet fastslå följande.

Att lotterimedel i och för sig skulle kunna disponeras för ombyggnaden av restaurangen har principiellt inte ifrågasatts vare sig i utskottets memorial eller, om jag rätt förstår det, i reservationen. Vad man vänder sig mot är att kostnaderna blivit så höga och att riksdagen i efterhand nödgats bevilja särskilda anslag för täckande av en avsevärd del av de icke förutsedda merkostnaderna. Sedan operaledningen med hänsyn till Operans eget behov velat ge företråde för restaurangombyggnaden och byggnadsstyrelsen inte an-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

sett lokalerna lämpliga för andra ändamål, skulle det också enligt min mening vara orimligt att inta den ståndpunkten att medel under inga förhållanden skulle kunna ställas till förfogande för denna ombyggnad. Det är sålunda, om jag förstått saken rätt, inte på den punkten som kritiken har satt in.

Vid bedömningen av huruvida jag i egenskap av chef för handelsdepartementet brustit i vaksamhet när det gällt att hålla kostnaderna för restaurangbyggnaden inom rimliga gränser anser jag att följande fakta bör hållas i minne.

Det i november 1957 framlagda ombyggnadsförslaget var grundat på en omsorgsfull kostnadsutredning, verkställd under ett och ett halvt år. Kostnaderna för denna utredning uppgick till 400 000 kronor. Medel hade anvisats på mitt förslag. Inom byggnadsstyrelsen fanns sålunda vid denna tidpunkt ett omfattande kalkylunderlag, som enligt min uppfattning borde ha gjort det möjligt för styrelsen att presentera realistiska alternativ till den i november ursprungligen föreslagna ombyggnaden. Jag hade ingen anledning att misstänka att man avsiktligt skulle vilja vilseleda mig. Jag hyser inte heller nu några misstankar av den arten, det vill jag uttryckligen ha sagt.

Jag ansåg mig därför kunna acceptera, att ett efter fackmannaprövning starkt nerprutat förslag skulle kunna godtas, även om jag inte hade förutsättningar och möjligheter att kontrollera hur pass verklighetstroget det var. Jag saknade i varje fall skäl att misstänka, att dessa kostnadskalkyler inte var realistiska. Jag vill i det sammanhanget också instämma i vad herr Andersson i Linköping här har framhållit, att kostnaderna för en ombyggnad inte är en enkel funktion av golvytan. Till herr Braconier vill jag vidare säga, att det inte var jag, som verkställde denna kostnadsberäkning, utan experter, till vilka jag hade tillgång.

Jag ansåg mig kunna acceptera detta

nerprutade förslag, som första gången framlades i december 1957 och återigen i mars 1958. Byggnadsstyrelsen har sålunda två gånger officiellt redovisat samma belopp, som ingått i grunderna för det av Kungl. Maj:t den 11 april 1958 anvisade byggnadsanslaget. Jag vidtog, trots att jag inte hade några anledningar att misstänka att dessa kostnadsberäkningar inte borde hålla, likväl ytterligare den försiktighetsåtgärden att från början maximera anslaget för att ytterligare ge uttryck åt att det inte borde få överskridas. Detta framgår också av beslutet.

I utskottets memorial påpekas, att i det kostnadsförslag, som avgavs i mars, en särskild post, belöpande på 900 000 kronor, utöver kostnaderna för restaurangombyggnaden, vilka upptagits till 2,9 miljoner kronor — detsamma som i december — redovisats såsom allmänna byggnadsåtgärder samt reparation och underhåll. Av reservationen får man närmast det intrycket, att jag på något sätt föranlett denna ändrade rubricering för att ge ett intryck av att kostnaderna för restaurangombyggnaden skulle bli så låga som möjligt. Det intrycket stärktes, när jag lyssnade till vad herr Braconier hade att anföra. Jag vill bestämt tillbakavisa ett sådant förmodande. Den återopade promemorian har aldrig ingivits till departementet; det har jag förvissat mig om.

Däremot har alla parter varit eniga om att vissa reparationer varit nödvändiga under alla omständigheter. En korrekt redovisning har självklart hela tiden eftersträvat från handelsdepartementets sida. Av den Ödeenska utredningen framgår med all tydlighet, att ifrågavarande 900 000 kronor verkligen avser underhållsarbeten, som under alla förhållanden, oberoende av lokalernas användning, förr eller senare måst utföras. Man kan sålunda inte göra gällande, att denna rubricering varit oriktig. Beloppet 2,9 miljoner i december var lika stort också i mars.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Därtill kom de 900 000 kronorna för reparationsarbetena, och hänsyn har tagits till dem vid den anslagsanvisning, som Kungl. Maj:t på min föredragning gjort.

Jag förstår, uppriktigt sagt, ärade kammarledamöter, inte riktigt vari det anmärkningsvärda ligger!

Nästa fråga som anmäler sig är huruvida chefen för handelsdepartementet, sedan medelsanvisningen en gång gjorts för operaombyggnaden, försummat att vidta åtgärder för att tillse att kostnaderna hölls inom den fastställda ramen. I detta sammanhang vill jag upplysa om att rivnings- och avlastningsarbetena inom Operakällarens lokaler inte påbörjades förrän i april 1959, enligt vad som upplysts från byggnadsstyrelsen. Påbyggnaden av restauranglokalerna — närmast festvåningen och lunchrummet — tog sin början i september samma år. Nog måste man ändå erkänna, att det kan vara svårt att överblicka kostnadsutvecklingen innan arbetena satts i gång. Jag undrar också, om det verkligen skall äligga en departementschef att sedan byggnadsföretaget satts i gång i detalj följa och granska hur ett ansvarigt ämbetsverk utför ett givet uppdrag.

När byggnadsstyrelsen i maj månad 1960 på min uttryckliga begäran inkom med en första redovisning och härvid för första gången anmälde, att kostnadsberäkningarna inte höll, hade byggnadsarbetena sålunda pågått i ungefär ett år. Nybyggnadsarbetena för Operakällaren hade varit i gång under åtta å nio månader. De är som bekant ännu inte avslutade. Till denna tidpunkt hade av det ursprungligen anvisade beloppet, 7 miljoner kronor för hela ombyggnaden, endast sammanlagt 3 miljoner kronor tagits i anspråk. Härutöver hade byggnadsstyrelsen rekviderat ytterligare 3 miljoner kronor men utan att antyda, att man befarade anslagsöverskridande. Kan

man verkligen göra gällande, att jag före denna tidpunkt haft anledning att misstänka att kostnadsberäkningarna ej skulle hålla? Den redovisning, som byggnadsstyrelsen i slutet av maj på min begäran inlämnade, föranledde mig att omedelbart tillkalla särskild utredningsman. Utvecklingen herefter torde vara känd av alla, som haft anledning att sätta sig in i detta ärende. Mot de åtgärder, som av mig vidtagits sedan jag fått kännedom om kostnadsöverskridandet, har såvitt jag förstår heller inga erinringar riktats.

Herr talman! När jag ändå har ordet, vill jag tillfoga att jag har svårt att förstå att den omständigheten, att justitiekanslerns pågående granskning av myndigheternas handläggning av denna fråga inte avslutats, på något sätt kan påverka eller hindra bedömningen av mitt konstitutionella ansvar. Mina åtgöranden och eventuella försummelser kommer ju inte att granskas i det sammanhanget. De är kända och redovisade, och jag vill på det bestämdaste bestrida, att någonting i det sammanhanget hållits dolt.

Vad jag nu anfört, herr talman, och de fakta jag framlagt anser jag bör beaktas av dem, som vill bilda sig en uppfattning om huruvida den av reservanterna föreslagna anmärkningen enligt § 107 i regeringsformen verkligen har fog för sig eller ej.

Herr BRACONIER (h) kort gemmäle:

Herr talman! Handelsministern började sitt anförande med att säga, att reservanterna inte hade tagit upp frågan, huruvida lotterimedel egentligen skulle användas till en lyxrestaurang. Det står dock i reservationen, att det är tveksamt om lotterimedel bör användas för detta ändamål. Det kan kanske sägas, att om lotterimedlen räckt till utan att riksdagen därmed hade ställts inför det engångsavgörande, som statsutskottet hade att ta ställning till, hade handelsministern själv fördelat peng-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

arna enligt principer, som han ansett vara lämpliga. Men här ställde handelsministern riksdagen inför ett tvångsavgörande genom att han beviljat medel, som han inte hade rätt att självständigt förfoga över.

Handelsministern säger sedan, att marspromemorian aldrig inkom till handelsdepartementet. Men om handelsministern tar del av marsförslaget, skall han finna att man där hänvisar till marspromemorian. Skulle det då inte ha funnits skäl för handelsministern att begära att få se marspromemorian, eller skulle vi i konstitutionsutskottet ha vilseletts på det sättet, att vi skulle ha förutsatt att handelsministern hade sett marspromemorian utan att så varit fallet? Jag påpekade vidare att om man jämför marsförslaget 1958 med novemberförslaget finner man en skillnad på 900 000 kronor.

Hur skulle vi i konstitutionsutskottet av de bristfälliga handlingarna ha kunnat se hur det förhöll sig? Utan att man behöver vara byggnadssakkunnig bör det väl ändå ha framstått som anmärkningsvärt att man ändrar det begärda beloppet från 3 till 6 miljoner kronor på en månad utan att handelsministern anser det vara befogat att ens se efter, om det är fråga om skisser eller inte. Det framgår dock av den Ödeenska utredning, som redovisats av utskottsmajoriteten, att det inte var så stor skillnad mellan mars- och novemberförslaget, att det kunde finnas anledning att över huvud taget tro att man kunde få ned kostnaderna till 2,9 miljoner kronor.

Är det inte ett statsråds skyldighet att när det gäller pengar som skall beviljas av riksdagen ge det grundlagsvårdande utskottet allt det material som finns tillgängligt för att man skall få en noggrann prövning av saken, så att riksdagen skall veta om den bör godkänna beloppet eller inte. Det är det minsta man kan begära av ett statsråd, som har en så pass stor fråga un-

der sin förvaltning, att han inte hänvisar denna till en underordnad myndighet, allra helst som vi i detta fall inte fått reda på det rätta sakförhållandet utan frågan delvis gått till en juridisk myndighet.

Mot slutet av sitt anförande riktar herr Lange en anmärkning mot utskottsmajoriteten, ty det är utskottsmajoriteten som skrivit detta om den juridiska prövningen innan man tar ställning till ansvarsfrågan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Jag tror att herr Braconier missförstod mig. Jag har aldrig gjort gällande att utskottet inte tagit upp frågan, huruvida lotterimedel för detta ändamål skulle få användas. Vad jag sade och som kommer att framgå av protokollet, herr Braconier, är att utskottet i princip inte har velat avvisa tanken på att lotterimedel under förhandenvarande omständigheter toges i anspråk för den ombyggnad, varom det här är fråga.

Sedan vill jag bara, herr talman, i anledning av det sista som herr Braconier sade, tillägga att jag hade litet svårt att överlämna någon promemoria till byggnadsstyrelsen, till utskottet eller till herr Braconier, ty jag har aldrig fått den i min hand. Den har aldrig ingivits i departementet, och jag har ännu inte sett den annat än återgiven i den utredning som utskottet åberopar.

Herr **BRACONIER** (h) kort genmäle:

Herr talman! När handelsministern kom in på frågan om vad reservanterna hade skrivit om lotterimedel, ber jag att ordagrant få citera några rader i reservationen för att ingen oklarhet skall kvarstå om detta. »Vad ombyggnaden av restaurangen beträffar synes det oss oriktigt att lotterimedel i den omfattning som skett använts till byggande av en lyxrestaurang.» Det var

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

uttrycket »i den omfattning» som jag utvecklade. Här ställs riksdagen inför nya åtgöranden och det var helt oriktigt.

Sedan tog jag upp frågan om konstitutionsutskottets prövning. Det är givet att om vi i konstitutionsutskottet får reda på att det föreligger en promemoria som grundval för byggnadsstyrelsens beräkningar, som herr Lange utan vidare accepterar, utgår vi ifrån att handelsministern på något sätt begärt dessa handlingar, ty så snabbt behöver inte en fråga av denna storleksordning beslutas, att handelsministern inte ens införskaffar alla nödiga handlingar som finns.

Herr **HAMMAR** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord om lotterimedlen. Vi är alla överens om att dessa i första hand skall gå till konstnärliga, kulturella eller välgörande ändamål. Att såsom i detta fall använda denna väldiga miljonsumma till den restaurang, som är inrymd i operahuset, synes åtminstone reservanterna vara snudd på övertramp i fråga om lotterimedelsförordningen. Vi har också anmärkt att vad ombyggnaden av restaurangen beträffar synes det oss oriktigt att lotterimedel användes i den omfattning som skett.

Så en fråga till. Bakom novemberförslaget 1957 låg en omsorgsfull kostnadsberäkning. Kalkylunderlaget var omfattande och det fanns ingen anledning för statsrådet annat än att godta denna beräkning. Men sedan går statsrådet helt plötsligt in för ett nästan till hälften nedprutat förslag. Vad är det som tagits bort? Vad har utgått ur den ursprungliga mycket omsorgsfulla kostnadsberäkningen efter statsrådets ståndpunktstagande? Att statsrådet ändå på något sätt hade på känn att det inte var så klart med det hela ligger väl däri att statsrådet maximerar beloppet.

Beloppet överskreds dock — trots att de ansvariga ämbetsverken naturligtvis måste vara medvetna om att beloppet var maximerat. Det är på den punkten, som vi reservanter också satt in vår kritik. Vi menar, att kontrollen måste ha försummats och att departementschefen inte har iakttagit erforderlig vaktsamhet. Som också utskottets majoritet understrukt, är det icke minst säreget att medel ställdes till byggnadsstyrelsens förfogande utan att vederbörligt anslagsbeslut från Kungl. Maj:t förefanns.

Herr **FÄLLDIN** (cp):

Herr talman! Jag vill anknyta till vad handelsministern började sitt anförande med. Han konstaterade att inte ens reservanterna hade anmärkt på att särskilda lotterimedel hade använts för ombyggnaden. Jag uppfattade det så att det gällde restaurangdelen av operabyggnaden. Om jag har sett rätt i memorialet har sammanlagt 11 miljoner kronor, varav 2 miljoner förskoterats i avvaktan på att riksdagen skulle ta ställning till täckande av merkostnaderna, anvisats för detta ändamål. Den sista utredningen visar att det kommer att sluta på över 18 miljoner kronor, varav 12 miljoner kronor representerar kostnader för restauranglokalerna.

Reservanterna säger, vilket herr Bräconier läste upp, att man tycker att det är oriktigt, att lotterimedel i den omfattning som skett används för ifrågavarande ändamål. Jag får väl uppfatta det så att det inte är fråga om någon formell anmärkning mot principen att särskilda lotterimedel har använts till ombyggnad av Operakällaren. Anmärkningen gäller omfattningen, storleken av de medel som använts. Vid vilken nivå reservanterna skulle varit nöjda framgår inte av reservationen. Reservanterna har inte sagt hur de vill ha det. De har endast talat om om-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

fattningen. De menar väl att det inte är spikat hur de särskilda lotterimedlen skall användas.

Lotteriernas ändamål har angivits av handelsministern i ett interpellations-svar den 6 december 1960. Där sades det att de särskilda lotterierna anordnas till förmån för konst, teater och andra kulturella ändamål.

Jag tycker att om majoriteten i utskottet hade fullföljt den linje som herr Larsson i Luttra gjorde sig till tolk för, nämligen att man i högre grad skulle sikta till att ge anvisningar för framtiden än att framföra anmärkningar med stöd av 107 § regeringsformen — en åtgärd som av utskottsmajoriteten ansetts allt för kraftig i anledning av händelser som ligger bakåt i tiden och där ansvarsfrågan inte med säkerhet kan fastställas, så borde man ha givit uttryck för någon uppfattning om hur dessa medel borde användas i framtiden.

Med tanke på situationen ute i bygderna, där många i hög grad angelägna kulturella önskemål får skjutas på framtiden och över huvud taget många kulturyttringar inte längre kan upprätthållas på grund av medelsbrist reagerar jag starkt emot att man använt sådana medel på det sätt som här skett. I motiveringen för de lotterier som anordnats är ju klart utsagt att avsikten är att främja konst, teater och andra kulturella ändamål. Här har en mycket stor del av sådana medel gått till en guldkrog. Man kan visserligen säga att det musiceras där, men detta musicerande är väl ändå något sekundärt. Jag har mycket liten förståelse för att man på detta sätt inkräktar på medel som man, om jag har uppfattat det rätt, ursprungligen hade tänkt sig skulle ställas till förfogande för konst, teater och vad vi vanligtvis kallar kulturella ändamål.

Herr talman! Jag tror att den allmänhet som köpt ifrågavarande lotter och uppenbarligen gjort det med mycket stort intresse skulle ha reagerat på

ett annat sätt, om man hade kunnat tänka sig, att medlen skulle komma att användas på detta sätt. Jag har känt ett behov av att ge uttryck åt denna uppfattning och vill sluta med att säga, att jag skulle ha varit betydligt mera tillfreds, om konstitutionsutskottet hade sett som sin uppgift att ge uttryck åt hur dessa speciella lotterimedel i framtiden skall användas.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det förefaller mig som om statsrådet och chefen för handelsdepartementet egentligen inte gick närmare in på det som väl är den mest avgörande punkten när det gäller att bedöma, om han vid handläggningen av denna fråga iakttagit tillräcklig omsorg och försiktighet.

Låt mig hänvisa till vad konstitutionsutskottets majoritet uttalar på sid. 12 i betänkandet. Man konstaterar där att i november 1957 förelåg ett förslag som upptog en kostnad för restaurang *utan festvåning* på fem miljoner kronor. Att man dessutom skulle få räkna med vissa följdåtgärder som drar kostnader har ju även framgått av memorialen. Alltså, 5 miljoner kronor plus en del extra kostnader var vad man hade att räkna med utan festvåning. Statsrådet sade själv nyss att denna beräkning var grundad på noggranna kalkyler. Några månader senare accepterar statsrådet, och regeringen fattar beslut på grundval härav, en beräkning, enligt vilken restaurangen *inklusive festvåning* skulle kosta 2,9 miljoner kronor. Jag skall inte gå in på den tillkommande posten 0,9 miljon för att inte uppehålla mig vid detaljer. Väsentligt över 5 miljoner kronor skulle restaurangen alltså kosta utan festvåning enligt en noggrann beräkning. Några månader senare får statsrådet höra, att man kan bygga restaurang inklusive festvåning för ungefär halva summan. Men det föranleder inte statsrådet att begära några noggranna kostnadskalky-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

ler. Den promemoria, på vilken man stött sig, har han aldrig sett. Han har tydligen inte begärt att få se den. Han har bara accepterat detta verkligen underbara besked, att man kunde bygga restaurangen med festvåning för cirka halva kostnaden mot vad den några månader tidigare skulle kosta utan festvåning. Jag tycker att handelsministern där visade prov på en lättrogenhet som överstiger det normala. Hade handelsministern sagt sig: Nej, detta kan inte vara riktigt, hade han naturligtvis begärt att få noggrannare kalkyler. Vad hade detta lett till för resultat? Ja, det hade säkerligen lett till att dessa kalkyler hade kommit fram.

Utredningsmannen framhåller att först i maj 1959, alltså 13 månader efter det att statsrådet fattade beslut, påbörjades noggrannare kalkyler. Utredningsmannen anser det tydligen högst anmärkningsvärt, att man dröjt så länge med att utarbeta de noggrannare kalkylerna. Det är väl alldeles uppenbart, att myndigheten i fråga inte kunde ha förfarit på detta sätt, om statsrådet i april 1958 hade sagt: Nej det är inte gärna möjligt, att man kan bygga en restaurang med festvåning för ungefär halva kostnaden mot vad utgifterna för en restaurang utan festvåning skulle ha belöpt sig till.

De standardförskjutningar och dylikt som det var fråga om behöver jag inte ta upp här, ty de påverkar inte en jämförelse i stort.

Herr Rydén har redan vid en tidigare debatt framfört synpunkter av ungefär samma slag som jag nu framfört. Även i dag har en del talare, t. ex. herr Braconier och herr Hammar, såvitt jag kan finna varit inne på samma linje. Men statsrådet har visat stor förmåga att inte närmare gå in på just denna springande punkt. Detta är orsaken till att jag ytterligare vill stryka under densamma.

Statsrådet har i dag även haft förvarare — bl. a. herr Andersson i Lin-

köping — men jag vet inte, om statsrådet är så alldeles tillfredsstäld med deras försvar. Herr Andersson i Linköping jämför med sig själv och säger: »Jag har varit utsatt för att arkitekter gjort felberäkningar, och där blev jag lurad. Ingen har hängt mig för det hemma i Östergötland, så ingen kan väl vilja hänga herr Lange i riksdagen för en liknande sak.» Men herr Andersson glömde, att parallellen inte håller. Herr Andersson hade väl inte i förväg en kalkyl att en skola utan extra matsal skulle kosta dubbelt så mycket som den skola med matsal, som herr Andersson möjligen var med om att ge anslag till. Hade herr Andersson först haft en siffra för en skola utan matsal och sedan låtit sig luras att man kunde bygga mera för halva kostnaden, undrar jag om inte herr Andersson också skulle fått kritik i Östergötland. Jag kan inte tro, att Östergötland är annorlunda än andra landsdelar.

Vad frågan i dag gäller är det konstitutionella ansvaret. Herr Andersson i Linköping säger, att byggnadsstyrelsen och ingen annan har ansvar för fullföljandet av fattade beslut. Frågan är ju i första rummet, huruvida tillräcklig omsorg iakttagits före beslutens fattande och därefter huruvida statsrådet på grund av de verkligen osedvanliga förhållandena har iakttagit tillräcklig försiktighet efteråt.

De båda ärade ledamöterna av centerpartiet som uttalat sig här, herr Larsson i Luttra och herr Fälldin, har tyckt att man nu hellre borde se framåt. Det låter ju bra, men jag trodde att detta var en debatt kring konstitutionsutskottets dechargebetänkande och att frågan i första hand gällde det konstitutionella ansvaret. Sedan kan man naturligtvis hänga på vilka reflexioner som helst utanför ämnet rörande framtiden. Det kan vara mycket bra i och för sig, men det får inte undanskymma det faktum, att det här gäller en fråga om ansvar.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Det glädde mig att höra handelsministern säga, att utskottsmajoriteten inte hade någon grund för sin uppfattning, att man måste avvakta JK:s granskning av hur underlydande ämbetsverk förfarit.

En klar och välkommen markering var att statsrådet på denna punkt erkänner, att hans eget ansvar skall bedömas och att han inte bara vill krypa bakom ämbetsverkets ansvar. Genom att fullfölja en sådan tankelinje kommer man givetvis fram till det som utskottsmajoriteten har gått förbi på grund av sin av herr Lange underkända motivering, nämligen den enkla frågan: Har statsrådet, som fick sifferuppgifter på att man kunde göra mer för halva kostnaden och som var så lättroten att han godtog detta och som inte heller i efterhand förrän efter många månader begärde några noggrannare kalkyler utan lät det hela gå så pass länge som det har gjort, visat tillräcklig omsorg och försiktighet och varit nog skicklig vid handläggningen av frågan? På detta, herr talman, måste jag för min del svara nej.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Herr Ohlin finner det anmärkningsvärt att ett projekt, som i november månad kostnadsberäknats till 5 miljoner kronor, sedan kan i mars godtas av mig för en kostnad av 2,9 miljoner kronor. Det skulle jag också finna i hög grad anmärkningsvärt. Förklaringen har jag emellertid försökt ge redan i mitt första inlägg. Man skall komma ihåg att till grund för den första kostnadsberäkningen låg det omfattande kalkylmaterial som hopbragts under ett och ett halv år till en kostnad av 400 000 kronor. Det kunde därför antas att i detta material också fanns ett underlag för utarbetande av alternativ. Såvitt jag nu erinrar mig — jag har inte kontrollerat saken för ögonblicket och måste reservera mig

för att mitt minne på någon punkt kan svika — är det riktigt som herr Ohlin framhåller att både i det s. k. novemberförslaget och i det s. k. marsförslaget, som sedan ingick i det anslagsbeslut som Kungl. Maj:t fattade under våren 1958, var en festväning medtagen, men, herr Ohlin, det var inte alls samma festväning. Inte heller var det fråga om samma projekt. Jag vill inte att riksdagens ledamöter skall få det intrycket att det projekt som förelades mig i december år 1957 och mars år 1958 var exakt detsamma som det som förelåg i november år 1957.

Jag vill än en gång understryka att denna kostnadsnedprutning inte gjordes av mig utan av dem som hade tillgång till kalkylmaterialet och det underlag för beräkningar som enligt min uppfattning kunde föreligga däri. Detta tillrättaläggande anser jag, herr talman, vara på sin plats.

När jag ändå har tagit till orda vill jag påpeka för herr Hammar att jag aldrig har gjort gällande att man inom utskottet har ifrågasatt lämpligheten i och för sig av att använda lotterimedel för det ändamål som här är aktuellt. Vad man särskilt anmärkt på är enligt ordalydelsen i reservationen att lotterimedel togs i anspråk i den *omfattning* som senare visade sig nödvändig och att saken först sedan gick till riksdagen. Det är det anmärkningsvärda; det tror jag man får erkänna. Visst kan man som herr Fäldin ifrågasätta om lotterimedel över huvud taget bör tas i anspråk för byggande av en lyxkrog, men detta har heller inte från början varit avsikten. 2,9 miljoner kronor var det som ingick i den ursprungliga anslagsanvisningen. Att den under förhandenvarande omständigheter skulle kunna få utnyttjas för att bygga om Operakällaren ansåg jag mig kunna godkänna, eftersom det uppgavs att dessa lokaler inte kunde användas för annat ändamål. Konsekvensen av ett annat ställningstagande hade nödvändigt-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

vis varit att lokalerna i varje fall tills vidare hade fått stå tomma.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Då handelsministern i en replik till mig påstår att han aldrig har sett promemorian från den 17 mars 1958 skall jag be att få citera ur utskottets utlåtande. Där står: »Promemorian den 17 mars 1958 hade samma dag varit föremål för överläggningar inom handelsdepartementet.»

Herr Lange hade emellertid icke sett promemorian. Det var inte lätt för oss i konstitutionsutskottet att göra annat än förutsätta att handelsministern haft den till granskning. Står det om en sådan promemoria, som kommit till efter juridisk granskning, att den varit föremål för överläggningar inom handelsdepartementet, är det givet att vi antar att handelsministern har sett den.

För herr Fälldin vill jag framhålla att han borde ha läst upp också fortsättningen när han angriper reservanterna. Där står det: »Härigenom har riksdagens beslutanderätt beträffande statsutgifterna blivit åsidosatt.» Det är väl en ganska anmärkningsvärd sak när det gäller en konstitutionell prövning, och man kan inte komma ifrån den genom att diskutera om framtiden.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill att det inte skall föreligga något missförstånd på den punkt som herr Braconier senast tog upp. Den promemoria som han talat om har aldrig ingivits till handelsdepartementet. Mig veterligt har den aldrig diskuterats, vad som än uppges i utskottsutlåtandet.

Därjämte vill jag med bestämdhet hävda — det gjorde jag redan i mitt första inlägg — att vi visst hade ögonen öppna för att operabyggnaden skulle ha behov av reparation och underhållsarbeten och att detta gällde även de lokaler som var anvisade för Ope-

rakällaren. Den saken har vi haft klar för oss under hela diskussionen mellan departementet och byggnadsstyrelsen. Det är möjligt att missförståndet uppkommit därav att byggnadsstyrelsen i dessa sammanhang frågade huruvida icke en särskild kostnadspost i så fall borde uppföras med särredovisning. Så skedde i det förslag som ingavs till departementet, och denna rubricering har utredningsmannen ansett vara den riktiga.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag önskar tillägga två saker. Herr Fälldin saknade i konstitutionsutskottets memorial ett uttalande om hur lotterimedlen i fortsättningen skulle användas. Jag finner att ett sådant uttalande i konstitutionsutskottets memorial skulle ha inneburit att det trätt utanför sitt kompetensområde.

Herr Ohlin ville göra gällande att parallellen med ett kommunalt beslut kan halta. I det fall jag nämnde trodde han inte att det fanns några jämförelser att göra med tidigare ritningar. Jämförelsen haltar inte på den punkten. Även där hade vi tidigare ritningar och kostnadsförslag. Det enda avseende där den haltar är, att medan jag i det kommunala beslutet delar ansvaret med 14 ledamöter från andra politiska partier så åvilar ansvaret i detta fall ett parti. Frestelsen har hos vissa blivit litet för stark för att avstå från att utnyttja detta i partipolitiskt syfte.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Handelsministern besvarade mitt påpekande rörande hans egendomliga lättrogenhet att acceptera, att man kunde åstadkomma mer för obetydligt över halva kostnaden, med att säga: »Jag är angelägen att understryka att det gäller inte samma festvåning i båda fallen. I början var det tal om en mycket dyrbarare festvåning.» Men, herr statsråd, min jämförelse gällde å ena sidan november-

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

förslaget *utan* festvåning och å andra sidan marsförslaget *med* festvåning. Statsrådet kan väl ändå inte säga, att det var naturligt att anta, att det blir billigare att bygga när man tar med en festvåning, låt vara att den festvåningen är något mindre än den det förut varit tal om. Den noggranna kalkylen i november gällde ju faktiskt — som det står i utskottsutlåtandet på sidan 12 — restaurang utan festvåning.

När statsrådet fick dessa uppgifter, borde han inte då ha frågat vederbörande myndigheter, vari de stora besparingar bestod som åstadkomme, att man inte bara kunde skära ned beloppen i mycket stor utsträckning utan också lägga till en festvåning? När herr Rydén i en tidigare debatt ställde en fråga av liknande art svarade statsrådet med hänvisning främst till att man prutade ner på festvåningen och att man tänkte sig att eventuellt ta bort densamma. Detta svar var irrelevant redan då och kan i varje fall inte åberopas nu. Om man lägger till en festvåning innebär detta en utgiftsökning och inte en utgiftsminskning. Hade statsrådet frågat vilka utomordentliga besparingar det gällde hade naturligtvis följden blivit att myndigheterna låtit göra en noggrannare kalkyl, som kunde tåla en jämförelse med kalkylerna några månader tidigare. Redan då hade det visat sig — som utredningsmannen Ödeen påpekar — att en jämförelse mellan de ritningar, som åberopades i decemberförslaget och motsvarande ritningar i novemberförslaget i den mån dessa omfattar ombyggnaden av restaurangen ger vid handen, att de inbördes avvikelserna dem emellan icke kan anses vara av sådan betydelse att i avgörande utsträckning påverka ombyggnadskostnaderna. Därvidlag skedde inte någon avgörande förändring från december till mars. Hade statsrådet begärt besked på den punkten hade det redan då framkommit, hur löst grundat det uttalandet

6 — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 18*

var, när man talade om dessa jättelika besparingar.

På allt detta har statsrådet endast ett svar. Han säger att det inte var han själv som gjorde de beräkningar som innebar, att denna ombyggnad skulle kunna göras mycket billigare. Detta tror vi gärna. Frågan gäller om inte statsrådet skulle ha begärt en närmare förklaring på det mycket osannolika i de framlagda siffrorna som rör dessa stora nedprutningar samt en närmare kalkyl som hade övertygat honom själv att det verkligen förhöll sig på det viset. När en kalkyl företogs litet längre fram i tiden visade det sig att beräkningarna inte alls höll. Hade denna kalkyl gjorts på statsrådets initiativ något tidigare hade man med all sannolikhet åtminstone delvis fått i huvudsak samma resultat och därigenom kunnat undgå en hel del utgifter som på ett senare stadium varit omöjliga att undgå.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till herr Ohlin. De 5 miljonerna skall i själva verket jämföras med de 3,8 miljonerna i marsförslaget. I de 5 miljonerna ingick därjämte den post som vi här tidigare diskuterat. Vi skall kanske inte gå tillbaka till den igen, men den gällde de 0,9 miljonerna för de ombyggnadsarbeten som här har särredovisats. Ändå är det naturligtvis — det ger jag herr Ohlin rätt i, och jag sade det redan i mitt föregående anförande — en mycket anmärkningsvärd nedprutning som kommit till stånd. Det är självklart — herr Ohlin må tro mig eller ej — att även jag vid detta tillfälle hade anledning att göra precis den reflexion som herr Ohlin gör här i kammaren och ställa samma frågor till den expertis som stod oss till buds. Jag antog att man borde kunna ge ett riktigt svar utifrån det material som fanns tillgängligt för expertisen, ett

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

material som man samlat ihop under ett och ett halvt år för 400 000 kronor.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Får jag bara påpeka, att siffran 5 miljoner är framräknad exklusive kostnaderna för diverse följdåtgärder. Om vi skall börja göra en mycket detaljerad jämförelse får vi börja uppskatta hur stora dessa kostnader kan anses vara. Jag tror därför att den jämförelse jag gjorde anger storleksordningen av de båda belopp jag nämnde — först siffran för restaurang utan festvåning och sedan en mycket lägre siffra för restaurang med festvåning. Jag tycker att siffrorna borde ha varit en varning till statsrådet så att han begärt noggrannare kalkyler över hur detta underverk skulle kunna utföras.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Herr Andersson i Linköping säger, att konstitutionsutskottet inte skulle kunna ge uttryck åt de synpunkter jag hade på de särskilda lotterimedlens användning i framtiden, eftersom frågan inte fölle inom konstitutionsutskottets kompetensområde. Då skulle det alltså gälla speciella regler just beträffande den frågan. Jag kan inte se annat än att det är fråga om ett statsrådsbeslut om hur dessa pengar skall användas. Det finns ju inga närmare regler bär. Lotteriernas ändamål har jag redovisat för tidigare genom att citera ur ett interpellationssvar som handelsministern lämnade i slutet av förra året.

Varför skulle man inte på detta område kunna ge framtidsanvisningar när man i årets memorial gjort det på ett annat område? Tittar man under punkt C I på sid. 8, i slutet av första stycket, säger utskottsmajoriteten — och för den uppfattningen står, enligt närvaroförteckningen, även herr Andersson i Linköping: »Utskottet är alltså av den mening, att förordnanden av förevarande slag i princip icke böra

meddelas.» Denna skrivning följs inte av någon anmärkning enligt 107 § RF. Är inte detta att betrakta som en framtidsanvisning från utskottets sida? Vore det med detta som parallel otänkbart att ha en motsvarande anvisning för de särskilda lotterimedlens användning i framtiden?

Herr Braconier menade att jag borde ha läst ännu ett stycke ur reservationen beträffande punkt III. Jag läser dock där fullt klart att reservanterna finner det illa vara att lotterimedel i den omfattning som skett använts till byggandet av en lyxrestaurang. »Härigenom har riksdagens beslutanderätt beträffande statsutgifterna blivit åsidosatt», säger reservanterna. Jag var dock inte nöjd ens med detta. Jag ifrågasätter nämligen om man över huvud taget skall använda lotterimedel till ett sådant här ändamål. Jag vet hur oerhört stora behov vi har ute i bygderna, behov som blir sämre tillgodosedda då sådana här projekt kommer och inkräktar.

Utifrån denna utgångspunkt tillfredsställer inte heller reservationen mig.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skulle vilja göra ett tillägg till min sista replik till herr Ohlin.

Jag hade inte någon anledning att misstänka att jag var missledd med de kostnadsuppgifter som framräknats av expertisen. Jag fann inte något skäl varför jag skulle misstänka något sådant. Ingen kunde förmoda att någon hade någon ond avsikt. Jag var ändå angelägen om att denna kostnadsram skulle hållas och att anslaget tydligt och klart maximerades i beslutet. Detta framhöll jag i mitt första inlägg och jag tror att man skall hålla det i minnet även under denna diskussion.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

ge herr Fälldin det rådet att han frågade sina vänner i andra avdelningen i statsutskottet om de anser, att det är konstitutionsutskottet eller statsutskottet som skall uttala sig om hur lotterimedlen till kulturella ändamål i fortsättningen skall användas.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag riktade mig mot herr Fälldins föregående anförande där han gjorde gällande att det verkade egendomligt att konstitutionsutskottet inte hade tagit upp lotterimedelsfrågan. Men den konstitutionella prövningen gäller ju om riksdagen har blivit åsidosatt, och detta är en väsentlig sak. Av herr Fälldins första anförande fick man den uppfattningen att det inte fanns mycket att anmärka på vad som skett i detta hänseende.

Herr Lange sade att denna promemoria aldrig hade varit under hans ögon, och jag har ingen anledning att betvivla den upplysningen. Men i JK:s utredning heter det att den promemorian varit föremål för överläggningar i handelsdepartementet, och vi tog då för givet att handelsministern på något sätt hade gjort sig underrättad om vad hans underlydande befattningshavare resonerade om, när det gällde så betydelsefulla frågor.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Statsrådet upprepar nu försvaret att han maximerade anslaget. Det är väl inte något så sensationellt i och för sig att man maximerar sådana anslag. En erfaren regeringsledamot som herr Lange borde väl ha funnit det märkligt att man kunde göra så mycket mera för mindre pengar än som begärts i första omgången. Borde han då inte ha sagt sig att han, även om han maximerade anslaget, löpte risk att det när arbetet vore halvfärdigt visade sig bli stora överskridanden? Jag begär inte att statsrådet Lange skulle ha kunnat räkna med att det skulle bli så

stora överskridanden som det nu är fråga om, men överskridanden kan bli tråkiga nog ändå. Tron att maximeringen av anslaget kan ersätta den omsorg och försiktighet som bör gå före ett beslut, den tron kan väl handelsministern inte på allvar åberopa här i kammaren som försvar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det kunde befaras att överskridanden skulle visa sig när arbetet stod halvfärdigt, säger herr Ohlin. Jag vill erinra honoim om att jag begärde en kostnadsberäkning av byggnadsstyrelsen, när vi av uttalanden som hade gjorts några veckor dessförinnan tyckte oss ha anledning att befara vissa kostnadsöverskridanden, och då var arbetet inte ens halvfärdigt. Det var det som föranledde mig att tillkalla en särskild utredningsman som skulle undersöka vad som här ägde rum eller kunde förväntas äga rum.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren observerar att vad herr Lange nu fäste sig vid var inte det reella innehållet i min replik utan detta att bygget, när kostnadsöverskridandena började komma till synes, inte var halvfärdigt utan bara ett stycke på väg. Det är en alldeles irrelevant sak. Det väsentliga är att han trots maximeringen av anslaget hade anledning att befara redan på förhand, att när arbetena kommit i gång så skulle överskridanden visa sig. Han borde därför inte ha litat till den enkla metoden att underlåta noggrann prövning innan beslut fattas och bara säga att allt är gott och väl därför att anslaget har maximerats.

Statsrådet var inte skyldig att räkna med risken för den utveckling som skett, men han borde ha räknat med överskridanden och vidtagit försiktighetsmått på annat sätt än genom den enkla metoden att begränsa beloppet.

Ang. ombyggnaden av operahuset i Stockholm

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Herr Andersson i Linköping tycker att jag borde tala med mina kamrater i statsutskottet och höra vad de säger om lotterimedlens användning. Jag kan inte förstå varför jag skulle tala med dem om den saken. Om jag inte fattat detta fel anmäler statsrådet hur pengarna har använts, och det är statsrådet som har rätt att disponera över dessa medel. Statsutskottet har icke någon beslutanderätt i det hänseendet.

När jag läser reservationen kommer jag till slutsatsen att herr Braconier och andra opponerar sig bara när anvisningarna når över en viss nivå. Jag har aldrig sett att statsutskottet sanktionerat den nivå som herr Braconier här skulle vilja acceptera. Jag kan alltså inte finna att statsutskottet har något inflytande härvidlag, utan det hela är ett statsrådsärende. Skall det anmärkas på ärendets behandling, tillkommer det konstitutionsutskottet att göra det. Det är mot den bakgrunden, herr talman, jag för mitt resonemang.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Låt mig igen få påpeka att när den utredning som jag tillkallade började sitt arbete hade endast 3 miljoner kronor utgått till byggnadsstyrelsen av de 7 miljoner som hade anvisats. Byggnadsstyrelsen hade därutöver begärt ytterligare 3 miljoner kronor. Det var i detta läge utredningen tillsattes. Endast 3 miljoner kronor hade utbetalats och arbetena var vid den tidpunkten förmodligen ännu inte halvfärdiga.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag tror att denna kamrater är överens om att om riksdagen skall ge anvisningar om hur lotterimedel i fortsättningen skall fördelas så är det rimligt att riksdagen gör ett uttalande härom efter förslag från den av-

delning hos statsutskottet som i vanliga fall handlägger frågor av denna art. Det är väl en helt annan sak — fastän det förstår tydligen inte herr Fälldin — när konstitutionsutskottet tar upp frågor om förordnanden av socialstyrelsens tjänstemän på vissa poster. Där ställs konstitutionsutskottet inför en klart konstitutionell fråga och då kan konstitutionsutskottet uttala att det ifrågavarande förfarandet i fortsättningen icke bör ske. Jag tror att om herr Fälldin tänker över detta, så står denna divergens rätt klar för honom.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Handelsministern återkommer nu till hur duktig han varit som fick en utredning till stånd innan hälften av beloppet var anvisat. Men, herr talman, utredningen och åtgärderna till följd av denna kom på så sent stadium att vi likväl fått detta enorma kostnadsöverskridande. Det är det praktiska resultatet, och det visar väl tydligt att det enda som skulle ha hjälpt varit om statsrådet före beslutets fattande hade insett att det som ställdes i utsikt, en större prestation för något över halva den ursprungligen beräknade kostnaden, var otänkbart att genomföra. Statsrådet skulle fördenskull ha begärt noggrannare kalkyler. Statsrådets metod att maximera anslagsbeloppet ledde ju inte till resultat, och att åberopa den är inte något starkt försvar.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Till det sista som herr Andersson i Linköping nu sade vill jag foga en kommentar som närmast är en fråga. Hur skulle det vara rent teoretiskt om samtliga lotterimedel användes till bekostande av ett sådant bygge som Operakällaren? Skulle konstitutionsutskottet då vänta på att statsutskottet ingrepe?

Överläggningen var härmed slutad.

Avdelning B lades till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C a)* anfört angående förhållanden av beskaffenhet att föranleda uttalanden av utskottet utan återopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. tvåinstansjäv eller instansfusion

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Vi har nu lämnat den omtalade lyxrestaurangen med vidhängande teaterlokaler och befinner oss för ögonblicket i socialstyrelsen.

Vid denna punkt i föreliggande utskottsutlåtande har ett enhälligt konstitutionsutskott gjort ett tillkännagivande, som är av den arten att det förtjänar uppmärksammas både av regeringen och av de befattningshavare som det vederbör. Vi har funnit det oriktigt att generaldirektörens ställföreträdare, byråchefen Göta Rosén, samtidigt är ordförande i en ungdomsvårdsskolestyrelse. Frånsett det principiellt felaktiga häri och de anmärkningsvärda jävsförhållanden, som därmed kan uppstå, är det åtskilliga olägenheter förknippade med ett sådant arrangemang.

Vi har många ungdomsvårdsskolor här i landet, och vid de skolor, som inte har förmånen att ha en framstående befattningshavare i socialstyrelsen som ordförande i skolstyrelsen, kan lätt den misstanken sprida sig att de blir missgynnade vid de avgöranden socialstyrelsen har att fatta. Det är ganska naturligt om sådana misstankar med åtföljande olust sprider sig bland dessa andra skolor.

Fallet Göta Rosén är heller inte ensamstående. Även en annan befattningshavare i socialstyrelsen, en byrådirektör, har principiellt samma uppdrag vid sidan om tjänsten — och det är givetvis lika felaktigt. Men orsaken till att vi just tog upp exemplet Göta Rosén är, att hon intar en alldeles speciell ställning i socialstyrelsen, eftersom hon är generaldirektörens ställföreträdare.

Ang. tvåinstansjäv eller instansfusion

Jag är också övertygad om — och det fick jag åtskilliga belägg för under debatten i utskottet — att det även på andra områden råder liknande tvåinstansjäv, som inte är tilltalande. Därför tycker jag det skulle vara angeläget att man inom Kungl. Maj:ts kansli gör en utredning och upprepning i syfte att åstadkomma bättre förhållanden i detta stycke.

Men framför allt förväntar jag att det här apostroferade fallet skall leda till ett bestämt ställningstagande av vederbörande ämbetsverk och kanske också från Kungl. Maj:t. Det anser jag vara mycket väsentligt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Som herr von Friesen framhöll har konstitutionsutskottet ägnat uppmärksamhet åt förekomsten av uppdrag vid sidan om tjänsten bland ämbetsmän i förvaltningen. Som herr von Friesen också anförde har utskottet i ett av dessa avsnitt omnämnt vissa förordnanden av Kungl. Maj:t, vilka tillkommit på min föredragning.

Utskottet nämner det ifrågavarande fallet som exempel på förhållanden, som utskottet har uppmärksammat hos vissa förvaltningsmyndigheter. Då detta exempel har väckt uppmärksamhet även i annan ordning — bland annat omnämndes det av en av de ärade ledamöterna här i kammaren för ett år sedan — kan det vara angeläget att lämna kammaren vissa upplysningar om vad som förekommit samt bevekelsegrunderna härför.

I de fall som här blivit föremål för utskottets tillkännagivande har jag följt en praxis, som har tillämpats av socialministrarna under åtminstone tio års tid. Den byråchef det gäller har nämligen sedan 1951 förenat uppdraget som generaldirektörens i socialstyrelsen ställföreträdare med ställningen som ledamot och ordförande i styrelsen för en av de ungdomsvårdsskolor för

Ang. tvåinstansjäv eller instansfusion

vilka socialstyrelsen är centralmyndighet. Under hela denna tid och ända sedan 1930-talet har vederbörande tillhört styrelsen för en annan ungdomsvårdsskola. Då hon i början av 1940-talet själv inträdde i statstjänst och lämnade ledamotskapet av denna kammare för att tjänstgöra som statens inspektör för barnvården, kvarstod hon i samma styrelse.

Under den tid av välbekanta svårigheter för ungdomsvårdsskoleorganisationen, som vi ännu inte helt har kommit igenom, har några helt nya skolor tillkommit. Därvid har det varit angeläget att utnyttja den erfarenhet och det intresse för verksamheten, som har funnits hos ledamöterna i de äldre skolornas styrelser. I ett fall övertalade jag exempelvis en av denna kammares ledamöter, som medverkat i en skolstyrelse, att även överta ordförandeskapet i en nya skola. I en annan nyinrättad skola placerade jag i styrelsen en departementstjänsteman, vilken hade tjänstgjort som sekreterare i en utredning om ungdomsvårdsskolorna. På detta och liknande sätt ville jag åstadkomma att de nya skolorna skulle få en lyckosam start och att socialstyrelsens skolbyrå skulle få bästa möjliga hjälp med en svår uppgift.

Då en ny flickskola 1958 inrättades i Södermanland, fann jag att ingen var lämpligare än den nu av utskottet åsyftade byråchefen att i en brydsam situation ta ledningen för den nya skolans styrelse. Hon har under en lång följd av år visat sig vara en effektiv och för verksamheten varmt intresserad skolstyrelseledamot. Särskilt hade jag uppmärksammat hennes intresse för att placera ungdomsvårdsskolelever i enskilda fosterhem utanför skolan, en verksamhet som hon hade speciella möjligheter att bedriva genom sitt arbete som chef för socialstyrelsens barnvårdsbyrå. Hon kände den bygd där skolan ligger och hade därför goda förutsättningar att nå kontakt med

traktens befolkning och dess arbetsmarknad. För en ungdomsvårdsskola är sådana förhållanden av allra största värde.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet understrukit att vederbörande i förekommande fall givetvis anmäler jäv och alltså inte deltar i sådana socialstyrelsens beslut som berör de skolor där hon har styrelseuppdrag. Men utskottet finner likväl att förordnanden av detta slag i princip inte bör meddelas. Jag skall inte säga någonting härom. För min del vill jag bara tillägga att uppgiften att vara styrelseordförande i en ungdomsvårdsskola ofta är krävande och otacksam. Den är dessutom mycket blygsamt honorerad och kan ur den synpunkten inte utgöra någon lockelse.

För mig är det angeläget att här understryka den tacksamhet i vilken vi står till de personer som vill lägga ned tid och kraft på dessa uppgifter, och jag vill säga att den åsyftade byråchefen förtjänar denna uppskattning i alldeles särskilt hög grad.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag har en alldeles särskild anledning att rikta ett tack till socialministern för att han har velat delta i debatten, och jag fattar hans uttalande på det sättet att han kommer att ställa sig till efterrättelse de påpekanden, som har gjorts av ett enhälligt konstitutionsutskott.

Jag vill också framhålla att det ju här inte alls gäller någon anmärkning mot statsrådet, bland annat av den anledningen att det, som han själv påpekade, rör sig om ett förfarande som pågått i flera år och tillämpats också av andra socialministrar. Men detta sätt att göra erinringar eller anmärkningar är väl ungefär i stil med vad författningsutredningen tänkt sig i fortsättningen, då man någon gång reagerar mot en administrativ praxis som man anser vara felaktig.

Ang. bisysslor inom statsförvaltningen — Ang. export av krigsmateriel

I de vackra vitsord som statsrådet gav vederbörande byråchef vill jag gärna instämma. Jag förstår helt och fullt att det fanns sakliga skäl för statsrådet att låta skolstyrelsen vinna erfarenheter genom att låta socialstyrelsen vara representerad. Men starkare än dessa sakskaäl är den principiella invändning mot dubbelställningen, som konstitutionsutskottet har gjort. Hur värdefull denna arbetskraft än är, bör en sådan här sak inte få förekomma.

havare försättes i jävsställning. Det är därför angeläget, att myndigheterna uppmärksammar förekomsten av bisysslor bland befattningshavare. Föreskriven tillståndsprovning får inte försummas.

Utskottet trycker alldeles särskilt på att vederbörande departementschef i detta avseende skall utöva en allmän uppsikt. Vad sålunda förekommit och sin uppfattning härom har utskottet velat för riksdagen tillkännagiva.

Ang. bisysslor inom statsförvaltningen

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Vi övergår till punkten Ca) II i konstitutionsutskottets memorial. Den har tagit sikte på förekomsten av bisysslor, som uppehålls av befattningshavare inom statsförvaltningen.

Redan på 1920-talet uppmärksammades företeelsen av statsrevisionen. Spörsmålet togs därefter upp på nytt av 1955 års statsrevisorer. Då underströks med skärpa nödvändigheten av att befattningshavare för innehav av vissa slag av bisysslor borde ansöka om tillstånd därtill. En verkställd stickprovsundersökning visade emellertid att över 20 procent av de tjänstemän, som innehade bisyssla av sådant slag som krävde tillstånd av vederbörande myndighet, saknade dylikt tillstånd.

I samband med årets granskning av statsrådsprotokollen har konstitutionsutskottet särskilt uppmärksammat förhållandena i förevarande hänseende inom byggnadsstyrelsen. Det är uppenbarligen av vikt att statens högre befattningshavare så långt möjligt intar en fri och obunden ställning, hävdar utskottet. Därför bör de inte inneha bisysslor i en sådan omfattning att dessa inverkar menligt på tjänsteutövningen. Givetvis bör i detta sammanhang ihågkommas, att det ej är förenligt med tjänstens beskaffenhet att befattnings-

Ang. export av krigsmateriel

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Nästa punkt där konstitutionsutskottet har kommit med ett tillkännagivande gäller exporten av krigsmateriel och kontrollen av denna export.

Jag vill, herr talman, inte dölja att jag tycker att den medverkan i dessa internationella affärer, som det neutrala Sverige har, inte är riktigt tilltalande. Emellertid har man tydligen ansett de ekonomiska skälen vara så tungt vägande att man vill fortsätta denna verksamhet, trots att det av och till begås beklagliga misstag.

Jag skulle bara i all korthet vilja framhålla tre olika synpunkter på den här frågan, som jag hoppas skall beaktas i fortsättningen.

Den första är att det bör vara ett oeftergivligt krav att adressaten i varje särskilt fall är kända. Det får inte räcka med en adresslapp där det står Argentina utan någon närmare uppgift om vem som skall ta hand om leveransen av krigsmateriel. Detta förekom i ett visst fall, där vederbörande också blev lurade, ty ifrågavarande materiel var inte avsedd för Argentina. Den beslagtogs — på ett ganska uppseendeväckande sätt — av franska regeringen, ty den var tydligen avsedd för de algeriska rebellerna. Jag anser att det var en beklaglig uraktlåtenhet att inte noggran-

Ang. export av krigsmateriel

nare efterforska vart denna materiel skulle sändas. Utskottet har också framhållit hur viktigt det är att endast behörig adressat får krigsmateriel från Sverige.

Den andra frågan kan förefalla ringa — vid olika tillfällen har till synes ganska oskyldiga vapen exporterats under rubriken jaktgevär. Det har emellertid rört sig om vapen som inte bara kan användas vid jakt i detta ords traditionella bemärkelse utan mycket väl kan användas också vid de djungelkrig som kan blossa upp mellan gerillastyrkor här och var. Det är nog anledning att se upp även då den deklarerade varan skenbart är oskyldig.

Den tredje fråga som jag skulle vilja ta upp gäller något som inte står i utskottets memorial, men som vi diskuterade inom utskottet, nämligen kort och gott att regeringens kontrollant, krigsmaterielinspektören, bör vara ganska noga med vem han umgås, d. v. s. att se till att firmor, som kanske inte alltid har riktigt rent mjöl i påsen, inte får vara med och förmedla affärer av detta slag. För sex år sedan ställde jag och några andra ledamöter av denna kammare reservationsvis en anmärkning mot vederbörande statsråd därför att till en diktaturstat i Mellanamerika hade sänts vapen, vilka skulle användas i kamp mot en liten demokratiskt styrd stat, nämligen Costa Rica. Jag fäste mig vid att i det fallet samma firma figureerade som i det här aktuella fallet, en firma som tydligen har tagit till specialitet att syssla med sådana vapenleveranser. Transaktionerna vid det tillfället borde ha föranlett regeringen att bli särskilt uppmärksam. Många misstag i den algeriska vapenaffären skulle nog ha kunnat undvikas om man varit litet mera nogräknad vid valet av svensk förmedlare i affären.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Herr von Friesen har i denna fråga framfört några synpunk-

ter som inte finns med i utskottets memorial. Jag delar inte herr von Friesens uppfattning här. Han tycker att de svenska myndigheterna handlat litet för snabbt i den algeriska vapenaffären. De har inte kontrollerat att köpare fanns, och detta anser herr von Friesen inte vara riktigt. Jag vill erinra herr von Friesen om och samtidigt meddela kammaren att enligt den praxis, som under många år har utvecklats då det gäller svenska vapenaffärer och tillstånd till försäljning av vapen har två vägar följts. Antingen har man i förväg fått veta vem som är köpare eller också har man i efterhand fått veta det. Det har alltså inte under alla omständigheter på förhand varit känt vart vapnen skulle gå. Myndigheterna har följaktligen här handlat på det sätt som är brukligt, och jag är angelägen understryka att det inte finns någon anledning att på denna punkt rikta kritik vare sig mot departementets tjänstemän eller departementet underordnade myndigheter.

Men, herr talman, trots detta vore det värdefullt om praxis kunde ändras därhän att — som herr von Friesen uttryckt önskemål om — stor försiktighet iakttages vid vapenaffärer och att så långt det över huvud taget är möjligt inga vapenleveranser sker utan att adressaten är kända. Det går givetvis inte att få hundra procentig kontroll härvidlag. Det finns alltid risk för att internationella affärsmän opererar, vilka har helt andra syften än svenska staten har, och det finns inga möjligheter att åstadkomma ett fullt effektivt system, där risken för att de svenska myndigheterna skall bli lurade kan elimineras. Jag skulle bara vilja uttrycka önskemålet att det i högre grad än hittills krävs uppgift i förhand om vart vapenleveranserna är destinerade.

Jag delar den mening som tidigare har framförts om det olustiga i att vårt näringsliv och vår export skall belastas med affärer av detta slag. Men det finns

inga möjligheter att undvika detta; näringslivet måste kunna exportera även vapen, och följaktligen kan vi på den punkten endast beklaga de rådande förhållandena.

Herr talman! Konstitutionsutskottet har inte framfört någon kritik mot myndigheter; det som herr von Friesen sade på den punkten får alltså stå för hans egen del.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C a) till handlingarna.

Föredrogs vad utskottet i *avdelning C b)* anfört angående avslaget yrkande om uttalande utan åberopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Ang. vissa donationsmedel

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Dechargede-batten tycks nu omsider lida mot sitt slut. Utan att åberopa regeringsformens § 107 har sju reservanter med herr Källqvist i spetsen yrkat omförmålan avseende punkt C b) i utskottets memorial. Ärendet gäller det s. k. nationalmonumentet.

På sin tid — den 6 juni 1907 — donerade legationssekreteraren Richard Kleen 100 000 kronor till uppresande av ett »Sveamonument» i Stockholm. Kungl. Maj:t mottog donationen och uppdrog åt civilministern att vidtaga åtgärder för att åstadkomma monumentet i fråga. En kommitté tillsattes med dåvarande kronprinsen som ordförande och med nio ledamöter. Något monument har emellertid under årens lopp ej kunnat åstadkommas. I skrivelse av den 17 september 1957 hemställde riksantikvarieämbetet på begäran av Kleens då enda kvarlevande barn hos Kungl. Maj:t, att donationen skulle få tagas i anspråk för att i värdigt skick iordningställa och underhålla fornminnesområdet i Gamla Uppsala såsom nationellt minnesmärke. Donationsmedlen, som nu uppgick till närmare 900 000 kronor, skulle användas på följande

Ang. vissa donationsmedel
sätt: inköp av markområden och fastigheter 300 000 kronor, rivning och flyttning av byggnader 300 000 kronor, markvårdande arbeten 150 000 kronor, oförutsett 50 000 kronor samt till sist ett monument å eller utanför området för 100 000 kronor.

Justitiekanslern, som fick ärendet på remiss, påpekade att användningen av medlen på väsentliga punkter avvek från donationsföreskrifterna men ville trots detta framföra tanken på att tills vidare endast en del av fonden brukades för det av riksantikvarieämbetet förordade ändamålet. Konstakademien anhöll då att ärendet måtte remitteras till akademien och Konstnärernas riksorganisation. Förutom till justitiekanslersämbetet remitterades ärendet dock endast till riksgäldsfullmäktige, som avstyrkte förslaget under framhållande av att frågan om användandet av donationsmedlen borde prövas i samband med dryftande av förslag till en skulptural utsmyckning av riksdagshusplanen. I november 1960 beslöt så Kungl. Maj:t att den Kleenska donationen skulle användas till iordningställande av fornminnesområdet i Gamla Uppsala.

Det är med anledning av detta beslut som reservanterna yrkat på tillkännagivande utan åberopande av regeringsformens § 107. De menar nämligen dels att beredningen av ärendet varit ytterst bristfällig, dels att det inte finns några som helst skäl för påståendet att ett monument i det syfte Kleen avsett inte skulle kunna uppföras i våra dagar. Den bristfälliga beredningen visar sig därutinnan att den kommitté, som haft att verka för åstadkommandet av monumentet, över huvud taget icke tillfrågats före avgörandet. Vidare har man inte inhämtat upplysningar från någon på det konstnärliga området sakkunnig myndighet beträffande möjligheten att utföra ett nationalmonument. Särskilt anmärkningsvärt är det, att Konstakademien ej fått avgiva remissyttrande i ärendet. Otivelaktigt är

Ang. vissa donationsmedel

det möjligt för nutida konstnärer att skapa ett fosterlandet ägnat monument i överensstämmelse med donators önskemål. Att använda donationsmedlen till inköp av markområden, rivning av byggnader och markåtgärder såsom fyllning av grustäcker och lagning efter sentida bebyggelse i Gamla Uppsala står i dålig överensstämmelse med donationsbestämmelserna.

Jag ber, herr talman, framför allt att få fästa kammarens uppmärksamhet på till vad man enligt riksantikvarieämbetet tänkt använda den Kleenska donationen för nationalmonumentet till: Området skall befrias från olämplig bebyggelse och marken lagas. Vägen intill avlyses för motortrafik och parkeringsmöjligheter för kyrkibesökare anordnas. Vidare anlägges ett kommunalhus med ungdomsgård m. m. I anslutning därtill men utanför området reses ett monument av en framstående konstnär. Osökt finner sig den reflexionen: Nu finns det tydligen framstående konstnärer, ehuru de inte kan åstadkomma ett nationalmonument! På sockeln till monumentet placeras sedan orienterande text. Ämbetet förutsätter — därmed slutar riksantikvariens skrivelse — att Odinsborgsrestaurangen kvarliggertills vidare.

Jag kan fortfarande inte annat än anse, att man förbigått monumentkommittén, av vilkens medlemmar ändå fyra var i livet när beslutet om den ändrade användningen av donationsmedlen fattades. Till sist skall Konstakademien enligt sina stadgar, fastställda av Kungl. Maj:t, bl. a. avgiva remissutlåtanden. Någon remiss har emellertid icke ägt rum. Att sedan helt kategoriskt påstå, att icke ett vårt land värdigt nationalmonument för närvarande kan skapas är i högsta grad orättvist mot våra nu levande utövande konstnärer.

Det är riktigt att en av anförvanterna till Kleen har uttalat sig i enlighet med vad riksantikvarieämbetet har yrkat. Jag tycker dock inte att man har

anledning att fästa alltför stor uppmärksamhet vid denna sak. Anförvanterna har tidigare haft en annan uppfattning. Man har föreslagit att medlen skulle användas till KFUM, till KFUK, till Sigtunastiftelsen m. m. Nu tycks man ha stannat för Gamla Uppsalaområdet. Än en gång vill jag understryka det faktum, att justitiekanslern också framhållit allvarliga betänkligheter mot hela förslaget.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det har från början vilat en mycket modest ton över behandlingen av detta ärende inom konstitutionsutskottet. Herr Hammar fullföljde denna modesta linje, som också tagit sig uttryck i att reservanterna endast yrkar på ett uttalande utan åberopande av § 107 regeringsformen.

Man kan naturligtvis ha mycket delade meningar i själva sakfrågan. Detta belyses också av uttalanden från olika remissinstanser. Där har man ingalunda följt några partilinjier. Inom riksgäldsfullmäktige fanns en majoritet som avstyrkte det projekt det här gäller, men det fanns en reservant, en partivän inte till mig utan till herr Hammar, nämligen herr Svensson i Ljungkile. Det visar sig nu att statsrådet har följt inte socialdemokraterna bland riksgäldsfullmäktige utan herr Svensson i Ljungkile i denna fråga. Med detta har jag inte velat skjuta herr Svensson framför statsrådet, men jag nämner det som ett belägg för att det är svårt att bedöma sådana frågor enligt rent partipolitiska linjer.

Den viktigaste frågan måste väl vara, om man med det beslut som fattats har fullföljt donators intentioner eller inte. Då har man att gå till gåvobrevet som utfärdades 1908. Det är ingen tvekan om att det centrala i detta är det fosterländska och inte det estetiska. Meningen var att monumentet skulle uttrycka det svenska folkets tacksamhet till fosterjorden och svenska staten och

Interpellation ang. kostnaderna för sjuktransporter, m. m.

kulturen, förhindra att medborgarna underskattar det egna landets betydelse och i övrigt inverka stärkande på nationalkänslan och den nationella sammanhållningen. Enär monumentet vore ägnat fosterlandet skulle det överträffa alla tidigare åt svenska män uppresta monument i fråga om form, styrka och belägenhet. Monumentet skulle resas på planen framför riksdagshuset och bära inskriften »Af svenska folket åt fosterlandet Svea». Det skulle bestå av en kolonn, »så betydligt överskjutande palatset bakom (d. v. s. den byggnad vi nu befinner oss i) att Sveabilden skönjdes vida omkring och på sin spets uppbärande denna bild i formen af en figur i kolossal storlek, vare sig framställd som en mänsklig eller som en öfverjordisk, bevingad varelse, men i hvilketdera fallet som helst med Sveriges fana i ena handen och den andra hvilande på Sveriges vid figurens fot stående vapensköld; hvarjämte monumentets fotställning borde vara omgifven av allegoriska figurer».

Jag betvivlar inte att konstnärer skulle kunna utföra ett sådant monument, men jag är inte övertygad om att vi här i riksdagens kamrar skulle motta det med någon större förtjusning. Jag vill erinra om att meningarna är delade om det konstverk som har placerats på kanslihusgården.

När man penetrerar frågan om det beslut som fattats står i överensstämmelse med donators intentioner, så bör man ha klart för sig att den fosterländska känslan, som för donator var det väsentliga, väl kommer till uttryck om man vårdar fornminnesområdet i Gamla Uppsala, denna symbol för vårt lands förflutna. Även om justitiekanslersämbetet har anfört vissa betänkligheter, så har det dock menat, att denna användning av medlen står i överensstämmelse med donationsföreskrifterna.

Herr talman! Efter den långdragna debatten vill jag inte anföra mera. Jag

har endast med dessa få ord, till en del bestående av citat, velat visa att donators intentioner har fullföljts.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning C b) till handlingarna.

På förslag av herr förste vice talman beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 12 innevarande maj.

§ 15

Interpellation ang. kostnaderna för sjuktransporter, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Genom bestämmelserna i lagen om allmän sjukförsäkring har medlem i allmän sjukkassa, som åtnjuter läkar- eller sjukhusvård, tillförsäkrats ersättning för utgifter för resor till och från läkare eller sjukvårdsinrättning efter i lagen angivna regler. Genom bestämmelserna om moderskapshjälp har kvinnlig medlem i allmän sjukkassa tillförsäkrats ersättning för utgifter för resor till och från förlösningsanstalt. I överenskommelsen mellan Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet har vederbörande huvudmän åtagit sig betalningsansvaret för transport av patienter mellan sjukvårdsinrättningar. Förflyttning av patient mellan statliga sjukhus bekostas av statsmedel, och statsverket bestrider dessutom kostnader för den av luftfartsstyrelsen omhändertvada ambulans- och räddningsflygtjänsten.

Genom det allmännas åtgärder synes den enskilda medborgaren — med bortseende av några få kronor — härigenom ha beretts ett gott skydd för utgifter för resor som påkallats av sjukdom.

Vid ett närmare studium av olika reklamuttalanden framställs dessa allmänna åtgärder icke tillnärmelsevis

Interpellation ang. kostnaderna för sjuktransporter, m. m.

vara till fyllest. Av den reklam som de s. k. räddningsföretagen har framgår, att alla synes vara angelägna att tillförsäkra sina försäkringstagare bl. a. fria ambulans- och sjuktransporter i olika sammanhang, d. v. s. i stort sett samma förmåner som medborgarna är tillförsäkrade genom det allmännas åtagande.

I en av räddningskårens broschyrer framhålls bl. a. att abonnemangen inbefattar:

1. FRIA AMBULANS- OCH SJUKTRANSPORTER till och från läkare och sjukhus, var Ni än befinner Er i Sverige, Norge, Danmark. Även behandlings- och BB-resor.

2. FRIA AMBULANS- OCH SJUKTRANSPORTER för gäster i hemmet.

3. 50 % av KOSTNADEN för sjuktransport på egen begäran från främmande ort till hemortssjukhus eller bostad.

4. STOR FÖRBANDSLADA (FAMILJELADA) med fri ersättning av förbrukat material samt en handledning i första hjälp vid olycksfall.

5. FRI LÅSSERVICE vid öppnande av port eller lägenhetsdörr i händelse av utelåsning.

6. FRI NYCKELBRICKA registrerad hos Polisens tekniska rådfrågningsbyrå ger Er tryggheten att kunna återfå borttappade nycklar utan att upphittaren får reda på namn och adress.

7. TIDNINGEN RÄDDNINGSNYTT ger Er aktuell information om RKN:s verksamhet och mycket annat av allmänt intresse.

8. RKN:s Reseklubb ger Er förmåner av specialarrangerade sällskapsresor under RKN:s egen pålitliga ledning. De som turistar på egen hand får också värdefulla råd och resetips genom reseklubben.

Av broschyren framgår vidare att detta abonnemang kostar cirka 11 öre per dag, d. v. s. cirka 40 kr. per år.

Av riks försäkringsanstaltens cirkulär den 27 maj 1960 till de allmänna sjuk-

kassorna framgår, att Räddningskåren fr. o. m. 1 juli 1960 kommer att ändra sina abonnemangsavtal på så sätt, att bolaget icke ersätter den del av utgifterna för vilka ersättning kan erhållas från allmän sjukkasse. Detta innebär, att *de allmänna sjukkassorna i huvudsak kommer att svara för kostnaderna för de under punkterna 1 och 2 angivna förmånerna.* Räddningskåren kunde även meddela sina abonnenter, att från 1 juli 1960 kunde utan avgiftshöjning förmånerna omfatta fri låsservice, fria transporter till och från BB, 50 procents ersättning av kostnad för längre sjuktransporter på patientens egen begäran och höjd milersättning för sjuktransport med privatbil till kr. 2:50 per mil.

Då kvinnlig medlem i allmän sjukkasse genom det allmänna tidigare är tillförsäkrad fria resor till och från BB och varje medlem som behöver åka egen bil i samband med läkarvård och sjukhusvård likaledes är tillförsäkrad ersättning med kr. 2:50 per mil synes de tillkomna förmånerna vara dålig kompensation för abonnenterna för de belopp som kommer att tillföras bolaget från de allmänna sjukkassorna. Då det tillämpade systemet med överlåtelse av rätten till ersättning även hårt belastar de allmänna sjukkassornas administration *kan allvarligt ifrågasättas lämpligheten av att en lagfäst förmån, som tillkommer medborgarna, även upptages såsom en försäkringsförmån av försäkringsbolag och andra företag.* Ett bibehållande härav kan endast leda till att medlemmarna i de allmänna sjukkassorna belastas med avgifter för förmåner, som redan lagligen tillkommer dem, och att de allmänna sjukkassornas administration och kontroll fördyras och försvåras utan att något vunnits för försäkringstagarna. Det finns inte heller någon garanti för att inte de enskilda företagen kan använda inkomsterna från sjukkassorna för andra ändamål.

Interpellation ang. kostnaderna för sjuktransporter, m. m.

Då ambulans- och sjuktransporter för huvudmännen — sjukkassan, stat, landsting och kommuner — blir en alltmär kostnadskrävande utgift och det är nödvändigt med en samordning och en effektiv organisation, är det angeläget att statsmakterna tar ett initiativ för att tillsammans med de olika intressenterna söka lösa denna fråga.

Centraliseringen av lasarett och sjukhus till stora enheter är för sjukvården nödvändig. Men detta förutsätter, att den befolkning som bor utanför tätorten har tillgång till goda sjuktransporter och att utrustningen är fullgod. Det är också angeläget att allt som fördyrar kontroll och främjar byråkratisering motarbetas. Om sjukkassan och huvudmännen fick full insyn och inflytande i sjuktransporternas organisation och kostnader torde det vara möjligt att avskaffa pappersexercis, borttaga avgiften samt sänka kostnaderna. Att överlämna sjuktransporterna till enskilda då sjukkassor och samhället betalar kostnaderna förefaller föga rationellt.

Då nu centralsjukhusen får vidgade arbetsuppgifter och bl. a. landstingen söker att på bästa sätt lösa sjuktransportfrågan är det angeläget att snarast möjligt söka finna den organisationsform, som bäst kan gagna hälso- och sjukvårdens intressen. Det är självklart att en sådan organisation måste bygga på att de allt flera bemannade brandstationerna, industricentra etc. kan nyttjas som stationsorter för ambulanserna samt att taxi, som numera i stor omfattning har sjukbårar i sina bilar, också skall ingå i organisationen.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksam-

mat att privata försäkringsföretag reklameras om bl. a. fria ambulans- och sjuktransporter, förmåner som medborgarna är tillförsäkrade genom det allmännas åtagande, i sin försäkringsreklam, trots att sjukhusen får betala dessa förmåner och kostnader till försäkringsbolagen, samt att bolagens fullmakter om rätt för dem att uttaga de sjukförsäkrades rätt till ersättning från allmän sjukhus eller dylikt åsamkar sjukhusen en dyr administration och en svårbemästrad kontroll?

2. Kan man förvänta att statsrådet kommer att vidtaga åtgärder för att en lagfäst förmån, som tillkommer medborgarna, icke får upptagas såsom en försäkringsförmån av försäkringsbolag och andra företag?

3. Kan man förvänta att statsrådet inom en snar framtid kommer att taga ett initiativ till att kalla representanter för sjukhusen, landsting och kommuner till överläggning om hur sjuktransporterna skall organiseras för att huvudmännen skall få full insyn och kontroll av kostnaderna samt att en effektiv service kan ordnas utan ett komplicerat kontrollförfarande?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 214, till Konungen i anledning av väckta motioner om skydd mot korrosion.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 15.10.

In fidem

Sune K. Johansson